

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra mediálních a kulturních studií a žurnalistiky

**Proměny mediálních rutin českých válečných
novinářek v období po listopadu 1989**

Bakalářská diplomová práce

Veronika CAPÁKOVÁ

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Karel Páral, Ph.D.

Olomouc 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Proměny mediálních rutin českých válečných novinářek v období po listopadu 1989.“ vypracovala samostatně a veškerou použitou literaturu a další prameny jsem řádně označila a v práci uvedla.

V Olomouci dne 30. dubna 2021

.....
Podpis

Poděkování

Velké poděkování si zaslouží vedoucí této práce, Mgr. et Mgr. Karel Páral, Ph.D. za povzbuzení ve chvílích, kdy jsem to potřebovala, za poskytnutí moudrých rad, které byly velkým přínosem pro tuto práci a za trpělivost, která je v jeho případě obrovská. Poděkování za poskytnutý čas a upřímnost patří i respondentkám, konkrétně Tereze Engelové, Pavle Jazairiové, Lence Klicperové, Markétě Kutilové, Petře Procházkové a Barboře Šámalové, bez kterých bych tuto práci nedokázala napsat.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá novinářkami, které reportují z válečných oblastí. Cílem práce je popsat specifika profese českých novinářek působících ve válečných oblastech v období po listopadu 1989. Hlavní výzkumná otázka se soustřeďuje na to, jak se proměnily mediální rutiny českých novinářek působících ve válečných oblastech od roku 1989 do roku 2021. Práce je rozdělena do čtyř hlavních částí. První část se zaměří na mediální rutiny válečných žurnalistů, druhá poskytne typologii válečných novinářek během první světové války od Stephanie Seul a historický kontext ženské válečné žurnalistiky na příkladu dvou světových válek. Třetí část popíše metodiku, kde je popsán postup vypracování analytické části pomocí kvalitativního výzkumu, konkrétně techniky polostrukturovaných rozhovorů. Poslední část se věnuje analýze rozhovorů s českými novinářkami, působícími ve válečných oblastech. Respondentkami byly Tereza Engelová, Pavla Jazairiová, Markéta Kutilová, Lenka Klicperová, Petra Procházková, Barbora Šámalová. V této části se také objeví zasazení typologie válečných novinářek podle Stephanie Seul do současnosti.

Klíčová slova

Válečná žurnalistika, konfliktní žurnalistika, krizové zpravodajství, mediální rutiny, ženy ve válečné žurnalistice, Tereza Engelová, Pavla Jazairiová, Markéta Kutilová, Lenka Klicperová, Petra Procházková, Barbora Šámalová

Abstract

The bachelor thesis is focused on female journalists operating in warzone areas. The main task of the thesis is to describe professional specifics of the Czech journalists engaged in warzones in the period after the 1989. The most prominent research issue is focused on the transformation which underwent the media routines of the Czech female journalists operating in warzones from 1989 till 2021. The bachelor thesis is divided into four major sections. The first part focuses on the journalist's media routine. The second part provides the typology of the female war journalists during the World War 1 by Stephanie Seul and historical context of the female war journalism comparing the examples of the two World Wars. The third section outlines the methodology describing the approach chosen to elaborate analytical part using the qualitative research, specifically the method of the semi-structured interviews. The last section is focused on the analysis of interviews with the Czech female journalists who operate in the warzone regions. Tereza Engelová, Pavla Jazairiová, Markéta Kutilová, Lenka Klicperová, Petra Procházková and Barbora Šámalová were the interviewed journalists.

Key words

War journalism, conflict journalism, crisis reporting, media routines, women in war journalism, Tereza Engelová, Pavla Jazairiová, Markéta Kutilová, Lenka Klicperová, Petra Procházková, Barbora Šámalová

Obsah

Úvod	5
1. Mediální rutiny válečné žurnalistiky	7
1.1 Specifické rutiny žurnalistiky obecně	7
1.2 Specifické rutiny válečné žurnalistiky	9
1.2.1 Nebezpečí spojené s válečnou žurnalistikou	10
2. Ženská válečná žurnalistika: základní typologie a historický kontext	12
2.1 Typologie válečných novinářek během první světové války podle Stephanie Seul.....	12
2.1.1 Válečné korespondentky akreditované armádou	13
2.1.2 Korespondentky posílané do válečných oblastí „mateřskými“ novinami.....	14
2.1.3 Zdravotní sestry reportující z válečného konfliktu	15
2.1.4 Ženy reportující z domácí fronty	16
2.1.5 Novinářky působící v přestrojení.....	16
2.1.6 Korespondentky s neúspěšnou kariérou	17
2.2 Druhá světová válka.....	18
2.2.1 D-Day Dames	19
2.2.2 Další válečné novinářky 2. světové války	23
2.3 Zasazení současných českých novinářek do typologie Stephanie Seul	24
3. České novinářky reportující z válečných konfliktů v období po listopadu 1989.....	26
3.1 České novinářky v konfliktních oblastech – psaná žurnalistika.....	26
3.2 Rozhlasové reportérky v konfliktních oblastech	29
3.3 Televizní reportérky v konfliktních oblastech.....	30
3.4 Fotografky v konfliktních oblastech	31
4. Metodická část.....	34
4.1 Medailony respondentek	35
5. Analytická část	38
5.1 Spor o oslovení „válečná novinářka“.....	38
5.2 Motivace novinářek k práci ve válečných oblastech	38
5.3 Proměny pracovních rutin	39
5.3.1 Příprava na cestu	39
5.3.2 Délka přípravy	41
5.3.3 Technologie ve válečné žurnalistice	41
5.3.4 Proměny rutinních postupů válečných novinářek.....	43
5.4 Schvalování, výběr a zabezpečení cesty	43
5.5 Spolupráce s fixery	45

5.5.1 Hledání a budování kontaktů.....	45
5.5.2 Spolupráce s fixerem - výběr.....	46
5.6 Pohyb ve válečné oblasti – minimalizace nebezpečí.....	47
5.6.1 Proměny pracovních rutin v terénu.....	49
5.7 Etika válečného zpravodajství mezi českými novinářkami.....	49
5.8 Ženský prvek.....	51
5.8.1 Vnímání novinářek ve válečné oblasti.....	51
5.8.2 Vnímání válečných novinářek v České republice.....	53
Závěr.....	54
Seznam literatury.....	57
Internetové odkazy.....	58
Přílohy – obrázky.....	63
Přílohy.....	64
Seznam příloh.....	64
Příloha č. 1: Online rozhovor s Terezou Engelovou z 13. února 2021.....	65
Příloha č. 2: Online rozhovor s Lenkou Klicperovou z 15. března 2021.....	79
Příloha č. 3: Online rozhovor s Markétou Kutilovou ze 13. ledna 2020.....	89
Příloha č. 4: Online rozhovor s Pavlou Jazairiovou z 28. ledna 2021.....	97
Příloha č. 5: Online rozhovor s Petrou Procházkovou z 5. března 2021.....	104
Příloha č. 6: Písemný rozhovor s Barborou Šámalovou z 15. února 2021.....	117

Úvod

Profesní životy českých žen v oblasti žurnalistiky byly před sto lety zpočátku velmi komplikované. Během těchto let však přicházely ženy, které dokazovaly nejen mužům, že mohou stejnou práci dělat i ony. A možná ještě lépe. Jmenovitě Zdeňka Wiedermannová Motyčková, sečtělá dáma a bojovnice za práva žen, která založila dvě dívčí gymnázia na Moravě (do té doby existovala pouze jedna střední škola, kam mohly chodit dívky). Koncem 19. století založila navíc první ženský politický tisk *Právo ženy*.¹ Olga Fastrová, houževnatá nezdolná novinářka bojující za rovnoprávnost a autorka fejetonu *Konečně rovnoprávný*, který byl publikován po pádu Rakouska-Uherska v deníku *Národní politika*.² Milena Jesenská, živelná výjimečná novinářka, působící v *Národních listech* a *Lidových novinách* v dobách, kdy ženy víceméně psaly o domácnosti, vaření a tzv. ženských tématech. Jejím talentu si všiml i Ferdinand Peroutka, který ji poskytl práci v prestižní *Přítomnosti*.³ Díky nim mají další ženy novinářky skvělý příklad toho, že neustoupit, být vytrvalá a dělat to, co člověku připadá správné, šlo i v mnohem těžších podmínkách.

Válečná žurnalistika také patřila k oborům, kde dominovali muži. V první světové válce například získalo z celkově 278 akreditací pro novináře pouze sedm žen.⁴ Nyní, o více než sto let později, se v tomto směru mnoho událo. Dnes se ve válečné žurnalistice ženy pohybují běžně a čím dál více, přesto však v této profesi převažují muži.

Důvodem vzniku této práce je fakt, že o českých válečných novinářkách vzniklo poměrně málo publikací, což lze považovat za badatelský deficit, zároveň však za šanci pro jeho zaplnění. Jednou z mála publikací domácí provenience, která je pouze o české válečné novinářce, je kniha psaná na bázi rozhovoru o Petře Procházkové *Novinářka na Divokém východě*. V ostatních knihách jsou jen pouhé zmínky o českých novinářkách.

Bakalářská práce bude rozdělena do čtyř částí. V první části se nejprve objeví základní trendy a teoretické koncepty, zaměří se na mediální rutiny žurnalistů obecně, poté i těch válečných.

¹ FUTOVÁ, Gabriela, Lucie JARKOVSKÁ, Monika KAPRÁLIKOVÁ, et al. *Kapky na kameni: 50 příběhů českých a slovenských rebelek*. Přeložil Martin HERODEK. Praha: Albatros, [2019]. ISBN 978-80-00-05673-9.

² <https://plus.rozhlas.cz/zeny-tri-republik-olga-fastrova-novinarka-bojujici-za-rovnopravnost-7562060>

³ <https://www.respekt.cz/tydenik/2016/33/vyroci-mileny-jesenske>

⁴ SEUL, Stephanie. *Women War Reporters* [online]. 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters

Druhá část uvede čtenáře do tématu válečné žurnalistiky z hlediska historického kontextu. Nejdříve se bude věnovat obecné historii ženské válečné novinářiny na příkladu dvou světových válek, a následně poskytne taktéž historický exkurz do české válečné žurnalistiky, kde se kapitola zaměří na české novinářky pokrývající krizové oblasti v období po sametové revoluci. V této části se také objeví zasazení typologie válečných novinářek podle Stephanie Seul do současnosti.

Třetí část, zvaná metodologická, popíše metodiku, která se užije pro sběr dat k výzkumu a jejímu zdůvodnění. V rámci techniky kvalitativního výzkumu se použije k naplnění cílů jako výzkumná metoda nejvíce využívaný prostředek, kterým je polostrukturovaný rozhovor. Tato část popíše i jak a kdy výzkum probíhal, a představí konkrétní české novinářky, které se rozhovorů zúčastní. Neopomenou se také zmínit předem připravené okruhy a otázky, na které respondentky budou odpovídat.

Hlavním výzkumným cílem této bakalářské práce je popsat specifika profese českých novinářek působících ve válečných oblastech v období po listopadu 1989. Hlavní výzkumná otázka se soustřeďuje na to, jak se proměnily mediální rutiny českých novinářek působících ve válečných oblastech od roku 1989 do roku 2021. Mezi dílčí výzkumné otázky patří: Jakým způsobem u novinářek probíhala příprava před odjezdem do válečné či konfliktní oblasti? Jak se proměnila novinářská práce v terénu (hledání fixerů, spolupráce s nimi, pohybování ve válečné oblasti)? Jakou roli hraje v proměnách mediálních rutin technologický pokrok? Jak se proměnil přístup k ženám v roli novinářky pokrývající války, konflikty, krizové oblasti v průběhu let?

Ve čtvrté, praktické části proběhne analýza dat ze vzešlých rozhovorů s českými novinářkami působícími jak aktuálně, tak již v minulosti ve válečných oblastech. Výzkumný vzorek budou tvořit novinářky z pestrého spektra, konkrétně Tereza Engelová, Pavla Jazairiová, Lenka Klicperová, Markéta Kutilová, Petra Procházková a Barbora Šámalová. Otázky pokládané v polostrukturovaných rozhovorech s novinářkami mají za cíl přiblížit jejich role, mediální rutiny, odkrýt negativa této práce jako genderové stereotypy, útoky na sociálních sítích a nebezpečí únosu, ublížení na zdraví či případné smrti, kterým se vystavují během pracovních cest.

Závěrečná část shrne analýzu rozhovorů, popíše průběh výzkumu a jeho výsledky. Následovat budou relevantní zdroje k danému tématu. V příloze budou vloženy transkripty rozhovorů z online rozhovorů s novinářkami.

1. Mediální rutiny válečné žurnalistiky

1.1 Specifické rutiny žurnalistiky obecně

Pamela Shoemakerová a Stephen Reese považují mediální rutiny za opakující se způsoby, kterými novináři vykonávají svou práci a vzorce, pravidla, kterými se řídí v rámci mediální organizace, jež je stanovuje.⁵

Pravidla práce zpravodajů ustanovuje především právě mediální organizace, pod kterou novinář pracuje. Mediální rutiny neboli ustálené výrobní postupy prostupují do všech odvětví žurnalistiky. Každé médium má vlastní zažitá pracovní postupy, jak informace zpracovávat.⁶

Trampota řadí mezi rutiny:

- zaběhlé způsoby výběru,
- opakující se praktiky sběru informací,
- prezentaci zpravodajských příběhů.⁷

„Každý redaktor zpravidla ví, jaké jsou jeho pravomoci v rámci organizace, komu bude jeho zpravodajský příběh postoupen a která kritéria na podobu zpráv vlastní mediální organizace uplatňuje,“ míní Trampota.⁸

Burton a Jiráček podotýkají, že způsoby uspořádání mediálních textů jsou komunikační normy, jenž mají obecné systémy pravidel známé jak médiím, tak publiku. Recipient očekává, že se téma zpracuje určitým způsobem, na základě dlouhodobého opakování se tvůrci shodnou v tom, jak se při psaní témat bude postupovat. To se týká i zpravodajských textů. *„Zpráva o události není obsažena v události samé, nýbrž ve společenské shodě na tom, že právě aktéři, charakteristika, okolnosti, průběh a případně příčiny děje tvoří očekávaný základ zprávy.“*⁹

Události, které se dostanou do médií jako zprávy, vybírají takzvaní gatekeeperi, do češtiny přeloženo jako hlídači brány, pracující s mediálními rutinami. Jejich funkci většinou

⁵ SHOEMAKEROVÁ, Pamela J a Stephen D REESE. Mediating the message: theories of influences on mass media content. 2nd ed. White Plains, N.Y.: Longman, c1996, xiv, 313 p. ISBN 08-013-1251-5. str. s. 164

⁶ JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. Média a společnost. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4. str. 76

⁷ TRAMPOTA, Tomáš a Barbara KÖPPLOVÁ. Zpravodajství. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7096-8. str. 55

⁸ tamtéž

⁹ BURTON, Graeme a JIRÁK, Jan. Úvod do studia médií. Brno: Barrister & Principal, 2001. Studium (Barrister & Principal). ISBN 80-85947-67-6. str. 158

vykonávají redaktori, editoři či samotný vydavatel. „Z množství informací vybírají takové, jež si podle nich zaslouží zveřejnit a rozhodují o tom, co se do zpráv dostane a co ne.“ Výběr zpráv ovlivňují dvě skutečnosti. „Každá mediální organizace si vybírá, koho zaměstná, a redakci tak tvoří lidé, kteří jsou ochotni akceptovat mediální rutiny konkrétní organizace. Obsah médií ovlivňují také profesní standardy. Novináři se řídí například etickými normami, zákony a užívají podobné postupy, i když pracují pro různé redakce.“¹⁰

V každé zpravodajské redakci se podle zažitých kritérií vybírají témata ke zpracování. Přednostně dostávají prostor zprávy, jež jsou pro příjemce něčím podstatné. Klíčové je i to, nakolik je možné zvládnout zpracování zprávy a zda informace bude odpovídat vnitřním kvalitativním nárokům daného média. Významnou roli hraje také čas, který je k výrobě příslušné zprávy určen. Jiráček se domnívá, že dodržení časového plánu zajišťuje další typická mediální rutina a tou jsou uzávěrky, tedy pevně stanovené termíny pro dokončení určité práce.¹¹

Výběr témat v některých redakcích může taktéž souviset se zpětnou vazbou čtenářů. Stephan Russ-Mohl poznamenává, že vyhodnocování ohlasu u čtenářů by mělo probíhat systematicky a důkladně. Ohled by se dle něj neměl brát jenom na psané připomínky čtenářů, ale i ty telefonické. Zmíněnou zpětnou vazbu je pak možné zveřejnit například v rubrice Dopisy čtenářů. „Tisková média mohou dopisové ohlasy, jejich komentáře ke článkům apod. přetiskovat i v delší verzi. V elektronických médiích je zpravidla prostor pouze pro citace z dopisů.“¹²

Na hierarchické struktuře je založená celá mediální společnost, nejinak tomu je u redakce. Šéfredaktor má na starosti chod redakce a zároveň funguje jako spojnice mezi novináři z redakce a vedením mediální firmy. Jejich vedoucí role je zapojená i do ekonomického rozhodování a mezi úkoly patří hájit autonomii redakce.¹³ Russ-Mohl uvádí, že pokud není zaručena redakční nezávislost, rychle se může stát nástrojem stranického nebo komerčního vlivu, který vlastník média nebo třeba politická skupina uplatňuje.¹⁴

¹⁰ ČUŘÍK, Jaroslav a Rudolf BURGR. Nové trendy v médiích: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5839-2. str. 153

¹¹ JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPOVÁ. Média a společnost. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-287-4. str. 76-77

¹² RUSS-MOHL, Stephan. Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0158-8. str. 194

¹³ ČUŘÍK, Jaroslav a Rudolf BURGR. Nové trendy v médiích: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5839-2. str. 155

¹⁴ RUSS-MOHL, Stephan. Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0158-8. str. 151-153

Redakce se zpravidla dělí na jednotlivá oddělení (například dle rubrik – domácí, zahraniční, sport atd.) Kromě redakce a novinářů tvoří tisková média další čtyři nezbytné pilíře – technika, distribuce, inzertní oddělení a správa (spadá sem například personální oddělení). Na vedení mediálního subjektu jsou napojena ještě další oddělení jako je právní, experti na public relations, asistenti a koordinátoři.¹⁵

Podle Mc Quaila je novinář pojímán jako prostředník mezi „mluvčími“ ve společnosti, snažícími se podat sdělení, a veřejností, která hledá uspokojení svých informačních potřeb a zájmů.¹⁶ Novináři by se měli neustále udržovat v obraze, sami intenzivně sledovat různá média a osvojit si techniky, jak rychle zpracovat velké množství informací a dojít k jádru věci.¹⁷ Při produkci zpráv je nutné vycházet z minimálně dvou, ideálně ze tří a více zdrojů informací. Výjimkou jsou krátké texty například oznámení.¹⁸

Kvalitní redaktor by měl umět nejen dobře psát, ale také vyhledávat neotřelá a důležitá témata a vždy nashromáždit dostatek informací, následně je zanalyzovat a interpretovat do srozumitelné podoby pro čtenáře.¹⁹ Při své práci čili psaní textů by se novináři měli držet několika pravidel. Stephan Russ-Mohl uvádí čtyři prvky, na které je třeba dát bedlivý pozor při vykonávání novinářské profese – obsah, jazyk, formálnost, etičnost a právní aspekt. Obsahem míní to, aby byl text srozumitelný a nacházelo se v něm více pramenů. Jazykem rozumí stavbu textu, gramatiku a styl. Třetím prvkem je formálnost, jenž se zaměřuje na to, zda je dodržen žánr, forma a oddělená zpráva od komentáře. Poslední prvek zkoumá, jestli se článkem neporušuje zákon, či neporušuje novinářský etický kodex.²⁰

1.2 Specifické rutiny válečné žurnalistiky

I váleční zpravodajové mají své zásady a pravidla práce. Oproti „klasickým“ novinářům, kteří vykonávají profesi většinou z pohodlí redakce, ti váleční se řídí zejména zásadami, jak snížit riziko nebezpečí.

¹⁵ RUSS-MOHL, Stephan. Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0158-8. str. 151-153

¹⁶ MCQUAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. Vyd. 2. Praha: Portál, 2002, c1999. ISBN 80-717-8714-0. str. 218

¹⁷ RUSS-MOHL, Stephan. Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0158-8. str.97

¹⁸ ČUŘÍK, Jaroslav a Rudolf BURGR. Nové trendy v médiích: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN ISBN978-80-210-5839-2. str. 39

¹⁹ ČUŘÍK, Jaroslav a Rudolf BURGR. Nové trendy v médiích: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN ISBN978-80-210-5839-2. str. 160

²⁰ RUSS-MOHL, Stephan. Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0158-8. str.127-129

Jan Urban představuje souhrn pravidel zpravodajů v extrémních situacích, které rozděluje do tří základní kategorií:

- Fyzické bezpečí (zmiňuje nenápadné oblečení, ale přizpůsobené výkyvům počasí; taktéž důrazně uvádí, aby na sebe novinář nikdy nenavlékal uniformu a vždy měl u sebe láhev s vodou).
- Psychické bezpečí (považuje za důležité naučit se vnímat, co tamní obyvatelé považují za bezpečné a slušné, také naučit se zvládat strach v extrémních chvílích soustředěním se na hluboké dýchání).
- Obecné zásady (doporučuje zkontaktovat na místě humanitární organizace, podle Urbana jsou výborným zdrojem informací a „nejlepším znalcem okamžitých rizik“; s sebou je důležité mít vždy doklady včetně novinářského průkazu a nikdy je nedávat z ruky a nepodceňovat miny a nechodit nikam, kde nevíme, jestli tam nejsou nastražené).²¹

Mediální rutiny válečných novinářů a novinářek proměnil v průběhu let zejména rozvoj technologií. Dříve trvalo týdny, později několik dnů, než se zpráva dostala do redakce, dnes se od frontových reportáží očekává, že dorazí v řádu hodin. *„Diktování textu napsaného do zápisníku telefonem někde ze zapomenuté varty Afriky nebo zoufalé hledání satelitního vozu se rychle odsouvají do nočních můr zralejších zástupců novinářského stavu,“* popisuje novinář Jakub Szántó.²²

Technologický pokrok s sebou zároveň přinesl i obrovský tlak a narůstající riziko pro reportéry v terénu. Novinář Jakub Szántó shrnuje, že: *„Zatímco v izraelsko-palestinském sporu obě strany povětšinou tolerují přítomnost reportérů, Islámský stát udělal z honu na zahraniční novináře a jejich brutálních vražd před kamerou nedílnou součást své děsuplné propagandy.“*²³

1.2.1 Nebezpečí spojené s válečnou žurnalistikou

Od vietnamské války, přezdívané také jako „úplně první televizní válka odehrávající se v přímém přenosu,“ umřelo v lokálních konfliktech novinářů mnohem více než před ní. Až na výjimku se téměř všichni ze zahynulých řadí do dvou kategorií. První skupina jsou mladí novináři, kteří zemřeli kvůli chybě pramenící z nezkušenosti. Druhá skupina pojímá starší

²¹ URBAN, Jan. Zpravodajství v extrémních situacích. In: Zpravodajství v médiích. Osvaldová, B. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-248-2. str. 127-130

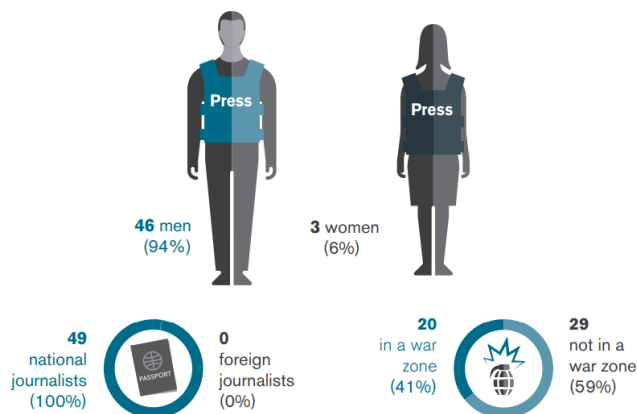
²² SZÁNTÓ, Jakub. Jak se proměňuje válečná žurnalistika? Natbase [online]. 8.2. 2021 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://natbase.cz/jak-se-promenuje-valecna-zurnalistika/>

²³ tamtéž

novináře, kteří díky svým zkušenostem přestali být obezřetní a udělali poslední osudnou chybu.²⁴

Práce v terénu stíženém válkou je vždy pro novináře taktéž riskování vlastní smrti. Mezi rokem 1992 a 2020 bylo zavražděno s potvrzeným motivem 97 novinářek z celého světa. Z nich 46 pokrývalo válku. Nejvíce válečných novinářek zahynulo v Iráku s počtem 14 žen. Sýrie a Afghánistán jsou v počtu šesti zemřelých novinářek z každé země na druhém místě. Další válečné reportérky zahynuly například v Rusku (4), Alžírsku (3), Jižním Súdánu (2), Somálsku (2) nebo Libanonu (2).²⁵

Podle výzkumu, který vznikl pod názvem „Celosvětový přehled novinářů, kteří byli zavražděni, zadrženi, drženi jako rukojmí a nezvěstní v roce 2019“, přišlo kvůli své práci o život během tohoto roku dohromady 49 novinářů, z nich tři byly ženy. Z celkového počtu mrtvých jich 41 % zemřelo přímo ve válečné zóně. V souvislosti s poskytováním zpráv a informací bylo zadrženo na začátku prosince 2019 celkem 389 zpravodajů. Číslo je o 12 % větší než v předchozím roce ke stejnému datu. Podíl žen byl stejný jako v roce 2018, konkrétně 8 % ze zadržených. Téměř polovina uvězněných novinářů na světě, tedy 186 lidí, je držena ve třech zemích – Číně, Egyptě a Saúdské Arábii. Samotná Čína jich uvěznila 120, z nich je více než 40 % tzv. neprofesionálů – ti, kteří navzdory rostoucí cenzuře sociálních sítí informovali o tom, že se Komunistická strana snaží převzít plnou kontrolu nad tradičními médii.²⁶

Obrázek 1: Infografika Reporters without borders k roku 2019, Zdroj: https://rsf.org/sites/default/files/rsf_2019_en.pdf

²⁴ URBAN, Jan. Zpravodajství v extrémních situacích. In: Zpravodajství v médiích. Osvaldová, B. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-248-2 str. 127

²⁵ Explore CPJ's database of attacks on the press. Committee to Protect Journalists – Defending Journalists Worldwide. - Committee to Protect Journalists [online]. Dostupné z: https://cpj.org/data/killed/?status=Killed&motiveConfirmed%5B%5D=Confirmed&type%5B%5D=Journalist&gender%5B%5D=Female&start_year=1992&end_year=2020&group_by=year

²⁶ World wide round-up of journalists killed, detained, held hostage or missing in 2019. Reporters without borders [online]. 2019 [cit. 2020-11-28]. Dostupné z: https://rsf.org/sites/default/files/rsf_2019_en.pdf

V České republice nebyla žádná česká novinářka zavražděna, nicméně na investigativní novinářku Sabinu Slonkovou byla vražda naplánována.^{27 28}

2. Ženská válečná žurnalistika: základní typologie a historický kontext

První konflikt, který postihl celý svět, vnesl do prostředí válečné žurnalistiky nové praktiky. Válčící strany si už tehdy uvědomovaly sílu médií, a tak se ze zpravodajství stal nástroj propagandy a efektivního ovlivňování lidí skrze informační kanály. Státy cenzurovaly novináře a novinářky, panovala pevná vojenská kontrola. Jejich práce měla spočívat v tlumočení formulovaných vojenských zpráv širokému publiku. Vedení armády drželo zpravodaje a zpravodajky co nejdále od fronty. Přes 10 měsíců byli odkázáni na zprostředkované informace z Kriegspressequartier (zkráceně KPQ²⁹) až do roku 1914 měli váleční korespondenti přísně zakázáno opustit sídlo Válečného tiskového stanu. Tato situace se uvolnila po ofenzivě německých a rakousko-uherských armád na východní frontě v roce 1915. Novináři mohli vstupovat do bývalých bojových zón se zpožděním. Vytvořil se také systém návštěv fronty. Skupina válečných korespondentů pod vedením několika důstojníků byla dovezena na stanoviště v blízkosti fronty. Sólové návštěvy fronty byly povolovány minimálně a jen prominentním novinářům, kteří měli kontakty s lidmi na vysokých pozicích.³⁰

2.1 Typologie válečných novinářek během první světové války podle Stephanie Seul

Stephanie Seul rozlišuje 6 typů válečných zpravodajek, které působily během první světové války.³¹

²⁷ Za přípravou stál bývalý generální sekretář ministerstva zahraničí a agent vojenské rozvědky Karel Srba, jeho plán odhalily policejní orgány v roce 2002. Novinářka Slonková tehdy upozorňovala svými články na Srbovy podezřelé praktiky na ministerstvu. Za plánování její vraždy ho poslal soud na 12 let do vězení.

²⁸ Jediný zavražděný novinář v Česku sledoval Mrázka. Zastřelen byl v roce 1992 - Echo24.cz. Echo24.cz - Náзорový deník [online]. Copyright © Echo Media, a.s. [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SJ8b2/jediny-zavrazdeny-novinar-v-cesku-sledoval-mrazka-zastrelen-byl-v-roce-1992>

²⁹ KPQ, česky Válečný tiskový stan, je ústřední propagandistická instituce rakousko-uherských ozbrojených sil během první světové války určený pro kontrolu zpravodajství a tisku zdroj: TEPPERBERG, Christoph. War Press Office (Austria-Hungary) [online]. 22.10. 2015 [cit. 2021-01-17]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/war_press_office_austria-hungary

³⁰ LÁNÍK, Jaroslav. Léta do pole okovaná 1914-1918: 1915 - noví nepřátelé, nové výzvy. Svazek II. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha, 2017. ISBN 978-80-7278-715-9. str. 108

³¹ SEUL, Stephanie. Women War Reporters [online] International Encyclopedia of the First World War (WW1). 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters

2.1.1 Válečné korespondentky akreditované armádou

První typem, o kterém se Stephanie Seul zmiňuje, jsou válečné korespondentky akreditované armádou. Rakousko-Uhersko bylo na svou dobu unikátní v tom, že nabízelo oficiální akreditaci i ženám reportérkám.³²

Nejvýznamnější z nich byla Alice Schalek. Často je mylně nazývána „první a jedinou rakousko-uherskou válečnou reportérkou“, ale toto tvrzení není podloženo historickými prameny. Během války získalo akreditaci od KPQ 7 žen spolu s 271 muži. Alice Schalek poprvé vstoupila do veřejné sféry v roce 1902 románem o životě dívky z židovské rodiny *Kdy se to bude konat - Wann wird es tagen* vydaným pod mužským pseudonymem Paul Michaely. Ženy nebyly dříve snadno akceptovány jako spisovatelky, a rozhodně nebyly vítány mezi sociálními kruhy mužů spisovatelů, kteří navštěvovali vídeňské kavárny. Její první román se stal velmi populárním, proto pro své další knihy upustila od pseudonymu. V románech se převážně objevovaly témata jako cestování a problémy, kterým ženy čelily.³³ Schalek před válkou hodně cestovala. Od roku 1903 do roku 1935 publikovala své cestopisy na celovečerních stránkách prestižního vídeňského deníku *Neue Freie Presse*.³⁴

Vypuknutí první světové války mohlo její kariéru přerušit, protože se kvůli ní cestování stalo téměř nemožným. Schalek si přála v novinářské kariéře pokračovat, proto se s pomocí osobních a profesních kontaktů přihlásila o akreditaci v KPQ a v červenci 1915 ji pak získala. Maximilianu rytíři Hoenovi ji doporučil bývalý ministr války generál pěchoty Franz Xaver svobodný pán Schönaich. Jako žena dosáhla v prestižní společnosti plně mužů výjimečných úspěchů a věhlasu. Její jedinečné postavení je patrné i ze čtyř sólových cest na frontu.³⁵

V následujících dvou letech odcestovala na italskou frontu, do Galicie i Srbska, kde dělala rozhovory s vojáky, důstojníky a současně fotografovala. Na jaře a v létě roku 1916 v Rakousku na řece Soča zažila skutečné ostřelování a byla svědkem utrpení vojáků. Bylo jí

³² SEUL, Stephanie. Women War Reporters [online] International Encyclopedia of the First World War (WW1). 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters

³³ SILVERMAN, Lisa. Alice Schalek. Jewish Women's Archive [online]. [cit. 2021-01-17]. Dostupné z: <https://jwa.org/encyclopedia/article/schalek-alice>

³⁴ SEUL, Stephanie. Women War Reporters [online]. 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters

³⁵ LÁNÍK, Jaroslav. Léta do pole okovaná 1914-1918: 1915 - noví nepřátelé, nové výzvy. Svazek II. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha, 2017. ISBN 978-80-7278-715-9. str. 110

dovoleno pohybovat se bez kontrol a měla možnost se dostat do přední linie bojové fronty. Narozdíl od jejích mužských kolegů, Alice Schalek skutečně navštívila válečné zóny.³⁶

Dohromady ze svých cest publikovala 19 rozsáhlých fejetonů v Neue Freie Presse, kam psala s vyhraněným prorakouským zápalem. V týdeníku Berliner Illustrirte Zeitung ji vycházely fotografické příběhy. Na základě jejích válečných článků vydala dvě knihy „Tirol in Waffen“ a „Am Isonzo“. V německy mluvících částech měly její texty velkou odezvu a v roce 1917 byla vyznamenána Zlatým záslužným křížem s korunou na válečné stuze. Vyznamenání ženy bylo v té době velmi neobvyklé.³⁷

Zatímco její první válečné zprávy líčily válku jako velké a neškodné dobrodružství, zkušenost z bitvy na Soči ji změnila pohled na válku a psala zprávy kritičtěji. Ztvárnila ničivý dopad války na vojáky, civilisty, krajinu v bojových zónách a odhalila hrůzy moderní války.³⁸

Alice Schalek dostala 1. září 1917 výpověď. Důvod se však v záznamech neuvádí. Stephanie Seul říká, že „*KPQ nesouhlasilo s jejím upřímným a kritickým zpravodajstvím, které mělo potenciál demoralizovat veřejnost, takže Alici Schalek v září 1917 propustilo. Přesto byla válečná novinářka během války veřejnou známou postavou. Na jednu stranu byla chválená za její psaní, fotografie a přednášky, na stranu druhou se nad ní neustále snášela mizogynistická³⁹ kritika.*“⁴⁰ Christine Morscher a Ray Galvin zase uvádějí, že s jistotou mohou říct, že její výpověď neměla nic společného s tím, že byla ženou, ani že zatím nebyl Karl Kraus (největší kritik Schalekové). Odpověď také nacházejí ve způsobu reportování Alice Schalek.⁴¹

2.1.2 Korespondentky posílané do válečných oblastí „mateřskými“ novinami

Druhým typem novinářek jsou podle Seul korespondentky posílané do válečných oblastí samotnými novinami. Novinářky sice nezískaly oficiální vojenskou akreditaci, přesto jim byl

³⁶ SEUL, Stephanie. Women War Reporters [online] International Encyclopedia of the First World War (WW1). 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters

³⁷ LÁNÍK, Jaroslav. Léta do pole okovaná 1914-1918: 1915 - noví nepřátelé, nové výzvy. Svazek II. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha, 2017. ISBN 978-80-7278-715-9. str. 110

³⁸ SEUL, Stephanie. Women War Reporters [online] International Encyclopedia of the First World War (WW1). 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters

³⁹ Mizogynie - chorobná nenávisť k ženám – zdroj: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/mizogynie-misogynie>

⁴⁰ SEUL, Stephanie. Women War Reporters [online] International Encyclopedia of the First World War (WW1). 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters

⁴¹ MORSCHER Christine a GALVIN Ray. Alice Schalek's War: The story of Austria-Hungary's only woman war correspondent in the First World War [online]. Cambridge, 2006 [cit. 2021-01-17]. Dostupné z: <http://justsolutions.eu/resources/AliceSchaleksWar.pdf>

umožněn přístup do oblastí poblíž frontové linie a informovaly o bojích a dopadu na vojáky a civilisty.⁴²

V devatenáctém století bylo španělské kulturní prostředí tvořeno téměř výlučně muži. I mezi nimi však byly průkopnice, které vydláždily cestu ostatním. Bojovaly za to, aby byly vyslyšeny a byla zohledněna jejich práva. Jednou z těchto žen, jejíž život prošel dvěma světovými válkami, pádem císařského dvora, revolucí, vyhlášením republiky a občanskou válkou, byla Sofía Casanova, narozená 30. září 1861 v Almeiras v La Coruña.⁴³

Casanova byla uznávanou galicijsko-španělskou básnířkou, dramatičkou, spisovatelkou cestopisů, novinářkou a sociální aktivistkou, a stejně jako Alice Schalek je často označována, zejména španělskými médii, jako první válečná novinářka na světě. K pokrytí východní fronty ji pověřily prestižní španělské noviny ABC. Pravidelně publikovala ve Španělsku, přestože po sňatku s polským filozofem žila v Polsku. V roce 1915 byla pozvána ABC, aby se stala jejich východoevropskou korespondentkou. Na této prestižní pozici působila do roku 1936. Noviny ABC byly v té době nejčtenějším deníkem ve Španělsku s konzervativním a proněmeckým postojem.⁴⁴

Během války zveřejňovala články z celého Polska a po evakuaci své rodiny během invaze do Varšavy v roce 1915 také psala zprávy z Minsku, Moskvy a Petrohradu. Casanova publikovala v ABC více než 220 článků, které zaznamenávaly válku na východní frontě.⁴⁵

2.1.3 Zdravotní sestry reportující z válečného konfliktu

Třetím typem označila Seul zdravotní sestry reportující z válečného konfliktu. Velké množství válečných zpráv zprostředkovávaly právě zdravotní sestry pracující v nemocnicích a polních sanitkách. Staly se bezprostředními svědkyněmi, stály v první linii a každý den se potýkaly s nejhoršími zraněními způsobenými válkou. Například mnoho z nich své zkušenosti popisovalo v novinách či knihách. Jejich reporty se zaměřovaly obvykle na péči o pacienty, hrdinství a touhu zraněných vojáků vrátit se na bojiště.⁴⁶

⁴² SEUL, Stephanie. Women War Reporters [online] International Encyclopedia of the First World War (WW1). 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters

⁴³ Sofía Casanova, la primera corresponsal de guerra. Historia National Geographic. Antiguo Egipto, Grecia Clásica, Antigua Roma, Edad Media, Segunda Guerra Mundial, personajes históricos... [online]. Dostupné z: https://historia.nationalgeographic.com.es/a/sofia-casanova-primera-corresponsal-guerra_15500

⁴⁴ SEUL, Stephanie. Women War Reporters [online] International Encyclopedia of the First World War (WW1). 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters

⁴⁵ tamtéž

⁴⁶ SEUL, Stephanie. Women War Reporters [online] International Encyclopedia of the First World War (WW1). 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters

Slavným příkladem je švýcarská novinářka, spisovatelka, cestovatelka Noëlle Roger, známá zvláště ve frankofonním Švýcarsku a Francii. Od začátku 20. století do 40. let publikovala sériové romány a články na titulních stránkách Journal de Genève. Její texty se objevovaly i v Gazette de Lausanne a pro francouzské noviny a časopisy napsala také řadu románů a cestopisů. Během války pracovala Roger jako zdravotní sestra v nemocnici blízko Lyonu. Na jaře a v létě roku 1915 publikovala sérii článků v Journal de Genève a renomovaném Semaine littéraire. Tyto články byly seskupeny a vydány jako kniha v tomtéž roce.⁴⁷

2.1.4 Ženy reportující z domácí fronty

Čtvrtou kategorií podle Stephanie Seul jsou ženy reportující z domácí fronty. Kromě pokrytí zpráv z bitevního pole a dopadu války na civilisty poblíž frontových linií, se válečné reportérky zajímaly o roli žen na domácí frontě. Kvůli absenci mužů byly ženy vedeny k tomu, aby rozšířily své aktivity a převzaly práci ve válečné ekonomice. V Itálii, velmi známá spisovatelka a novinářka Matilde Serao (1856-1927), vyčnívala jako kronikářka válečného dopadu právě na italské ženy. Narozená řecké matce a neapolskému otci, byla vychovávána v Neapoli a stala se profesionální novinářkou a spisovatelkou. Založila a redigovala vlastní noviny Il Giorno, kam psala denní sloupek. Články, které publikovala mezi rokem 1915 a 1916 v Il Giorno nashromáždila do knihy *Parla una Donna – Mluví jedna žena*. Vyzdvihuje v ní neustále ženy a jejich hodnoty.⁴⁸

2.1.5 Novinářky působící v přestrojení

Za pátý typ považuje Seul ty, které vstoupily do válečné oblasti v přestrojení. Na západní frontě se Spojenci snažili zabránit válečným korespondentům, zejména tedy korespondentkám, v přístupu do bojových zón. Některé ženy však dokázaly vstoupit do válečných oblastí v přestrojení. Americká novinářka, spisovatelka a aktivistka Mary Boyle O'Reilly tak prošla německými liniemi v Belgii v přestrojení za rolnického uprchlíka, zatímco Dorothy Lawrence se v mužském převleku dostala až do přední linie.⁴⁹

O'Reilly se v roce 1913 stala zahraniční korespondentkou Newspaper Enterprise Association. Když vypukla válka, byla vyslána do Belgie, kde psala o lidské stránce války. Vstoupila do okupované Lovani v přestrojení za rolnického uprchlíka a byla první americkou

⁴⁷ SEUL, Stephanie. Women War Reporters [online] International Encyclopedia of the First World War (WW1). 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters

⁴⁸ tamtéž

⁴⁹ tamtéž

novinářkou (dva dny před svými mužskými kolegy), která byla svědkem vypálení města pod taktovkou Německa. Po Belgii se pohybovala stále v přestrojení, procházela i německými liniemi. Nakonec byla spolu se třemi kolegy novináři zatčena a uvězněna za špionáž, ale brzy byli zadrženi propuštěni do Holandska. Zatímco se mužští kolegové vrátili do Londýna, ona jela v přestrojení zpět do Belgie. Po pěti týdnech se vrátila do Londýna také. V následujících měsících i letech procestovala Francii a přes Norsko a Švédsko odjela do Ruska, Litvy a polské Varšavy, kde reportovala o válce na východní frontě. Během svých cest se její zprávy objevily v amerických titulech jako Boston Daily Advertiser, Boston Daily Globe, Boston Herald, Seattle Star a The Day Book. V únoru 1917 se vrátila do Spojených států, kde pokračovala v psaní a přednáškách o válce a jejích zkušenostech.⁵⁰

2.1.6 Korespondentky s neúspěšnou kariérou

Na šesté místo zařadila Stephanie Seul do typologie válečných novinářek během první světové války také korespondentky s neúspěšnou kariérou. Svůj výběr zdůvodnila takto: „*Tato typologie dosud představovala ženy, které uspěly tak či onak jako válečné korespondentky. Minimálně jedna žena však selhala ve snaze stát se nezávislou válečnou reportérkou.*“ Tou neúspěšnou myslela Dorothy Lawrence (asi 1896-1964), devatenáctiletou anglickou dívku, která se tajně vydávala za vojáka, aby se dostala na západní frontu, ale byla objevena, poslána domů a bylo jí zakázáno o jejím dobrodružství publikovat články.⁵¹

Lawrence přispívala několika zábavnými příběhy do časopisů Pall Mall Magazine a London Times. Vždy se toužila proslavit jako válečná zpravodajka, ale odmítly ji nejznámější britské noviny i britská válečná kancelář. Nehodlala se vzdát a v létě roku 1915 odcestovala do Francie v naději, že vstoupí do bojové zóny ve francouzském sektoru jako nezávislá válečná novinářka. Byla zatčena francouzskou policií a donucena odejít. Dospěla tedy k závěru, že by se tam mohla dostat pouze v přestrojení za muže. S pomocí britských vojáků získala uniformu, padělala doklady totožnosti a vstoupila do britského sektoru. Ve francouzské obci Albert si našla práci ve specializované společnosti na kladení min. Kvůli špatnému zdravotnímu stavu a strachu před odhalením, se sama po deseti dnech přiznala velícímu seržantovi a byla zatčena. Po výslechu vojenskými úřady ve Francii, které ji podezíraly ze špionáže, bylo Lawrence nařízené podepsat prohlášení zakazující jí prodat svůj příběh tisku. Poté byla poslána zpět do Londýna, kde se potýkala s bezdomovectvím, nezaměstnaností a podlomeným zdravím.

⁵⁰ SEUL, Stephanie. Women War Reporters [online] International Encyclopedia of the First World War (WW1). 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters

⁵¹ tamtéž

Napsala knihu o válce, kvůli pokynům z válečného úřadu ji ale nemohla publikovat. Po skončení války v roce 1919 ji nakonec vydala, ale pod silnou cenzurou válečného úřadu. Recenze na její knihu byly průměrné, nestala se úspěšnou. Bez žádného příjmu, postrádající důvěryhodnost jako novinářka a se zhoršujícím se duševním zdravím byla Lawrence v roce 1925 prohlášena za duševně nemocnou a skončila v psychiatrickém ústavu, kde zůstala až do své smrti do roku 1964.⁵²

K poslednímu typu válečných novinářek za první světové války Stephanie Seul dodala: *„Když porovnáme její případ s předchozími ženami, je zřejmé, že k tomu, aby se ženy mohly stát úspěšnou válečnou reportérkou bylo nezbytné, aby měly zavedenou novinářskou nebo literární kariéru a vysoké sociální postavení už před válkou.“*⁵³

2.2 Druhá světová válka

Druhá světová válka přinesla nové příležitosti ženám v žurnalistice. Když byli muži pryč ve vojenské službě, ženy přišly na to, že i ony jsou schopné pokrýt zpravodajství a editorské práce, ze kterých předtím byly distancovány. Z bezprecedentního počtu se staly válečné zpravodajky, které vynalézavě obcházely vojenské předpisy zakazující ženám pokrývat přední linie. Některé z nich se věnovaly relativně novým oborům, například fotožurnalistice a vysílání.⁵⁴

Přibližně 10 % amerických válečných zpravodajů během druhé světové války byly ženy.⁵⁵ V této válce akreditovaly americké ozbrojené síly 127 válečných korespondentek. Akreditace fungovala jako smlouva. Armáda nebo námořnictvo přepravovalo korespondenty do válečných oblastí a poskytovalo jim jídlo. Na oplátku se korespondentky řídily vojenským zákonem a cenzurou.⁵⁶

„V době, kdy jste akreditována, nemáte žádné tajemství před ministerstvem války a nemáte ani své předky,“ napsala fotoreportérka časopisu Life Margaret Bourke-White. Při

⁵² SEUL, Stephanie. Women War Reporters [online] International Encyclopedia of the First World War (WW1). 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters

⁵³ tamtéž

⁵⁴ BEASLEY, Maurine H. *Women and journalism in WWII: Discrimination and progress* [online]. 2013 [cit. 2021-01-26]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08821127.1995.10731746>. University of Maryland

⁵⁵ HEICHELBECH, Rose. *The Unsung Female War: Correspondents of WWII. Dusty old thing* [online]. Great Life Publishing [cit. 2021-01-26]. Dostupné z: <https://dustyoldthing.com/female-war-correspondents/>

⁵⁶ S. SWEENEY, Michael. *Press Accreditation During WWII* [online]. [cit. 2021-01-16]. Dostupné z: http://nojobforawoman.com/scholars/press-accreditation-during-wwii-by-michael-s-sweeney/?fbclid=IwAR16gdMk7uvswWB-PrHntNOhRo0gk_euqHwumueyKbTvRVzgw1t9bE3r7r4

akreditaci obdrželi kapesní „polní příručku“ akreditačních pravidel. Zahrnovala i vzdání se odpovědnosti za zranění nebo smrt.⁵⁷

2.2.1 D-Day Dames

Nejvýznamnější skupince válečných novinářek z tohoto období, které se zapsaly do americké historie, se přezdívalo D-Day Dames (Dámy Dne D), kvůli tomu, že pokrývala tzv. Den D⁵⁸, což bylo 6. června 1944. Tato skupina žen, spolu s dalšími válečnými korespondentkami, se scházela v Londýně v očekávání vyloďení v Normandii, přičemž D-Day Dames se snažily bojovat proti zákazu vstupu novinářkám na frontu.⁵⁹

Martha Gellhorn psala zuřivě vojenským úřadům z Londýna v červnu 1944, kde očekávala s dalšími kolegyněmi Den D, který znamenal začátek velké ofenzivy proti Německu: *„Je nutné, abych o této válce informovala. Nemám pocit, že bych měla prosit o laskavost na právo sloužit jako oči milionům Američanům, kteří zoufale potřebují vidět, ale sami nemohou.“* Když den D přišel, Martha Gellhorn, jednu dobu také manželka Ernesta Hemingwaye, se propašovala na nemocniční loď, kde se zamkla na toaletu a stala se tak první ženou, která psala o vyloďení v Den D.⁶⁰

Na lodi si jí nevšiml žádný voják a zcela inkognito přečkala až do vyloďení. Na břeh se odvážila brodit v momentě, kdy zdravotníci vyskakovali z lodí a začali pomáhat zraněným. V přestrojení za nosiče nosítek se s týmem záchranné služby, který opustil loď, aby přinesl raněné z pláže Omaha, vydala na břeh.⁶¹ Když v magazínu Colliers publikovala svou poutavou reportáž, byla záhy zatčena vojenskou policií. Od vězení ji však zachránil jeden z pilotů, kterého přesvědčila, aby ji tajně odvezl do Itálie.⁶²

⁵⁷ tamtéž

⁵⁸ výraz užívaný v anglické vojenské řeči pro den, kdy začíná válečný útok či operace, Den D je 6. červen 1944 – den, kdy započala bitva o Normandii (operace Overlord), zahajující osvobození západní Evropy Spojenci

⁵⁹ DOUCET, Lyce. The women reporters determined to cover World War Two. BBC [online]. 4.6. 2014 [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-27677889>

⁶⁰ tamtéž

⁶¹ tamtéž

⁶² STONIŠOVÁ, Tereza. Martha Gellhornová: jediná žena, která se zúčastnila vyloďení v Normandii, byla ženou Hemingwaye. *Reflex* [online]. 6.6. 2020 [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/historie/95698/martha-gellhornova-jedina-zena-ktera-se-zucastnila-vylozeni-v-normandii-byla-zenou-hemingwaye.html>

Martha Gellhorn už dříve psala o španělské občanské válce pro *The New Yorker* a liberální týdeník *Collier's*, o finské zimní válce či o osvobození západní Evropy. Prosadila se psaním o dopadu války na životy obyčejných lidí.⁶³

Jednalo se o historické období, které znamenalo zlom pro ženy reportující z válečných zón. Dorazily do přední linie, poslaly hlášení z Normandie, vstoupily do nově osvobozené Paříže a později navštívily koncentrační tábory po celé Evropě.⁶⁴

I přesto, že Martha Gellhorn psala články o různých válkách, své dojmy po osvobození koncentračního tábora v Dachau popisovala jako něco úplně jiného: „*Všichni jsme již dosud viděli mnoho, viděli jsme příliš moc válek a mnoho násilného umírání... Avšak nikde nebylo nic takového jako zde. Na válce nebylo dosud nic tak nepřičetně zlého jako tito vychrtlí a děsivě nazi bezejmenní mrtví.*“ Později také reportovala z norimberských procesů.⁶⁵

Lee Miller nejdříve pracovala pro *Vogue* jako modelka, objevila se na titulní straně v britské i americké verzi. Později si chtěla vyzkoušet fotografování z druhé strany objektivu a stala se profesionální fotografkou pro britskou verzi *Vogue*. Po vypuknutí druhé světové války zažádala o akreditaci jako válečná zpravodajka a získala ji.⁶⁶

Miller fotografovala různé ženy včetně zdravotních sester, charitativních pracovníků a *Women's Royal Naval Services (WRENS)*, což byla ženská pobočka britského královského námořnictva. Jedna z nejintenzivnějších reportáží pro ni byla ve francouzském městě Saint-Malo v srpnu roku 1944, kdy jí bylo řečeno, že boj skončil, ale nebylo tomu tak.⁶⁷ V článku napsala: „*Ukrývala jsem se v Krautově⁶⁸ zákopu v podřepu pod hradbami. Moje pata se zabořila do ruky, která byla oddělená od zbytku těla a proklínala jsem Němce za ohavné ošklivé zničení, které způsobili v kdysi tak krásném městě. Zvedla jsem ruku a hodila jí zpět tam, odkud*

⁶³ DOUCET, Lyce. The women reporters determined to cover World War Two. *BBC* [online]. 4.6. 2014 [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-27677889>

⁶⁴ tamtéž

⁶⁵ VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV. Časopis Historického ústavu Armády ČR. Praha: Naše vojsko, 2011, 60(2). ISSN 0018-2583.str. 133

⁶⁶ ABRAMS, Loney. From the Cover of *Vogue* to the Bathtub of Hitler: Lee Miller's Fierce and Fascinating Life as a War & Fashion Photographer. *Artspace* [online]. 2019 [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: https://www.artspace.com/magazine/interviews_features/meet_the_artist/from-the-cover-of-vogue-to-the-bathtub-of-hitler-lee-millers-fierce-and-fascinating-life-as-a-war-55960

⁶⁷ DOUCET, Lyce. The women reporters determined to cover World War Two. *BBC* [online]. 4.6. 2014 [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-27677889>

⁶⁸ Německé slovo zaznamenané v angličtině od roku 1918 jako hanlivý výraz pro Němce, zejména německého vojáka během první světové války a druhé světové války. Zdroj: Kraut definition and meaning | Collins English Dictionary. Collins Online Dictionary | Definitions, Thesaurus and Translations [online]. Copyright © Collins 2021 [cit. 18.01.2021]. Dostupné z: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/kraut>

jsem přišla. A běžela zpátky, pohmoždila jsem si nohy a narážela do nestabilních kamenných hromad a klouzala po krvi. Bože, bylo to příšerné.“⁶⁹

Připojila se k 83. pěší divizi americké armády a byla v první linii spojeneckého postupu z Normandie do Paříže. Miller se během války stala jedinou válečnou fotografkou v Evropě a její příspěvky neměly obdoby. V roce 1945 například zveřejnila v módním časopise Vogue šokující snímek z Buchenwaldu, kde leží hromada vychrtlých těl s titulkem *Germans are like this – Němci jsou takoví*. Byla jednou z prvních, kdo navštívil a ukázal hrůzy koncentračních táborů.⁷⁰

Později toho dne odcestovala s vojáky do Mnichova, vnikla do bytu Adolfa Hitlera, kde si sundala špinavé šaty od bahna z koncentračního tábora a naložila do vany přímo v Hitlerově koupelně. Samozřejmě se u toho nezapomněla vyfotit.⁷¹

Některé její fotografie z Dachau zničila, protože nechtěla, aby někdo musel vidět to, co viděla ona. Na druhou stranu zachovala dostatek, aby nebylo pochyb o tom, co se dělo.⁷²

Její syn Tony Penrose v rozhovoru pro *The Guardian* uvedl, že musela trpět posttraumatickou stresovou poruchou. Stala se z ní alkoholička, trpěla depresemi, vztah se synem měla komplikovaný. Tony Penrose popsal, že: „*Byly časy, kdy jsem věděl, že je špatný nápad být vedle ní – uměla být verbálně krutá. Nemusela ani nikoho praštit. Mohla napáchat všechnu škodu pouze slovy.*“⁷³

Další válečnou zpravodajkou působící během druhé světové války se stala Helen Kirkpatrick. Vyrostla v Rochesteru ve státu New York. Vystudovala *Smith College* a poté mezinárodní právo na *Ženevské univerzitě*. Následně ještě nastoupila na postgraduální studia na *Graduate Institute of International Studies* v Ženevě. Současně do své rodné země posílala články do *Rochester papers*. Po návratu do USA ji čekalo vystřízlivění, protože nemohla najít

⁶⁹ tamtéž

⁷⁰ ABRAMS, Loney. From the Cover of Vogue to the Bathtub of Hitler: Lee Miller's Fierce and Fascinating Life as a War & Fashion Photographer. *Artspace* [online]. 2019 [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: https://www.artspace.com/magazine/interviews_features/meet_the_artist/from-the-cover-of-vogue-to-the-bathtub-of-hitler-lee-millers-fierce-and-fascinating-life-as-a-war-55960

⁷¹ tamtéž

⁷² HALL, Chris. Lee Miller, the mother I never knew. *The Guardian* [online]. 2016 [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/mar/19/lee-miller-the-mother-i-never-knew>

⁷³ tamtéž

práci. Nakonec pracovala v obchodním řetězci Macy's, kde potkala svého prvního manžela. Jejich sňatek nebyl úspěšný a u Helen Kirkpatrick se začala projevovat deprese.⁷⁴

V zoufalé snaze o návrat do života, který má smysl, nastoupila na letní brigádu, kde doprovázela třicet dospívajících dívek po Evropě. Ve Vídni pak poslala svému muži telegram – „NEVRÁTÍM SE.“ Odjela do Ženevy, kde byla okamžitě najata, aby řídila kancelář Asociace pro zahraniční politiku (AZP). Pracovala v budově Ligy národů, hned pod tiskovou místností. Netrvalo dlouho a Helen psala za své přátele texty, když onemocněli nebo byli mimo město. Psala pro Manchester Guardian, London Daily Telegraph, Herald a Express. Po nějaké době jí evropská kancelář nabídla práci pro New York Herald Tribune ve Francii za pár stovek dolarů měsíčně, opustila AZP.⁷⁵

Když se blížila válka, ucházela se o místo reportérky v Chicago Daily News. Tehdejší spolujednatel novin, Frank Knox, jí řekl: „*Nemáme ženy jako zaměstnankyně.*“ A ona mu odpověděla: „*Nemohu změnit pohlaví, ale vy můžete změnit své zásady.*“ Knox sice tuto zásadu nezměnil, ale pro Helen udělal výjimku a najal ji.⁷⁶

Jako reakci na Mnichovskou smlouvu napsala: „*Toto příměří může válku spíše vyvolat než ji zabránit.*“ Po Dni D jí hnutí Free French požádalo o její přítomnost, a tak se stala první korespondentkou přidělenou k velitelství domorodých sil operujících ve Francii.⁷⁷

Dvanáct dní po osvobození koncentračního tábora v Buchenwaldu reportovala o tom, že se tisíce koster pomalu vrací k životu v péči 120. evakuační nemocnice a za pomoci vězněných doktorů. Míra úmrtí klesla ze stovky za den na třicet. Většina mužů trpěla hladem a dehydratací a vyskytovaly se také případy tuberkulózy a tyfu.⁷⁸

Na konci války navštívila Hitlerovo Orlí hnízdo, kde ukradla pánvičku. Své postřehy z války sepsala ve dvou knihách *This Terrible Peace* (1938) a *Under the British Umbrella* (1939).⁷⁹

⁷⁴ SOREL, Nancy Caldwell. *The Women Who Wrote the War: the compelling story of the path-breaking women war correspondents of world war ii.* New York: Arcade, 1999. ISBN 1-55970-493-4. str. 25-27

⁷⁵ tamtéž

⁷⁶ MIALL, Leonard. Obituary: Helen Kirkpatrick Milbank. *Independent* [online]. 23.9. 2011 [cit. 2021-01-21]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/obituaries/obituary-helen-kirkpatrick-milbank-1137424.html>

⁷⁷ tamtéž

⁷⁸ SOREL, Nancy Caldwell. *The Women Who Wrote the War: the compelling story of the path-breaking women war correspondents of world war ii.* New York: Arcade, 1999. ISBN 1-55970-493-4. str. 25-27

⁷⁹ MIALL, Leonard. Obituary: Helen Kirkpatrick Milbank. *Independent* [online]. 23.9. 2011 [cit. 2021-01-21]. Dostupné z: <https://www.independent.co.uk/news/obituaries/obituary-helen-kirkpatrick-milbank-1137424.html>

2.2.2 Další válečné novinářky 2. světové války

Během války bylo americkou armádou akreditováno přes sto žen, mezi nimi patřily například Margaret Bourke White, Ruth Cowan, Katherine Coyne, Lee Carson, Kathleen Harriman, Mary Welsh.⁸⁰

Syn Lee Millerové Antony Penrose poznamenal, že: „*Díky těmto ženám to vypadá snadně, ale byl tam neustále přítomný boj proti předsudkům, mizogynii a nedůvěře, že ženy dokážou udělat něco užitečného.*“⁸¹

Ačkoliv se během této války ženy dostaly do více oblastí žurnalistiky, neznamenalo to pro ženy svobodu ve výběru oboru a psaní. I po válce čelily diskriminaci, obtěžování a výzvám týkajícím se jejich duševních a fyzických schopností. Mnoho z válečných reportérek ztratilo práci nebo byly nuceny vrátit se k psaní ženských zpráv.⁸²

⁸⁰ DOUCET, Lyce. The women reporters determined to cover World War Two. BBC [online]. 4.6. 2014 [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-27677889>

⁸¹ HALL, Chris. Lee Miller, the mother I never knew. *The Guardian* [online]. 2016 [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/mar/19/lee-miller-the-mother-i-never-knew>

⁸² BEASLEY, Maurine H. *Women and journalism in WWII: Discrimination and progress* [online]. 2013 [cit. 2021-01-26]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08821127.1995.10731746>. University of Maryland

2.3 Zasazení současných českých novinářek do typologie Stephanie Seul

Ačkoliv Stephanie Seul sepsala typologii pro válečné korespondentky působící během první světové války, tato typologie by se dala použít i pro české novinářky, které vykonávají stejnou práci, jen v jiném časovém období. Konkrétně o sto let později.

Do první kategorie „válečné korespondentky akreditované armádou“ bychom aktuální české novinářky nemohli zařadit, protože od roku 1989 neproběhl na území České republiky válečný konflikt, tím pádem ani žádné novinářky nebyly akreditované armádou.

Do druhé kategorie řadí Stephanie Seul korespondentky posílané do válečných oblastí „mateřskými novinami.“ Podobně jako Sofía Casanova byla poslána španělskými novinami ABC pokrýt východní fronty konfliktu, i české novinářky jsou posílány svými „mateřskými“ médii reportovat války či konfliktní oblasti. Kategorie je i po celém jednom století stále aktuální a do tohoto bodu typologie by spadala většina z českých novinářek. Do této skupiny by patřila například Petra Procházková, která dříve „pokrývala“ krizové oblasti pod Lidovými novinami a dnes pro Deník N, Pavla Jazairiová, která byla posílána do konfliktních oblastí Českým rozhlasem, Barbora Šámalová v roli zahraniční zpravodajky za Českou televizi, Jitka Obzinová posílaná do válečných oblastí Československým rozhlasem a později Československou televizí a Tereza Engelová dříve pracující pod Českou televizí.⁸³

Do třetího bodu typologie dle Seul, „zdravotní sestry reportující z válečného konfliktu“, by mohla být zařazena česká lékařka z válečných zón Kristina Höschlová. Nejdříve pracovala v traumacentru v Praze na Vinohradech, čtyři zimní sezóny pracovala ve francouzských a švýcarských Alpách jako urgentní lékařka. Za sebou má také práci u letecké záchranné služby Mont Blanc Helicopteres. Stala se členem Lékaři bez hranic a první zemí, kam v roli anestezioložky zavítala, byl Afghánistán v roce 2013. Působila také v Kurdistánu a Jemenu. O svých cestách napsala dvě knihy - Lékařem mezi nebem a horami, Lékařem mezi pouští a minami. V nich se zaměřuje spíše na lidské příběhy a své zážitky v dané zemi než na kontext konfliktu.⁸⁴ Stejně jako ženy v období první světové války, i ona se stala svědkyní utrpení lidí

⁸³ Informace o novinářkách jsou získané z rozhovorů s nimi, viz přílohy 1-6

⁸⁴ Příběhy naděje z misí s Lékaři bez hranic - Aktuálně.cz. Magazín - Aktuálně.cz [online]. Copyright © [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: <https://magazin.aktualne.cz/pribehy-nadeje-z-misi-s-lekari-bez-hranic/r~002f177aa34a11ebb2f60cc47ab5f122/>

způsobené válkou a boji. Jako ženy v této kategorii před sto lety, i ona píše texty o svých pacientech a zkušenostech během svého působení v nemocnici jako válečná lékařka.

Do čtvrtého bodu, jímž jsou dle Stephanie Seul „ženy reportující z domácí fronty“, nelze českou novinářku působící po roce 1989 zařadit, protože Česká republika nebyla od té doby zemí, kde by nastal konflikt.

Do páté kategorie s názvem „novinářky působící v přestrojení“, lze zahrnout pro příklad slovensko-švýcarskou novinářku Irenu Brežnou, která se mezi lety 1995-1996 v první čečenské válce přestrojila za čečenskou ženu a navštívila zničené vesnice. Tato válečná novinářka se zaměřovala hlavně na dopad války na čečenské ženy, v reportážích popisovala každodenní situace ve válce, krutosti ruské armády i čečenských teroristů. Soubor reportáží a esejí sepsala v knize Vlčice ze Sernovodsku – Zápisky z čečenské války. Do této publikace zařadila svědectví z obou čečenských válek i poválečného vývoje.⁸⁵

Do poslední kategorie, „korespondentky s neúspěšnou kariérou“, nelze opět zasadit žádnou českou novinářku, působící v období po listopadu 1989. Šestý bod této typologie je velmi diskutabilní a není možné s jistotou určit ani jednu novinářku, která by selhala ve snaze stát se nezávislou válečnou reportérkou.

⁸⁵ Kniha: Vlčice ze Sernovodsku – Irena Brežná | Knihy.ABZ.cz. Knihy.ABZ.cz – online knihkupectví [online]. Copyright © [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: <https://knihy.abz.cz/prodej/vlcice-ze-sernovodsku-zapisky-z-cecenske-valky>

3. České novinářky reportující z válečných konfliktů v období po listopadu 1989

Rok 1989 kompletně proměnil českou žurnalistiku včetně válečného zpravodajství. Reportéři a reportérky mohli zůstat neutrální ke všem stranám konfliktu, mohli cestovat díky otevřeným hranicím (do té doby čeští novináři do válek nejezdili), nové možnosti nabídl i technologický pokrok a s ním i rozvoj tištěných a následně i elektronických médií. Mezi lidmi pokrývající probíhající konflikty se začaly objevovat také české ženy.

3.1 České novinářky v konfliktních oblastech – psaná žurnalistika

Petra Procházková patří mezi nejznámější české novinářky dlouhodobě působící ve válečných oblastech. Sama dává přednost raději výrazu konfliktní novinářka než ta válečná. Poprvé byla vyslána Lidovými novinami v roce 1992 do Moskvy jako zahraniční korespondentka. Na své začátky vzpomínala rozhovoru pro Český rozhlas plus, kdy Moskva vypadala stále jako ze socialistických dob: „*V obchodech nic nebylo, na ulicích postávaly různé ženy, které prodávaly slepici, nohu ze slepice, vidličku, ponožku... Prostě byla tam obrovská hospodářská krize, velká chudoba, strašně moc špíny, bylo to celé takové šedivé, neupravené a depresivní.*“ V rozhovoru uvedla, že v tehdejší Moskvě se cítila velmi osaměle. Brzy ale zjistila, že to, co není dobré pro žití lidí, je vynikající pro novináře: „*Ráno jsem nevěděla žádné téma, šla jsem si koupit mléko a měla jsem reportáž. Všechno totiž bylo tak absurdní a pro našeho čtenáře, který měl předtím Rusko nebo Sovětský svaz zobrazovaný úplně v jiných barvách, to bylo něco tak neskutečného, že se to strašně dobře psalo.*“⁸⁶

Zpravodajka po několika letech v Moskvě rozvázala zaměstnanecký poměr s Lidovými novinami, nikoliv však spolupráci. Jak sama v knize *Novinářka na Divokém východě* říká, faktorů bylo více, ten nejnaléhavější byly peníze: „*V Moskvě se začaly neuvěřitelným způsobem zvyšovat ceny potravin i ostatního zboží. Za šest let, co tu jsem, se vyšplhaly o zhruba tisíc procent výše.*“ Dalším důvodem byl i fakt, že Lidové noviny nechtěly a údajně neměly ani sílu do moskevské redakce investovat. Pro Petru Procházkovou to znamenalo finanční tíseň, dovolit si nemohla ani auto či některé potraviny. Když na jaře roku 1994 končil na postu šéfredaktora Lidových novin válečný novinář Jaromír Štětina, společně založili zpravodajskou agenturu

⁸⁶ KLUSÁKOVÁ, Jana a Katka BREZOVSKÁ. Z Ruska mě tehdy Putin vyhostil, protože jsem byla bezvýznamná a nebyl z toho skandál, bilancuje novinářka Petra Procházková. *Český rozhlas plus* [online]. 30.8. 2020n. 1. [cit. 2021-04-05]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/z-ruska-me-tehdy-putin-vyhostil-protoze-jsem-byla-bezvyznamna-a-nebyl-z-toho-8278395>

Epocentrum, jež se zaměřovala na válečné zpravodajství a poskytovala reportáže českým i zahraničním médiím. Epocentrum měla nepsanou zásadu, kterou popsál Jaromír Štětina, a to že „*chce o všeobecně důležitých a sledovaných konfliktech dělat zpravodajství zásadně z terénu. Ne od kancelářských stolů. A to i přesto, že se to občas finančně nevyplatí tolik jako zůstat doma a stahovat věci z internetu. Jde o pocit, o dotek s realitou, snad i o jakousi profesionální poctivost smíchanou s touhou něco pořádného prožít.*“⁸⁷ Svými reportážemi posléze Petra Procházková pokrývala celé území bývalého Sovětského svazu, včetně válečných konfliktů, zažila taktěž bombardování Grozného v Čečensku. Z Ruska byla vyhoštěná za vlády Vladimíra Putina jako persona non grata – nežádoucí osoba.⁸⁸

Od roku 2001 působila v Afghánistánu, kde se věnovala konfliktní žurnalistice až do roku 2006. V roce 2014 v roli zpravodajky působila na Ukrajině. Do Lidových Novin přestala psát roku 2018 kvůli aféře s údajně podstrčeným textem podporujícím majitele novin a premiéra Andreje Babiše. Nyní pracuje jako redaktorka pro nezávislý Deník N. Zatím poslední konflikt, který pod těmito novinami zpracovávala byly v roce 2020 velké demonstrace v Bělorusku, kam se jako jediná česká novinářka dostala.⁸⁹

Markéta Kutilová je humanitární pracovnící a novinářkou zároveň.⁹⁰ V minulosti psala pro český deník Lidové noviny, ale i pro britský deník The Guardian či rakouský Wiener Zeitung. Ve funkci projektové manažerky od roku 2004 jela na zahraniční mise Člověka v tísní do Íránu, na Srí Lanku, Haiti nebo do Demokratické republiky Kongo. Jako novinářka pracovala v Ugandě, Kambodži, Libyi, Gambii, Senegal, Rwandě, Kongu, Jordánsku, Iráku, Sýrii i v nejčerstvějším konfliktu v Náhorním Karabachu. Na cesty vyráží většinou se svou kolegyní Lenkou Klicperovou, někdy také sama. O poslední cestě do Sýrie tvrdila, že ji přijde, že je čím dál složitější po příjezdu do Česka přepnout do „normálního módu“: „*Obě jsme na práscích na spaní a po té poslední cestě jsme se při jakékoliv vzpomínce rozbrečely. Reportáž pro Reportéry ČT, kterou jsme po návratu připravovaly, jsme ve studiu probrečely skoro celou. Mám pocit, že dřív jsme to zvládaly líp, že jsme byly silnější a dokázaly jsme se z toho rychleji oklepat.*“ Je taktěž spoluautorkou knih Islámskému státu na dostřel I a II, Ve válce a Válka je

⁸⁷ PROCHÁZKOVÁ, Petra a Josef PAZDERKA. *Novinářka na Divokém východě*. Praha: Portál, 1998. Rozhovory (Portál). ISBN 80-717-8261-0.

⁸⁸ Online rozhovor s Petrou Procházkovou, viz příloha č. 5

⁸⁹ Petra Procházková. *Deník N* [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://denikn.cz/autor/petra-prochazkova/>

⁹⁰ Je důležité zmínit, že Markéta Kutilová by v tomto dělení patřila i do kategorie „televizní reportérky.“

mým osudem. Spolupracuje s mnoha českými i zahraničními médii. Reportáže natáčí i pro pořad Reportéři ČT.⁹¹

Novinářka a fotografka **Lenka Klicperová** během let 2004-2008 zastávala pozici šéfredaktorky časopisu Lidé a Země. Její pracovní cesty do konfliktních zemí vznikly tak, že viděla film o znásilňování žen v Kongu, a to téma ji pohltilo natolik, že měla nutkavou potřebu začít o těchto nespravedlnostech natáčet a psát. „Říkala jsem si, že když už jsem se dostala do Konga, tak zkusím Afghánistán, no a pak už to jelo samospádem.“⁹² Pracovala v mnoha afrických zemích jako je Angola, Burkina Faso, Čad, Demokratická republika Kongo, Etiopie, Keňa, Namibie, Nigérie, Mali, Tanzanie, Somálsko. Působila také v Afghánistánu. Od roku 2014 se společně s Markétou Kutilovou zaměřovaly na války s Islámským státem v Sýrii a Iráku, napsaly o nich tři knihy. Klicperová uvádí, že v posledních letech je čím dál náročnější a těžší se s tím utrpěním, které vidí kolem sebe, vyrovnat. Pomáhá ji zejména, když si o daných situacích a lidech může promluvit s kolegyní Kutilovou.⁹³

Reportáže z válečných oblastí nabízí českým médiím, které je pak na svých platformách prezentují, v úzkém kontaktu je s týdeníkem Reflex a televizním pořadem Reportéři ČT. Je spoluautorkou několika dokumentů, například Slzy Konga, Latim – Obřezané, Iráčanky, Ženy v zemi Tálibánu.⁹⁴ Je nositelkou devíti cen a nominací v soutěži Czech Press Photo za fotografie i videotvorbu.⁹⁵ Od roku 2019 nastoupila na post šéfredaktorky časopisu Prima Zoom, který nemá žádnou stálou redakci, ale vzniká celý online.⁹⁶

Tereza Spencerová, rozená Spanilý, působila sedm let v zahraniční redakci České tiskové kanceláře (ČTK) a mezi lety 1991-1992 byla zpravodajem pro Blízký východ. Svými texty přispívala do časopisu Reflex, Mladý svět, Lidé a země. Ke konci 90. let podstoupila operativní změnu pohlaví. Stála u zrodu občanského sdružení Transforum, první oficiální organizace svého druhu ve východní Evropě. V roce 2000 vydala knihu Jsem tranďák!. Od roku 2009

⁹¹ Markéta Kutilová. Magazín Reportér [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://reportermagazin.cz/author/marketa-kutilova>

⁹² Online rozhovor s Lenkou Klicperovou, viz příloha č. 2

⁹³ tamtéž

⁹⁴ Je důležité zmínit, že Lenka Klicperová by v tomto dělení patřila i do kategorie „válečné fotografky.“

⁹⁵ O Lence. Lenka Klicperová - novinářka a fotografka [online]. Dostupné z: <https://lenkaklicperova.cz/olence/info/>

⁹⁶ Šéfredaktorkou časopisu Prima Zoom je Lenka Klicperová | MediaGuru. Homepage | MediaGuru [online]. Copyright © 2021 [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2019/05/sefredaktorkou-casopisu-prima-zoom-je-lenka-klicperova/>

pracovala jako redaktorka Literárních novin a stala se historicky první českou novinářkou, které v roce 2015 poskytl syrský prezident Bašár Asad rozhovor.⁹⁷

Pro Echo24 uvedla, že ji Bašár Asad přijal v malém přilehlém domku v prezidentském areálu a zmínila osobní a neformální přístup: „*Asad na mě působil velmi vyrovnaně, uvolněně. Bylo z něj cítit sebevědomí, ale ne arogance. Sebevědomí člověka, který je pevný v kramflecích a přesvědčený o své pravdě. Působil velmi dobře, možná je to i tím, že je studovaný lékař. Dokážu si ho živě představit, jak někde v ordinaci utěšuje malé děti. Mluvil z patra bez většího rozmyšlení. Jeho odpovědi nebyly nijak strohé, ani ten rozhovor nebyl nijak napnutý, až mě to překvapilo. Když čtyři roky o někom slyšíte, že je brutální diktátor a vrah, tak si představujete, že jdete někam do masny, kde budou rozvěšený lidský hlavy. Byl to naprostý opak.*“⁹⁸

3.2 Rozhlasové reportérky v konfliktních oblastech

První novinářkou, která začala cestovat a reportovat z konfliktních oblastí po roce 1989, se stala **Pavla Jazairiová**, která v roce 1990 nastoupila zpět do Československého rozhlasu potom, co ji v roce 1971 neprodloužili v rozhlase smlouvu.⁹⁹ „*Já jsem tam byla jako novinářka pro frankofonní Afriku. Měla jsem z toho v rozhlase problémy, že vůbec mám nějakou iniciativu, že jezdím do Afriky na vlastní pěst hledat naše posluchače, tak mě vyhodili. Tenkrát vtrhli do naší země Rusové a my jsme museli v rozhlase podepsat všechno možné, já jsem nic nepodepsala. No a oni mi tehdy smlouvu neprodloužili,*“ uvedla Jazairiová. Když se vrátila do rozhlasu, začala se zajímat o izraelsko-arabský konflikt, a aby mu porozuměla, začala do Izraele a Palestiny jezdit. O tomto konfliktu napsala a vydala v roce 2001 knihu *Izrael a Palestina. Palestina a Izrael*. Ve stejném roce odjela se svým synem reportovat o dění v intervenovaném Iráku, který byl pro mnohé nepřístupný, ale její první manžel se nacházel tehdy v Kurdistánu a mohl jim zařídit pobyt.¹⁰⁰ O svých cestách do rozvojových a konfliktních zemí napsala dohromady 19 knih.¹⁰¹

⁹⁷ NOVOTNÁ, Kristýna. Jak jsem dělala rozhovor s Bašárem Asadem. Echo24.cz - Názorový deník [online]. 17.1.2015 [cit. 2021-4-26]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/wKjUy/jak-jsem-delala-rozhovor-s-basarem-asadem>

⁹⁸ tamtéž

⁹⁹ BEZDÍČKOVÁ, Vladimíra. Osudy Pavly Jazairiové. Český rozhlas - Vltava [online]. 2017 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/osudy-pavly-jazairiove-5954134>

¹⁰⁰ Online rozhovor s Pavlou Jazairiovou, viz příloha č. 4

¹⁰¹ Pavla Jazairiová | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/pavla-jazairiova-303>

3.3 Televizní reportérky v konfliktních oblastech

Jitce Obzinové začala její novinářská kariéra roku 1989 v Československém rozhlasu. Na starost dostala Balkán, který se dle jejích slov dával mladým a nezkušeným: „*Měla jsem informovat hlavně o koupání na Jadranu, ale ono se chýlilo k válce. Jednou jsem šla po chodbě a editor si do mě rýpnul. Řekl, co dělám v Praze, když se na Balkáně střílí. Tak jsem si půjčila starou škodovku a vyrazila. On se mi pak omlouval, že nechtěl, abych riskovala, jenže já byla tenkrát mladá, neměla jsem žádnou zkušenost, myslela jsem si, že se to tak patří. Když jsem pak potkala první tank, bála jsem se, že zemřu. Nakonec jsem zjistila, že se tam dá přežít, nicméně jsem byla přesvědčená, že přijedu zpátky do Prahy, dostanu pochvalu a už nikdy na Balkán nepojedu. Nakonec to mé cestování trvalo čtyři pět let. Pokaždé jsem si říkala, že jedu naposledy, protože jsem se opravdu bála. Žádný soudný člověk nejezdí rád do války.*“¹⁰²

V rozhlasu skončila Obzinová o tři roky později od svého nastoupení. Stala se první ženou v historii České a Slovenské televize, která se objevila na obrazovkách jako válečná reportérka. Informovala pro Československou televizi z konfliktu v Jugoslávii.¹⁰³ V roce 1992 získala za svojí práci cenu Novinářská křepelka. Moderovala také Události, komentáře. V roce 1996 odešla na Novu, kde moderovala politickou Sedmičku, následně Televizní noviny. Nakonec se usadila v TV Prima ve funkci ředitelky zpravodajství a publicistiky, kterou vykonávala deset let až do roku 2019.¹⁰⁴

V roli zahraniční zpravodajky pro Českou televizi působila **Tereza Engelová** od roku 1999. „*První konfliktní oblast, kam jsem jela, byla Válka v Perském zálivu, Irák. Já jsem byla podle mě jediná žena, co se dostala na letadlovou loď tady z České republiky. Pokrývala jsem to jako zpravodajka České televize, protože jsem tam osm let pracovala v zahraniční redakci, a právě tam jsem začala s krizovou nebo konfliktní novinářinou,*“ uvedla ke svým začátkům Engelová.¹⁰⁵ Po osmi letech se rozhodla odejít na volnou nohu, mezitím vystudovala dokumentární film na univerzitě v Londýně. Pokrývala různé katastrofy a na to napojené problémy rozvojového charakteru. Byla při zemětřesení v Bámu, v Iránu roku 2003, potom

¹⁰² TICHÁ, Eva. *Manželství byl největší omyl, tvrdí Jitka Obzinová* [online]. 17. srpna 2009 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/manzelstvi-byl-nejvetsi-omyl-tvrdi-jitka-obzinova.A090808_200933_ona_ony_jup

¹⁰³ Pozor vysíláme — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10554316820-pozor-vysilame/213452801310006/>

¹⁰⁴ Končí autoritativní šéfredaktorka TV Prima Obzinová – Forum24. Forum24 – Internetový deník pro šíření svobodných informací a kritickou diskusi [online]. Copyright © 2021 Forum 24 a.s. Publikování nebo šíření obsahu je zakázáno bez předchozího souhlasu. [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/obzinova-konci-sefredaktorka-ktera-tv-prima-otocila-k-dezinformacim/>

¹⁰⁵ Online rozhovor s Terezou Engelovou, viz příloha č. 1

v Etiopii, v Egyptě, v Turecku při zemětřesení, v Kurdistánu, v Afghánistánu a od podzimu 2007 do roku 2009 žila v Pákistánu. V Turecku pokrývala tsunami a v Indonésii točila o gerilových teroristických jednotkách. Posledním konfliktem, ve kterém působila, byl ten na východní Ukrajině roku 2017. Nyní píše pro HlídacíPes.org a externě natáčí reportáže pro Reportéři ČT.¹⁰⁶

Další televizní tvář, která se často vyskytuje v konfliktních zemích je **Barbora Šámalová**, která v České televizi pracuje jako zahraniční reportérka od roku 1994. Práci v televizi má ráda i hlavně kvůli tomu, že může kombinovat text s obrazem. Být zpravodajkou v terénu ji stále baví, zajímá se o světové dění a jak sama říká, považuje za důležité, aby lidé dostávali důvěryhodné zprávy z míst a dozvěděli se jakými problémy žijí lidé jinde. Jako zahraniční zpravodajky byla v Bruselu, Moskvě, nyní působí v Pekingu. Ve druhé válce v Perském zálivu v roce 2003 působila v jižním Iráku a Kuvajtu. Za zpravodajství z této války dostala v roce 2003 Cenu Ferdinanda Peroutky.¹⁰⁷ Do Iráku jezdila i následně, působila v Afghánistánu, Bosně a Hercegovině, na Blízkém východě a v mnoha dalších zemích, kde dle jejích slov „neprobíhá válka, ale práce v terénu je náročná - v Rusku, na Kubě, v Jižní Americe a v posledních letech v Asii - zejména v Číně, KLR, Myanmaru, na Filipínách.“¹⁰⁸

3.4 Fotografky v konfliktních oblastech

Jedna z prvních českých fotografek, co se zaměřila na krizová místa a země po celém světě je **Iva Zimová**. Na začátku 80. let emigrovala do Kanady, kde vystudovala obor fotografie na Dawson College na Montreal Institut a na Concordia University. Od té doby cestuje a fotografuje. Fotografovala například v Guatemale a Peru, Romy ze slovenských osad, kanadské Indiány, Inuity, české menšiny v Rumunsku, v Kazachstánu a na Ukrajině, poválečnou Čechu, konflikty v Kosovu, Afghánistánu a Iráku. Zúčastnila se také stipendijního projektu, ve kterém dokumentovala život žen v různých zemích světa. Výsledkem byla velká putovní výstava - *“Práva žen jsou práva lidská”*. Své fotografie poskytuje nadaci Člověk v tísni a organizaci Lékaři bez hranic. Na přelomu roku 1999 - 2000 fotografovala v uprchlickém táboře v Ingušsku. Od roku 1999 fotografuje život čečenských obyvatel vyhnaných z domovů během druhé Rusko - čečenské války, která začala v září 1999. Na otázku, jakou schopnost musí disponovat dokumentární fotografka odpověděla Iva Zimová v rozhovoru pro server

¹⁰⁶ Tereza Engelová. *Reportér Magazín* [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://www.reportermagazin.cz/author/tereza-engelova>

¹⁰⁷ Barbora Šámalová. *Česká televize* [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/barbora-samalova/>

¹⁰⁸ Rozhovor s Barborou Šámalovou, viz příloha č. 6

Aktuálně, že musí respektovat lidi, které fotí: „*Oni by s focením měli souhlasit, pokud tedy nefotíte určitý moment na ulici. Já například používám výhradně širokouhý objektiv a musím k těm, které fotím, jít velmi blízko a nejde skrýt, že na ně mířím objektivem, proto potřebuji jejich souhlas.*“¹⁰⁹

Další českou fotografkou zaměřující se na válečné oblasti je **Jana Andert**, která dokumentovala například situaci v Iráku, Sýrii, Somálsku, Libyi. Než se stala válečnou reportérkou, fotila zejména módní fotky. „*Pak jsem si vymyslela vlastní, úplně jiný druh projektu, kdy jsem do Iráku odjela na dva týdny dokumentovat uprchlíky přímo v táborech. Předem jsem si sice domluvila tematickou výstavu, ale vydala jsem se tam na vlastní pěst. Od té doby jsem se tam vracela každé dva měsíce. Pochopila jsem, že musím ke zdroji – aby byl příběh komplexní, je nutné zachytit jeho počátek, tedy válku.*“ Mezi její klienty patřili největší mediální giganti jako CNN, Der Spiegel, Channel 4, francouzská a švýcarská televize a také pořad Reportéři ČT.¹¹⁰

Fotografka **Jarmila Štuková** se od roku 2005 zaměřuje na země sužované válečnými konflikty, chudobou či sociálními problémy. Vystudovala DAMU obor produkce. Dokumentovala například dětskou prostituci v Etiopii, život sociálně znevýhodněných v Sierra Leone, zemětřesení na Haiti, kyselinové útoky v Indii, žehlení dívčích prsou v Kamerunu, násilí na ženách v Afghánistánu či válku s Islámským státem v Iráku a Sýrii.¹¹¹ V rozhovoru pro DVTV uvedla, že i když pracuje v konfliktních oblastech už 16 let, na násilí, které probíhá v oblastech, kam jezdí, si nezvykla nikdy, ačkoliv si to myslela: „*A ještě když jste žena a vidíte násilí páchané na ženách a dětech především, tak to je velká síla. Vy samozřejmě jako fotoreportérka se tam nemůžete složit, plakat, objímat všechny, což já bych někdy chtěla, protože jsem hodně emocionální, ale snažím se to držet.*“ Štuková popsala v rozhovoru názornou situaci, kdy vstoupila do jedné nemocnice v Erbilu: „*Tam jsem viděla dvě holčičky, které měly úplně rozsekané obličej, tak to už bylo na mě moc. Když jste na té frontové linii, tak je strach tady a teď, ale víte, že tam jsou ti muži se zbraněmi nebo i ženy, když to jsou třeba Kurdky, ale pořád víte, že to jsou ti bojovníci. Ale když jdete do těch uprchlických táborů, tak*

¹⁰⁹ ELŠÍKOVÁ, Klára. Zimová: Fotí svět za válečnou oponou, ale mnohem větší strach má na českých silnicích. *Aktuálně.cz* [online]. 16. 7. 2020 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://zena.aktualne.cz/volny-cas/valecna-fotografka-zachycuje-svet-za-valecnou-oponou/r~216f1c20c5c711ea9d470cc47ab5f122/>

¹¹⁰ PLAVEC, Jan. „Moje práce je větší než já,“ říká válečná fotografka Jana Andert. *Heroine* [online]. 11. 7. 2019 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/spolecnost/894-moje-prace-je-vetsi-nej-ja-rika-valecna-fotografka-jana-andert>

¹¹¹ O projektu. *Natbase.cz* [online]. [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://natbase.cz/o-projektu/>

to jsou strašně těžké věci.“¹¹² Jarmila Štuková spolupracuje také na fotografických kampaních, které poukazují na život lidí s handicapem – od paralympioniků až po lidi s popáleninovými úrazy. Třináctkrát získala ocenění v soutěži Czech Press Photo.¹¹³

¹¹² DRTINOVÁ, Daniela. *Znásilňování i vraždění. V Etiopii řeší válku na severu, ne koronavirus, říká Štuková* [online]. 24. 3. 2021 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/znasilnovani-i-vrazdeni-v-etiopii-resi-valku-na-severu-ne-ko/r~59424df28caa11eb8335ac1f6b220ee8/>

¹¹³ O projektu. *Natbase.cz* [online]. [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://natbase.cz/o-projektu/>

4. Metodická část

Vzhledem k cílům práce a jejich řádnému naplnění je nejvhodnějším způsobem sběru dat kvalitativní výzkum. Jak uvádí Jan Hendl, kvalitativní výzkumník určí ze začátku téma a na jeho základě stanoví výzkumné otázky. Připravené otázky jsou v průběhu výzkumu tekuté. Lze je modifikovat, doplňovat, a to jak během výzkumu, tak při sběru či analýzy dat.¹¹⁴

Hlavním výzkumným cílem práce je popsání specifik profese českých novinářek působících ve válečných oblastech od listopadu 1989 do roku 2021. Hlavní výzkumná otázka se zaměřuje na proměny mediálních rutin českých novinářek pracujících v konfliktních oblastech v období po roce 1989. Mezi dílčí výzkumné otázky patří: Jakým způsobem u novinářek probíhala příprava před odjezdem do válečné či konfliktní oblasti? Jak se proměnila od roku 1989 do roku 2021 novinářská práce v terénu (hledání fixerů, spolupráce s nimi, pohybování ve válečné oblasti)? Jak se proměnil přístup k ženám v roli novinářky pokrývající války, konflikty, krizové oblasti v průběhu let?

Výzkumnou metodu v této práci představuje polostrukturovaný rozhovor, jenž patří k hojně využívané technice kvalitativního přístupu a Renáta Sedláková ho považuje za optimální způsob získávání dat vzhledem ke kombinaci standardizované a nestandardizované formy dotazování. Tento typ rozhovoru počítá s tím, že při jeho realizaci budou doplněny po položení tzv. primárních, tedy předem připravených otázek, další otázky, též zvané sekundární či sondážní. Ty vznikají s cílem doplnit co již zaznělo nebo podnítit dotazovaného k další výpovědi.¹¹⁵

Oslovenými respondentkami byly Jana Andert, Tereza Engelová, Pavla Jazairiová, Šárka Kuchtová, Lenka Klicperová, Markéta Kutilová, Jitka Obzinová, Petra Procházková a Barbora Šámalová. Je potřeba zmínit, že tři novinářky se rozhovorů nezúčastnily.¹¹⁶ Setkání s novinářkami probíhalo kvůli pandemii způsobené nemocí COVID-19 a důvodu nouzového stavu vyhlášeným vládou České republiky v online prostoru. Rozhovory probíhaly od půlky ledna do konce března a byly zaznamenány na diktafon. Každý rozhovor trval přibližně jednu hodinu. Nutno také podotknout, že Barbora Šámalová, působící jako zahraniční zpravodajka

¹¹⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9. str. 46

¹¹⁵ SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9. str. 211

¹¹⁶ *Bývalá novinářka Jitka Obzinová po telefonu uvedla, že si nepřeje mít dále po skončení její kariéry s médii nic společného a rozhovor odmítla. Šárka Kuchtová na email s žádostí o rozhovor odpověděla, že pokud válečnou novinářkou někdy byla, tak si to už stejně nepamatuje. Jana Andert na žádost o rozhovor vůbec nereagovala.*

České televize v Číně, kvůli časovému posunu a pracovní vytíženosti, odpověděla na otázky písemně.

4.1 Medailonky respondentek

Výzkumný vzorek tvoří **Pavla Jazairiová** (*1945), rozhlasová novinářka, která jako první odstartovala českou konfliktních novinářinu provozovanou ženou. Arabsko-izraelský konflikt byl prvním, o kterém reportovala pro tehdy ještě Československý rozhlas.¹¹⁷

Další zpovídanou novinářkou je **Petra Procházková** (*1964), která krizové oblasti pokrývá od roku 1992. Její hlavní doménou jsou ruskojazyčné země. Jako zahraniční zpravodajka působila například v Rusku, Čečensku, Osetii, Abcházii, Tádžikistánu i Afghánistánu.¹¹⁸ Poslední konfliktní oblastí bylo Bělorusko.¹¹⁹

S rozhovorem souhlasila i novinářka pokrývající krizové oblasti **Tereza Engelová** (*1976), která osm let pracovala jako zahraniční zpravodajka České televize, nyní pracuje na volné noze. Její zatím poslední krizovou oblastí byla východní Ukrajina.¹²⁰

Ve výzkumném vzorku se vyskytuje i **Barbora Šámalová** (*1974), zahraniční zpravodajka České televize v Číně, která část profesního života strávila v krizových oblastech – například Irák, Afghánistán, Kuvajt, Blízký východ, Jižní Amerika.¹²¹

Další respondentkou se stala **Markéta Kutilová** (*1978), jež nastartovala svou novinářskou kariéru v Lidových novinách, poté pracovala jako projektová manažerka pro neziskovou organizaci Člověk v tísni, a následně znovu působila jako novinářka, pokrývala Demokratickou republiku Kongo, Írán, Kambodžu, Rwandu. Mapovala společně s Lenkou Klicperovou válku proti Islámskému státu, pravidelně jezdí do Sýrie a Iráku, poslední zatím cestu podnikla do Náhorního Karabachu, kde vypukla válka.¹²²

Poslední respondentkou pro analytickou část této bakalářské práce se stala **Lenka Klicperová**, válečná fotografka a novinářka, jež od roku 2004 byla šéfredaktorkou časopisu Lidé a Země. Jako reportérka působila v mnoha afrických zemích, podnikla také pracovní cesty

¹¹⁷ BEZDÍČKOVÁ, Vladimíra. Osudy Pavly Jazairiové. *Český rozhlas - Vltava* [online]. 2017 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/osudy-pavly-jazairiove-5954134>

¹¹⁸ Petra Procházková. *Deník N* [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://denikn.cz/autor/petra-prochazkova/>

¹¹⁹ Rozhovor s Petrou Procházkovou, příloha č. 5

¹²⁰ Rozhovor s Terezou Engelovou, příloha č. 1

¹²¹ Rozhovor s Barborou Šámalovou, příloha č. 6

¹²² Markéta Kutilová. *Magazín Reportér* [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://reportermagazin.cz/author/marketa-kutilova>

do Afghánistánu, Sýrie, Iráku, nejnovějším konfliktem, jenž pokrývala i společně s Markétou Kutilovou byla v roce 2020 válka v Náhorním Karabachu.¹²³

Otázky k samotnému rozhovoru byly připraveny před jejich realizací. Jelikož se jednalo o polostrukturované rozhovory, na předpřipravené otázky mohly navazovat doplňující. Ty lze nalézt v transkriptech rozhovorů v přílohách na konci této práce. Tabulka, jež obsahuje konkrétní okruhy témat a otázky, na které byly dotazovány všechny respondentky je k dispozici pro nahlédnutí níže.

¹²³ O Lence. Lenka Klicperová - novinářka a fotografka [online]. Dostupné z: <https://lenkaklicperova.cz/o-lence/info/>

Okruh č. 1 – Příprava před cestou do konfliktní oblasti
1) Co vše se musíte zařídit před odjezdem?
2) Jak dlouho zaberou přípravy, než odjedete do válečné oblasti?
3) Co si berete s sebou? Jaké jsou nutnosti (technické i osobní), které vozíte s sebou?
Okruh č. 2 - Kooperace zpravodajek s mediální organizací
1) Jak probíhá výběr a schvalování zahraniční cesty? Jaká jsou kritéria?
2) Jak se mediální organizace podílí na jejím zabezpečení?
3) Jak probíhá komunikace s „mateřským“ médiem, šéfredaktorem, editory?
Okruh č. 3 – Zdroje
1) Jak a popřípadě přes koho hledáte fixery?
2) Jaká je s nimi spolupráce? Dá se jim důvěřovat?
3) Vlastní pozitivní/negativní zkušenost s nimi? (např. fixeri mnohdy zachraňují svými znalostmi v terénu život nebo naopak mohou být z jedné strany barikády a poskytovat neobjektivní pohled)
Okruh č. 4 – Práce v terénu
1) Co musí válečný novinář splňovat, aby se vyhnul nebezpečí? Jak nebezpečí minimalizovat?
2) Pohyb ve válečné oblasti – čím se řídíte v terénu?
3) Používáte neprůstřelnou vestu s nápisem PRESS a helmu nebo se snažíte na sebe neupozorňovat a pohybovat se bez tohoto značení?
Okruh č. 5 – Ženský prvek
1) Myslíte si, že to mají ženy novinářky pokrývající krizové oblasti v určitých ohledech těžší nebo naopak lehčí? (<i>Lehčí</i> - například, že se třeba mohou dostat do prostor a oblastí, kam jejich kolegové nedostanou, protože mají tu výhodu jejich ženství, <i>Těžší</i> – například v tom, že se z pravidla ve válkách objevují pouze muži, takže hrozba znásilnění je v takových chvílích přítomna nebo i z hlediska hygienických pomůcek a tekoucí vody, kterých ve válečných oblastech může být nedostatek)
2) V porovnání se zeměmi, které jste navštívila, dá se říct, že v nich hraje vzhledem ke vztahu k ženám i geografické hledisko? Například, že někde byla role ženy výhodou a jinde zase obtíží?
3) Pocítila jste někdy při své práci na vlastní kůži pohrdání jen proto, že jste žena?

5. Analytická část

5.1 Spor o oslovení „válečná novinářka“

Samotný pojem „válečná žurnalistika“, který byl zmiňován během rozhovorů s respondentkami, u nich často vyvolával negativní konotace. Pět ze šesti oslovených novinářek se nepovažuje nebo se necítí být válečnou novinářkou, i přesto, že do válečných konfliktů jezdí. Novinářka Tereza Engelová používá raději výraz „konfliktní novinářina“¹²⁴, Petra Procházková zase mluví o „krizovém zpravodajství“. Zmiňuje, že nezáleží, jestli člověk jede na zemětřesení nebo do války: „*Třeba v loňském roce jsme hodně jezdili na turecko-řecké hranice, kde to taky bylo dramatické, ale rozhodně to nebylo válečné zpravodajství. Člověk dělá spoustu jiných věcí a ty války jsou tam marginální.*“¹²⁵ Barbora Šámalová svou profesi popisuje jako „zahraniční reportérka, která část života strávila v krizových oblastech.“¹²⁶

Respondentky, které se proti oslovování válečná novinářka ohradily, zmiňují zejména to, že nereportují jen z válek, ale jezdí i do oblastí, ve kterých dokumentují různé přírodní katastrofy, nemoci, nebo třeba demonstrace. Tereze Engelové připadá výraz „válečná reportérka“ nevhodný, protože propaguje válku a podle jejích slov se řada novinářů tak nechává titulovat kvůli vlastní sebepropagaci.¹²⁷ Jediný, kdo se tomu titulu nebrání, je novinářka Lenka Klicperová: „*Já to vůbec neřeším, nevím, proč to někdo pořád musí škatulkovat. Myslím, že když někdo jezdí do války, tak je válečný novinář. Mně na tom nepříjde nic špatného, proč bych nemohla přiznat, že když jsem ve válce a jsem na frontové linii, že jsem válečná novinářka.*“¹²⁸

5.2 Motivace novinářek k práci ve válečných oblastech

Každá z respondentek začala svou práci v jiný čas i s odlišnou motivací. Pavla Jazairiová brala například profesi zahraniční korespondentky jako své poslání, zajímaly ji rozvojové země, chtěla jim rozumět, jezdit do nich.¹²⁹ U Petry Procházkové to byla údajně zprvu snaha něco dokázat. Ukázat, že to zvládne, protože ji, dle jejích slov, spousta lidí nevěřilo, že přežije v Rusku, natož v Čečensku. Dopředu ji hnala ctižádost. Postupem času se dle Procházkové musí novinář smířit s tím, že stokrát napíše o nějakém konfliktu, a ví, že je tomu

¹²⁴ Rozhovor s Terezou Engelovou, příloha č. 1

¹²⁵ Rozhovor s Petrou Procházkovou, příloha č. 5

¹²⁶ Rozhovor s Barbarou Šámalovou, příloha č. 6

¹²⁷ Rozhovor s Terezou Engelovou, příloha č. 1

¹²⁸ Rozhovor s Lenkou Klicperovou, příloha č. 2

¹²⁹ Rozhovor s Pavlou Jazairiovou, příloha č. 4

možné zabránit, třeba prostřednictvím mezinárodního tlaku, ale nic se neděje. V takových případech přichází frustrace, proto je potřeba najít si jiný důvod, proč člověk práci novináře dělá. „*Já si vždycky říkám, jasně, dějí se tady ty hrůzy, i když to píšu furt dokola, ale co by se dělo, kdybych tady nebyla. Tak by to možná bylo ještě horší.*“¹³⁰

Terezu Engelovou motivovalo v začátcích novinářské kariéry zejména dobrodružství, v poslední době to je kontext. Uvádí, že ji u novinářiny často chybí, takže považuje za svůj úkol ho do reportáží vnášet.¹³¹ Pozitivní ohlas diváků je motivující zase pro Barboru Šámalovou, taktéž vědomí, že pro lidi, kteří uvíznou v nějakém konfliktu, je důležité, aby se o ně zajímala světová veřejnost, protože rozhovor s novináři je pro ně častokrát poslední zoufalá možnost, jak volat o pomoc.¹³²

Pro Markétu Kutilovou je důležité porozumět konfliktu, následně si prohlubovat znalosti o daném místě a sledovat, jak se vyvíjí daná oblast. Zajímají ji také jednotlivé lidské příběhy. Když studovala na gymnáziu, obdivovala Petru Procházkovou a chtěla být jednou také válečnou novinářkou. Konfliktní novinářině se později začala opravdu věnovat.¹³³

Lenku Klicperovou po zhlédnutí filmu o znásilňování žen v Kongu téma natolik pohltilo, že měla nutkavou potřebu jet a téma zdokumentovat. Jak sama říká, bylo to silnější než ona sama. Konflikty, o kterých cítila za důležité o nich reportovat, se postupně nabalovaly.¹³⁴

5.3 Proměny pracovních rutin

5.3.1 Příprava na cestu

Všechny oslovené novinářky se shodují, že příprava před cestou se liší konflikt od konfliktu. Pavla Jazairiová, která jako první zpravodajka po listopadu 1989 jela zpracovávat izraelsko-arabský konflikt, popisuje, že vůbec nejtěžší bylo vybojovat si cestu v zaměstnání: „*Musela jsem je přesvědčit v rozhlase, že to je důležité a zajímavé a že mě tam mají poslat. Oni mi pak zaplatili letenku a řekli mi: ‚porad’ si‘. Tenkrát jsme neměli kreditní karty ani telefony.*“

¹³⁰ Rozhovor s Petrou Procházkovou, příloha č. 5

¹³¹ Rozhovor s Terezou Engelovou, příloha č. 1

¹³² Rozhovor s Barborou Šámalovou, příloha č. 6

¹³³ Rozhovor s Markétou Kutilovou, příloha č. 3

¹³⁴ Rozhovor s Lenkou Klicperovou, příloha č. 2

S sebou na cestu měla pouze magnetofon. Když byli třeba manifestace a nebyla poblíž telefonní budka nebo hovorna, občas někoho uprosila, aby ji vypůjčil telefon.¹³⁵

Mezi vybavením, které si respondentky do konfliktních oblastí berou nebo braly s sebou, jsou na první příčce potřebné dokumenty jako víza, povolení pro vstup, poté následuje technika. Počítač, fotoaparát, kamera, power banka, popřípadě záložní fotoaparát nebo kamera, nabíječky a stativ. Pokud vědí, že se budou pohybovat v místech, kde není elektřina, voda a jídlo, sbalí si dopředu i nějaké zásoby potravin a pití, taktéž spací pytel a peníze v hotovosti. Do některých konfliktních oblastí si přibalí i balistiku (neprůstřelnou vestu). Ostatně jak popisuje Markéta Kutilová: „*Jsou místa, kde vylézt bez balistiky je opravdu bláznovství. Na druhou stranu to musíte zvážit, protože vám balistika ztěžuje útek z místa, jste více neohrabaná a pokud se bombarduje z letadel nebo odstřeluje drony, tak je k ničemu. Balistika dokáže člověka ochránit, pokud jsou na místě snipeři. Dokáže zbrzdit kulku, ale neochrání vás před raketou nebo minometem.*“¹³⁶ S tím, že balistika dokáže být užitečná, ale taky dělá z novináře terč a při pohybu je nepraktická se ztotožňuje vícero z dotázaných novinářek.¹³⁷

Když Petra Procházková pracovala ve válkou stíženém Čečensku, doporučovalo se mít auto dobře označené nápisem PRESS. Jak v rozhovoru sdělila, s kolegy jim tehdy připadalo, že jsou nápisy jsou spíše na škodu. „*Měli jsme pocit, že nás kvůli tomu honí a že na nás střílí. Jednou na nás zaútočila helikoptéra, tak jsme to sundali.*“¹³⁸

Barbora Šámalová uvádí, že by se na demonstracích v Hongkongu také neobešla bez přilby, ochranných brýlí a reflexní vesty, jelikož policisté cíleně stříleli gumové projektily a slzný plyn i po novinářích a neoznačené jedince policie zatýkala. Zároveň upozorňuje, že je také důležité popřemýšlet nad tím, co si nevtít. Před některými cestami si čistí telefon a počítač pro případ, že by byla zadržena.¹³⁹

Kromě technický nutností si Markéta Kutilová s Lenkou Klicperovou na svou cestu berou vždy prášky na spaní. Lenka Klicperová to přičítá stresu, který je dle ní enormní: „*Ten ale nezmezí, když přijedu domů, je jen malinko jiný. Pořád je to tlak na psychiku a na mé nastavení. Je pravda, že ty stresové situace jsou vypjaté, když jste na frontové linii. A i když se*

¹³⁵ Rozhovor s Pavlou Jazairiovou, příloha č. 4

¹³⁶ Rozhovor s Markétou Kutilovou, příloha č. 3

¹³⁷ Vyplývá to z rozhovorů s Lenkou Klicperovou, Terezou Engelovou a Barborou Šámalovou, přílohy č. 1, 2 a 6.

¹³⁸ Rozhovor s Petrou Procházkovou, příloha č. 5

¹³⁹ Rozhovor s Barborou Šámalovou, příloha č. 6

tam nic neděje, tak je to vždy stres, protože víte, že se každou minutu něco může stát. A když jste pod palbou, tak je to největší stres, který si člověk dokáže představit. ¹⁴⁰

5.3.2 Délka přípravy

Jak dlouho trvají novinářkám přípravy na pracovní cestu do krizových oblastí, závisí na tom, o jaký výjezd se jedná. Ve většině případů je rychlost rozhodující. Petra Procházková rozděluje dva druhy cest. Jedna je okamžitá, že se něco stane a novinář se snaží na místo dojet co nejdříve a zařizuje celé přípravy za chodu – na cestě, z letiště, v letadle. Znamená to, že se například dopoledne stane přírodní katastrofa a odpoledne je již novinář na cestě do stíženého místa. Další druh cesty je do míst, kde je ustálená událost: *„Třeba teď válka na východní Ukrajině. Abyste se dostala do válečné oblasti na frontovou linii, potřebujete řady papírů, a to se zařizuje třeba měsíc, než vám to dají.* ¹⁴¹

Podobně se vyjadřuje Lenka Klicperová, která porovnává dvě cesty do válečných oblastí, kde popisuje, že někdy není dostatek času a musí se improvizovat na místě, ale naopak někde musí věnovat přípravám delší čas. Jako příklad, kam se snažila společně s Markétou Kutilovou dostat co nejdříve, zmínila poslední válku na Náhorním Karabachu. Potřebné dokumenty pro vstup do oblasti řešily během přestupové šestihodinové pauzy v Minsku na letišti. Naopak před první cestou do Sýrie v roce 2015, kdy opakovaně Islámský stát unášel novináře, hledala vhodného fixera několik měsíců: *„Bylo hrozně těžké najít někoho, kdo mluví anglicky a je zároveň spolehlivý. Byl to čas, kdy se novináři dostali většinou do zajetí tak, že si neproověřili toho místního fixera a ten je pak přeprodal dál. Tomu jsem se samozřejmě chtěla vyhnout.* ¹⁴²

5.3.3 Technologie ve válečné žurnalistice

Během 31 let, které uběhly od listopadu 1989, se markantně proměnily technologie. Co se dříve považovalo za vymoženost, je dnes artefaktem. Když Pavla Jazairová začínala zpravodajsky pokrývat arabsko-izraelský konflikt, neměla k dispozici ani vlastní telefon. V izraelské části volala do redakce rozhlasu z telefonní budky, v arabské části chodila do veřejných hovoren. *„Tam jsem si musela objednat telefon do rozhlasu s tím, že mně ten rozhlas zavolal zpět do hovorny, kde každý mluvil jeden přes druhého. Měla jsem málo peněz,*

¹⁴⁰ Rozhovor s Lenkou Klicperovou, příloha č. 2

¹⁴¹ Rozhovor s Petrou Procházkovou, příloha č. 5

¹⁴² Rozhovor s Lenkou Klicperovou, příloha č. 2

proto jsem potřebovala, aby mi zavolali a já nemusela hovor platit.“ Technologický vývoj zaznamenala už o deset let později během irácké války. Tehdy s sebou dostala satelitní telefon. Se spojováním to ale stále nebylo bezproblémové. „Na to, abyste chytila signál, tak jste musela vylézt někam na střechu, chytnout tam vlnu bylo velice obtížné. CNN a BBC měli přenosové vozy a my chodily na střechu s těma bednama,“ popsala Jazairiová zážitek z reportování v Iráku.¹⁴³

Podobnou zkušeností prošla i Petra Procházková: *„Když si vzpomenu na 90. léta, tak jsem na tom poli byla osamocená a co jsem si nezařídila, tak za mě nikdo neudělal, protože než jsem se dovolala z nějaké pošty na Kavkaze do Prahy, tak ta situace byla už úplně jinde. Nebyly telefony, počítače ani internet, pouze satelity, které stály dvě stě tisíc, a ještě se z nich člověk nedovolal.“¹⁴⁴*

Zahraniční zpravodajka Barbora Šámalová v rozhovoru zmínila, že jsou dnešní možnosti televizních reportérů oproti roku 2003 fantastické. Za války v Perském zálivu byla s kameramanem někdy i několik dnů bez kontaktu s redakcí. *„Často jsme vyráželi za úsvitu, ujeli autem stovky kilometrů, natočili reportáž a spěchali zpátky na základnu. Psala jsem v autě, kameraman řídil a řítily jsme se k satelitnímu stanovišti, kde jsme reportáž ustříhali a odtrasovali do ČT, aby se večer dostala do vysílání,“* vysvětluje Šámalová a dodává, že s nástupem internetu a smartphonů je práce daleko jednodušší.¹⁴⁵

Nové technologie přinášejí do novinářského světa každým rokem další možnosti. Technika je čím dál menší, také lehčí vahou i manipulací a uživatelsky dostupnější. Tereza Engelová v rozhovoru pojmenovala nový obor žurnalistiky, a sice „mobilní žurnalistika“. *„Hodně točím na mobil, který mám velmi kvalitní. Investovala jsem do něj spoustu peněz, protože se ukázalo, že z toho mobilu je to nejjednodušší. Mám na něj malý nástavec, aby se mi netřásl obraz. Dnes se už dělají hodně praktické věci a mobilní žurnalistika je obor sám o sobě.“* Zároveň poznamenává, že zatím nepoužívá pouze mobilní telefon, ale i fotoaparát na který natáčí zejména rozhovory, kvůli kvalitě zvuku, jež bývá právě u mobilů problémem. Novinářka Engelová se snaží pro natáčení reportáží vymýšlet nejnovější způsoby, kterými lze pokrývat krizové oblasti. Jednou z nich jsou například tzv. lokální stringeři. To jsou lokální kameramani,

¹⁴³ Rozhovor s Pavlou Jazairiovou, příloha č. 4

¹⁴⁴ Rozhovor s Petrou Procházkovou, příloha č. 5

¹⁴⁵ Rozhovor s Barborou Šámalovou, příloha č. 6

kteří natočí předem zadaný materiál v daném místě a pošlou ho novináři, který si videa objednal. Ten přitom nemusí zemi ani navštívit.¹⁴⁶

5.3.4 Proměny rutinních postupů válečných novinářek

Vzhledem ke skutečnosti, že technologie se od roku 1989 nesmírně posunuly kupředu, rutinní postupy novinářek se také proměnily. Co se týče techniky, které si s sebou do krizových zón vozí, proměna nastala zásadní. Reportování z války je z hlediska času, kdy se zpráva dostane k divákovi, mnohem rychlejší. Válečný konflikt může díky internetovému přenosu sledovat v reálném čase. Navíc je technika, kterou novináři ke své práci potřebují, lehčí, zabere méně místa a obraz z kamer a fotoaparátů je každým rokem kvalitnější. Co se naopak nezměnilo je délka přípravy. Ta záleží na druhu konfliktu – jeden, který se stane rychle a je potřeba co nejdříve odjet a druhý, který vyžaduje delší dobu příprav. Ty většinou trvají i několik týdnů.¹⁴⁷

5.4 Schvalování, výběr a zabezpečení cesty

Lenka Klicperová, Markéta Kutilová i Tereza Engelová pracují na volné noze, to znamená, že je nezařítuje žádná mediální organizace. Výhody vidí v tom, že se nemusí o cestě s nikým radit. Mohou si vybrat kam pojedou, kdy pojedou a co tam natočí. Nikdo jim nic neschvaluje, ale souvisí s tím i absence financí ze strany „mateřského“ média. Engelová uvedla, že když pracovala jako zahraniční zpravodajka České televize, pojilo se s tím spoustu výhod: *„Zaprvé máte pojištění, diety, proplácí hotely, je to vlastně takový full servis. Vy se nemusíte starat o nic, kromě částečné produkce té cesty.“* Mezi lety 2006 až 2007 se rozhodla odjet studovat do Anglie, kde se naučila točit a střihat. Jedním z důvodů, proč nakonec z televizního prostředí odešla, je že chtěla dokázat, že to může zvládnout vše sama. *„Přišlo mi, že by to do budoucna mohl být trend a chtěla jsem být první, kdo to bude v Čechách umět, kdo bude takhle samostatný. A myslela jsem si naivně, že to Česká televize ocení a začnou mě posílat právě do těch zemí, kam jsem chtěla jezdit. Nebylo lehký se tam s nimi domluvit, protože dotedka mají za to, že to je mužská doména a že by ženský do těchto oblastí jezdit neměly.“* Tereza Engelová měla pocit, že když se tohle všechno naučí, nebude mít Česká televize argument proč ne. Ukázalo se, že v tu dobu o to nikdo nestál. A tak odešla ze zaměstnaneckého poměru na volnou nohu. V tom, kam pojedou, jí nikdo už dnes neomezuje, což vidí jako velkou výhodu.¹⁴⁸

¹⁴⁶ Rozhovor s Terezou Engelovou, příloha č. 1

¹⁴⁷ Vyplývá to z rozhovorů se všemi dotázanými, přílohy č. 1 až 6

¹⁴⁸ Rozhovor s Terezou Engelovou, příloha č. 1

Za jednoznačnou výhodu považuje práci válečné novinářky na volné noze i Lenka Klicperová. Jak uvedla v rozhovoru, do žádného zaměstnaneckého poměru by už dnes nechtěla.¹⁴⁹

Pokud dnes tyto novinářky vyjedou pracovně do zahraničí, někdy dávají předem vědět médiím, se kterými spolupracují. Společný odběratel jejich reportáží je například pořad Reportéři ČT, kde se domlouvají dopředu s Markem Wollnerem, jestli o reportáž bude mít zájem. Tereza Engelová k tomu dodává, že i přesto, že s Wollnerem může být domluvená předem, nic to v konečném důsledku nezaručuje, protože je neváže žádná smlouva. Ta přijde ve chvíli, kdy se reportáž odehraje. To znamená, že do té doby nemá žádnou jistotu, že bude materiál skutečně odvysílán.¹⁵⁰

Schvalování cesty zahraničních zpravodajů České televize je podle Barbory Šámalové specifické. Souhlas s cestou uděluje vedení redakce, jež předpokládá, že zpravodajové znají svůj region a vědí, co je důležité. Rozhodovací proces je rychlý. Dle jejích slov si všechny věci včetně logistiky a produkce zařizuje sama, protože chce mít věci pod kontrolou a nechce být nepříjemně překvapena.¹⁵¹

Jinou zkušenost má Petra Procházková, která začala od roku 2018 pracovat v novém tištěném Deníku N, kde výběr cesty závisí převážně na poptávce: „*Nemáme majitele, jsme placená služba a ať se nám to líbí nebo ne, tak musíme reagovat na poptávku víc než veřejnoprávní médium nebo MAFRA, kterou si platí Babiš. Tohle je pro mě nová věc. Myslím, že podle toho vedení redakce rozhoduje. Hodně slyší i na to, co říkáme a chceme a samozřejmě my zase vnímáme, že zahraniční cesty jsou velmi drahé a že ty peníze jsou z nějaké společné peněženky.*“ Co se týče zabezpečení cesty, Procházková říká, že když něco potřebuje, vedení v Deníku N se snaží vyjít vstříc, ale zároveň dodává, že v mnohém jí pomoci nemůžou, protože jezdí často do ruskojazyčných zemí, takže si hodně dokumentů musí zařídit sama. Pro ni samotnou je nejdůležitější, když je v dané konfliktní oblasti, aby redakce komunikovala a popřípadě pomáhala řešit vzniklé problémy.¹⁵²

¹⁴⁹ Rozhovor s Lenkou Klicperovou, příloha č. 2

¹⁵⁰ Rozhovor s Terezou Engelovou, příloha č. 1

¹⁵¹ Rozhovor s Barborou Šámalovou, příloha č. 6

¹⁵² Rozhovor s Petrou Procházkovou, příloha č. 5

5.5 Spolupráce s fixery

5.5.1 Hledání a budování kontaktů

Že spolupráce s fixery záleží na budování kontaktů, odpověděly bez výjimky všechny dotázané. Tento přístup potvrzuje i Markéta Kutilová a popisuje, že nejčastěji využívá tzv. „Mirečků“, což jsou lidé z ciziny, kteří vystudovali v České republice a dodává, že „*mít správného fixera je alfou a omegou úspěšnosti.*“¹⁵³ Její kolegyně Lenka Klicperová zase poznamenává, že ve světě má nyní stovky kontaktů a je schopná vyhledat fixera téměř kdekoliv. Velkým pomocníkem se jí zdají být sociální sítě, konkrétně Facebook, který podle ní usnadňuje práci a používají ho všichni.¹⁵⁴

Zahraniční zpravodajka Barbora Šámalová získává kontakty pomocí svých kolegů, se kterými si je vyměňuje. V asijských zemích, kam jezdí velmi často, má stálé fixery, se kterými je nepřetržitě ve spojení, aby měla přehled o situaci na místě, když tam zrovna není. Dobrým zdrojem pro ni bývají humanitární agentury nebo mezinárodní organizace, které v oblasti působí.¹⁵⁵

Tereza Engelová uvádí, že pro ni budování kontaktů začalo studentskými stážemi během studií na anglistice. Hodně kontaktů si našla i při cestování, třeba v Íránu poznala zajímavého člověka, který jí pomohl několikrát v Turecku i Iráku. S velkým množstvím lidí se seznámila i při studiu v Londýně. Většinou se jednalo o její spolužáky, kteří se sami pohybují v mediálním prostředí a dodnes patří mezi velmi dobré kontakty. Zdůrazňuje, že je podstatné si vybudované vztahy udržovat a hýčkat, i když přiznává, že jí samotné se to kvůli nedostatku času nelehko daří.¹⁵⁶

I Petra Procházková si během let působení vybuodovala síť kontaktů, kterou dodnes využívá. Poznamenává, že v některých místech nepotřebujete klasického fixera, protože se lokací dokážete pohybovat sama bez něj. Jako příklad uvádí Ukrajinu, kde má známé, u kterých přespává, a když se potřebuje dostat na frontovou linii, k někomu se přidá: „*Minule to byl vojenský kaplan, který byl ochotný mě vzít do auta a objíždět ty posádky na frontové linii. To byl takový můj fixer, kterého jsem potkala náhodou, ale asi bych to zkusila i sama. Jakmile jste*

¹⁵³ Rozhovor s Markétou Kutilovou, příloha č. 3

¹⁵⁴ Rozhovor s Lenkou Klicperovou, příloha č. 2

¹⁵⁵ Rozhovor s Barborou Šámalovou, příloha č. 6

¹⁵⁶ Rozhovor s Terezou Engelovou, příloha č. 1

*ale v zemi, kde neumíte místní jazyk nebo je tam nebezpečí, kde nevíte, co přesně hrozí, tak je dobré toho fixera mít.*¹⁵⁷

5.5.2 Spolupráce s fixerem - výběr

Fixer je v žurnalistice profese, která je lokálním průvodcem ve své zemi pro zahraniční novináře. Většinou se využívá v případě, kdy novinář nerozumí jazyku, kterým se v dané zemi mluví, pohybuje se v nebezpečném prostředí nebo je obtížné přiblížit se k místním lidem či navštívit frontovou linii.¹⁵⁸ Respondentky se shodují, že najít správného fixera je někdy velice obtížné a pokud někoho takového najdou, je to základem úspěchu. Klíčovým bodem je podle všech dotázaných novinářek důvěra. Výhodou je i doporučení kolegů, kteří mají s fixerem osobní zkušenost, protože se tím pádem snáz vyhnete případnému nebezpečí. Petra Procházková uvádí, že ve většině případů v Afghánistánu byly únosy domlouvány přes lidi, u kterých novináři bydleli nebo přes tlumočníky, právě proto zdůrazňuje prověření fixera.¹⁵⁹

Problémem při výběru fixera bývají většinou finance. Lenka Klicperová uvádí příklad ze Sýrie, kam od roku 2019 začala jezdit média mnohem více: *„Těch pár lidí, co mluvilo anglicky, se začalo přišerně přeplácat. Oni byli zvyklí, že si vezmou 800 dolarů na den, ale nejsou schopní za to odvést skoro žádnou práci, protože to neumí, nikdy se to neučili a teď najednou byli postavení před tu věc, že si o takové peníze mohou říct a velké agentury jim je dají. Z toho jsme my samozřejmě byly nešťastné. Poslední roky v Sýrii to bylo náročné, ale teď šly ceny zase rapidně dolů, protože tam už žádná média nejezdí.*¹⁶⁰

S vysokými cenami fixerů se potýkala i Petra Procházková. V Afghánistánu podle jejích slov lokální fixeři požadovali, čím častěji pracovali pro západní novináře, neuvěřitelně vysoké mzdy. V této zemi se jí snažili také dva najmutí fixeři (ruskojazyčný tlumočník a řidič, bodyguard) obrát o peníze. Stávalo se, že je pověřila se sehnáním bydlení, se kterým tam byly problémy a oni se domluvili s majitelem domu, řekli jí vyšší částku a tu si pak rozdělili. *„A ten majitel domu byl rád, že mu dohodili kšeft. Mně samozřejmě říkali, jak je to výhodné a takhle se mě snažili obírat. Tehdy mi to ten řidič Paikar prásknul a já vyhodila toho tlumočníka. Naštve vás to, je to vlastně takové ponižující. V tu dobu mě stál každý 100 dolarů denně. To jsou peníze, který jsem nikdy nevydělavala a oni to dělají ve víře, že vy máte ještě stokrát tolik.“* Petra

¹⁵⁷ Rozhovor s Petrou Procházkovou, příloha č. 5

¹⁵⁸ MCMAHON, Mary. In Journalism, what is a Fixer? *InfoBloom* [online]. 2021 [cit. 2021-03-26]. Dostupné z: <https://www.infobloom.com/in-journalism-what-is-a-fixer.htm>

¹⁵⁹ Rozhovor s Petrou Procházkovou, příloha č. 5

¹⁶⁰ Rozhovor s Lenkou Klicperovou, příloha č. 2

Procházková si později svého fixera z Afghánistánu Paikara vzala za muže. Zmíněný incident ještě několikrát probírali. V rozhovoru zavzpomínala: „*Můj muž až tady pochopil, v jakých poměrech žijeme, že nejsme Japonci a Američani. Takže oni vás obírají s takovým socialistickým myšlením, co bylo u nás – on se má dobře, tak ani nepoznává, že ho trochu oberu.*“ Zároveň dodává, že snaha finančně ji obrát se jí stávala i v jiných zemích.¹⁶¹

5.6 Pohyb ve válečné oblasti – minimalizace nebezpečí

Jak už bylo řečeno, základem je mít dobré a spolehlivé kontakty na místě, popřípadě balistiku, která člověka dokáže v kritických momentech ochránit. Petra Procházková rozděluje dva druhy zásad pro novináře působící ve válečných oblastech – praktické a ideologické.¹⁶²

Do praktických řadí:

- nikdy se nefotit s žádnými zbojníky,
- nikdy nebrat do ruky zbraň (ani jako dekoraci),
- nesedat si do žádných vojenských vozidel,
- vždy se snažit obléct do co nejvíce odlišného oblečení od uniforem.

„*Brát do ruky zbraň a fotit se s vojáky je strašný průšvih, nejen vůči etice, ale vlastní bezpečnosti. Tohle, když někdo uvidí, tak už nejste novinář, už se na vás nic nevztahuje, ale až vás chytne druhá strana, jste špión nebo protivník.*“ Mezi ideologické zásady zahrnuje vědomí, že se novinář nachází pouze na jedné straně, kde mu lidé říkají svůj pohled, ale je potřeba poskytnout čtenářům i pohled z druhé strany. Třeba tím, že dá prostor jiným novinářům, kteří jsou zase na té druhé straně. Také uvádí, že si novinář musí stále opakovat, že je jen na té jedné straně a nevidí motivaci té druhé: „*Nezahltit ho svým přesvědčením, že já mám v té svaté válce pravdu, prostě si uvědomovat, že je tady ještě jiná strana a ať je jaká je, taky má právo na to, abychom o ní něco věděli.*“ K těmto zásadám doplňuje, že v životě už porušila ze zmíněných zásad mnohé, protože to někdy v dané válečné situaci nejde.¹⁶³

Barbora Šámalová si myslí, že minimalizovat nebezpečí v krizové oblasti se povede novináři v případě, že nebude vyhledávat situace, o nichž předem ví, že jsou riskantní. V rozhovoru odpověděla, že žádná reportáž nestojí za to, aby člověk ohrozil život svůj nebo kolegů či místních obyvatel. Podle ní se v konfliktech často naskytne příležitost, kdy novináři

¹⁶¹ Rozhovor s Petrou Procházkovou, příloha č. 5

¹⁶² tamtéž

¹⁶³ tamtéž

některá ozbrojená skupina nabídne ochranu a díky ní se dostane do míst, kam by se sám nedostal nebo by to bylo příliš riskantní. *„Jenže to nevyhnutelně ohrozí vaši neutralitu a můžete se nechat ovlivnit, stát se nekritickým. Zároveň musíte dát pozor, abyste nevyzradili informace, které by tu skupinu mohly ohrozit, třeba polohu, sílu jednotky, identitu členů.“* Šámalová také uvedla, že v televizním štábu platí základní pravidlo ve válečné oblasti: nikdy se nerozdělovat. *„Je bezpečnější, když se pohybujete v týmu. Můžete si pomáhat, radit se, společně se rozhodovat.“* Při každé cestě na sebe nechává v redakci kontakt, uvádí polohu a domluví se, kdy a jak se bude s kolegy hlásit, popřípadě, co má redakce dělat, kdyby se neozývali.¹⁶⁴

Válečné novinářky se mohou těmito pravidly řídit, nicméně Markéta Kutilová uvedla, že jsou situace, které nedokáže vůbec nikdo ovlivnit, ani sebelepší fixer. Rozdělují dva druhy nebezpečí:

1. Nebezpečí, kdy novinářka jede sama na frontu. Tam musí předpokládat nebezpečí a jede tam s rizikem, že může být zasažena, protože jede na místo, kde se bojuje. *„Nikdo nedokáže určit, kam dopadne bomba z letadla, nebo jestli na vás zaútočí sniper nebo na místo zaútočí dron. To riziko berete.“*
2. Situace, kdy novinářka nepředpokládá ohrožení útoku. Pohybuje se mezi civilisty, ale je zrovna na místě, kde dojde k útoku na civilní cíle. Nachází se v přímém ohrožení, které si nevybrala. V takové situaci se vyskytla v Sýrii při turecké invazi i při posledním konfliktu na Náhorním Karabachu. Kutilová vzpomíná, že v Náhorním Karabachu nebyly s kolegyní Klicperovou na jediné frontě, přesto byly vystaveny nepřiměřenému nebezpečí: *„Byly jsme v hlavním městě Stěpanakertu, kde byli jenom civilisté, které ázerbajdžánské síly ostřelovaly. Tam kolem nás, kolem míst, kde jsme byly, kolem hotelů, vládních úřadů, obchodů, sídlišť, tak všude dopadaly rakety. A to je situace, kterou jste si nevybrala, vy na to nejste připravená, jste mezi civilisty, ale jelikož jsou ostřelovány civilní cíle, najednou se ocítáte v nebezpečí, které nejde nějakým způsobem eliminovat. Není to možné, protože nevíte, kam raketa dopadne.“*¹⁶⁵

Lenka Klicperová je přesvědčena, že válečným novinářům pomohou v místě konfliktu zejména zkušenosti, které musí sbírat. Čím více člověk má zkušeností, tím lépe dokáže rozlišit situaci za hranou. *„Neriskuju vždycky. Když je někde opravdu průšvih a já to vidím, tak tam*

¹⁶⁴ Rozhovor s Barborou Šámalovou, příloha č. 6

¹⁶⁵ Rozhovor s Markétou Kutilovou, příloha č. 3

*nepojedu jen proto, že si to chci dokázat. Vím, že když tam mám 80% šanci, že to tam koupím, no tak já ještě pořád nejsem sebevrah, tak tam prostě nepojedu. Pojedu tam v momentě, kdy ta šance bude 50 na 50.*¹⁶⁶

5.6.1 Proměny pracovních rutin v terénu

Na základě porovnání odpovědí z výzkumného vzorku lze říct, že proměny v hledání a budování kontaktů ulehčil mnohé právě internet a sociální sítě. Většinou platí, že první cesty novinářek byly o hledání kontaktů a fixerů přímo na místě. Postupem času jsou schopny přes svojí vybudovanou síť kontaktů po celém světě vyhledat spolehlivého fixera rychleji, než tomu bylo na začátcích kariéry. Při pohybu v terénu se každá z novinářek vždy snaží uzpůsobit jej tak, aby byl co nejbezpečnější. Shodují se, že je potřeba také velká dávka štěstí. Lenka Klicperová zmínila situaci v Náhorním Karabachu, kde měly s Kutilovou více štěstí než jejich francouzští kolegyně z Le Monde: *„Druhý den, co dopadly rakety na naše kolegy novináře, jsme přijely na to samé místo a ty rakety začaly zase padat, akorát jsme měly štěstí, že nedopadly přímo na nás. Stihly jsme se schovat. Akorát jsme měly víc štěstí než oni, to bylo celé.*¹⁶⁷

5.7 Etika válečného zpravodajství mezi českými novinářkami

Média a samotní novináři mají velký podíl na tom, jak lidé vnímají určitý konflikt. Kromě toho, že mohou ovlivňovat mínění lidí, taktéž mohou způsobit problémy civilistům, kteří jim poskytnou rozhovor. Tereze Engelové vadí, že mnoho novinářů nepřemýšlí nad tím, jestli člověku, se kterým udělají rozhovor, to posléze nemůže ublížit: *„Plno lidí na to kašle a je pro ně důležitý mít tu story. Já dost často myslím na ty lidi, co jim to provede. Často je na to upozorňuju. Jestli jsou si vědomi toho, co případně potom může následovat. Když zjistím, že nejsou a opravdu by jim potom něco hrozilo, tak to raději neudělám. Je mi to proti srsti.*“ V rozhovoru zmínila i problém médií a prezentaci konfliktů, kde se ukazuje jen střípek reality. Výšeč, která je nejdramatičtější, ale neodpovídá opravdové realitě. *„To je další věc, nad kterou se hodně zamýšlím, jak my to vlastně konfliktní novináři prezentujeme. Z toho, jak ty reportáže vypadají, tak si lidi musí říkat: jak ty lidi tam musí přežít, vždyť to se přece nedá. Ale lidi v těch válkách žijí a někdy dlouhá léta. Když jsem žila v Pákistánu, kde to bouchalo každý den, minimálně dvakrát do týdne tam byly pumový atentáty nebo někde zaútočil Talibán. Tam vlastně*

¹⁶⁶ Rozhovor s Lenkou Klicperovou, příloha č. 2

¹⁶⁷ tamtéž

zjistíte, že se na tyhle věci dá zvyknout. Člověka to zanáší psychicky, protože si musíte dát na plno věci pozor, ale naučíte se v podstatě žít v čemkoliv.“¹⁶⁸

K prezentaci konfliktů je kritická vůči práci Markéty Kutilové a Lenky Klicperové v Sýrii. Podle ní byla jednostranná. *„Prezentovaly konflikt pouze pohledem PR Kurdů, na který měly velmi dobré napojení. To pro mě není dobrá novinářina. Tam to rozhodně není tak, že Kurdové dělali všechno skvěle. Pokud tu práci děláte profesionálně, tak musíte říkat i věci, které nejsou příjemný. Jenomže ono je to pak i o tom, že by se tam člověk už nedostal, kdyby jim nešel na ruku. To už souvisí s nějakou osobní ambicí a určitou sebe prezentací, protože pokud si děláte kariéru na tom, že jezdíte do určitých oblastí, tak musíte s těmi lidmi být zadobře, tím pádem o nich informujete tak, jak chtějí. To je něco, co normální veřejnost nemá šanci absolutně rozklíčovat.*“¹⁶⁹

Kritiku, kterou za svou práci dostává, si Lenka Klicperová uvědomuje, ale považuje za zbytečnou: *„Až tam dojedou a ukážou, že to dokážou udělat lépe, tak proč ne, nikdo jim v tom nebrání. Já bych se styděla tohle dělat.“* Nicméně o kritice za fotku se zbraní se v rozhovoru vyjádřila: *„Se zbraní jsme se vyfotily jednou v roce 2015 a od té doby nikdy. To byly maličké fotky vzadu na dokreslení té situace a rozhodně to není tak, že já se někde chodím fotit se zbraněmi, to je naprostý nesmysl. Dneska bych to neudělala, kdybych věděla, jakou jim dám záminku.*“¹⁷⁰

Petra Procházková nastínila, že jsou podle ní v České republice dvě skupiny krizových novinářek. Jedna je reprezentována pohledem Terezy Engelové, který je dle Procházkové více objektivní, méně zanícený a aktivistický. Další skupinka je reprezentována pohledem Markéty Kutilové: *„Hodně to spojuje s vlastním PR, což já jsem vlastně taky dělala, ale myslím, že to má jisté hranice. Některé fotky, co mají na Facebooku, jsou pro mě za hranou, ale zároveň chápu jejich motivaci, obě jsou na volné noze a musí se nějak živit, já mám úplně jinou pozici.“* Petra Procházková vytýká Markétě Kutilové a Lence Klicperové jednostrannost jejich textů: *„Co se týče třeba syrského konfliktu, je jednoznačně prokurdský. Já je ráda čtu, ale je to jako bych četla kurdské novináře a teď si chci přečíst ještě něco jiného. To u Terezy nemám. U Terezy vím, že ona v materiálu sežene maximálně zdroje z obou stran a já se o to už nemusím*

¹⁶⁸ Rozhovor s Terezou Engelovou, příloha č. 1

¹⁶⁹ tamtéž

¹⁷⁰ Rozhovor s Lenkou Klicperovou, příloha č. 2

*starat. V tom je ona lepší servis pro čtenáře, ale možná že Markéta je větší zážitek. To tak prostě je.*¹⁷¹

Když Lenka Klicperová v rozhovoru popisovala příběh ruského novináře, který se jako jeden z mála dostal v Náhorním Karabachu na frontovou linii s vojáky, kde probíhaly krvavé boje, uvedla, že ho spousta novinářů kritizovala, protože stál vysloveně na jedné straně, což je podle Klicperové celkem normální. *„Vy tam nemůžete jezdit na frontu jednou s Ázerbájdžánci a jednou s Armény. Nebo jednou s Islámským státem a jednou s Kurdy, to prostě nejde, takhle to nefunguje.*¹⁷²

5.8 Ženský prvek

5.8.1 Vnímání novinářek ve válečné oblasti

Pavla Jazairiová patří mezi respondentky, které si myslí, že to ženy novinářky pokrývající krizové oblasti mají lehčí. Podle ní v sobě žena nese něco, co nevyvolává agresi a lidi s ní snadněji komunikují. *„Válka je víceméně mužská záležitost a když se najednou objeví ženská, no tak ti chlapi na ní pohlíží jako na ženskou, než jako na novinářku. Je tam taková snaha ji šetřit, chránit ji.*¹⁷³

Že být ženou novinářkou je v některých případech výhoda, říká i Markéta Kutilová, která uvádí, že jako žena novinářka se dostane k tématům, ke kterým její mužští kolegové ne. Například mohla s kolegyní Klicperovou navštívit na celý den tábor pro džihádistky a popisuje, že v zemích, kde je konzervativní islám, obecně platí, že žena ženě se snadněji svěří, než žena muži: *„Oni si s muži nebudou povídat, nesundají před nimi šátek, neotevrou se jim. Pravděpodobně je do toho tábora vůbec nepustí.*¹⁷⁴

Zásadní rozdíl mezi ženami a muži Petra Procházková pochopila až v momentě, kdy otěhotněla a následně porodila syna. Mužští kolegové jí volali a říkali, ať jede do válek s nimi, jenomže jim děti hlídaly manželky. *„Až když jsem měla děcko, tak jsem tu „nevýhodu“ pochopila. Samozřejmě v uvozovkách, protože každý si to mateřství vybere a musí počítat s tím, že pak nepoleze do zákopů, ale ti kluci, co založili rodiny, měli děti, jeli v kariéře dál a jedou v ní dodnes. A já jsem v určitou chvíli musela tu našlápnutou kariéru úplně zastavit, a pak*

¹⁷¹ Rozhovor s Petrou Procházkovou, příloha č. 5

¹⁷² Rozhovor s Lenkou Klicperovou, příloha č. 2

¹⁷³ Rozhovor s Pavlou Jazairiovou, příloha č. 4

¹⁷⁴ Rozhovor s Markétou Kutilovou, příloha č. 3

pomalinku do ní vplout, a už nikdy nebudu dělat věci, které dělají ti chlapi, co mají doma manželky, který se jim o rodiny postarají. Mně se o ní nikdo nepostará, ale ani nechci. Nechci nechat doma děti a létat po válkách. Tam si myslím, že nastane zásadní rozdíl.“ Procházková dále uvedla, že válečná novinářina patří mezi profese, kdy žena nemůže skloubit rodinu s kariérou, už jenom kvůli riziku, že z vlastního dítěte udělá sirotka. Rovnoprávnost dle ní z hlediska přírody není v některých profesích možná, a válečnou žurnalistiku do ní řadí.¹⁷⁵

Také zastává názor, že využívat „ženské zbraně“ je normální a dává příklad válečné situace, kde byla s novinářem Jaromírem Štětinou: *„Když ke mně chce být někdo galantní a dát mi přednost ve válečné situaci, tak toho využiju. Třeba jsme byli se Štětinou někde a oni mohli vzít jednoho člověka, tak vzali samozřejmě raději mě než jeho, tak jsem jela.*“ Zároveň uvádí, že v islámských zemích byla role ženy novinářky často nevýhoda, protože některé autority s ženou nechtějí komunikovat.¹⁷⁶

Lenka Klicperová se domnívá, že nezáleží na tom, jestli je člověk muž nebo žena, ale na tom, co dokáže unést jako osoba. Vždy se dají najít výhody, které s tím souvisí. Muž se dostane snáz třeba do frontových linií, tím že bude snadnější přesvědčit velitele, protože za ženu velitel někdy více cítí zodpovědnost.¹⁷⁷ Že riziko je pro ženy i pro muže zhruba stejné, si myslí i zpravodajka Barbora Šámalová. Zároveň upozorňuje, že je potřeba předejít situacím, kdy se žena ocitne sama v přítomnosti cizích mužů, nebo když se dostane do davu.¹⁷⁸

Novinářky se také shodují, že vnímání jejich profese v konfliktních oblastech je až na výjimky pozitivní. Tereza Engelová uvádí, že ačkoliv jsou to většinou patriarchální společnosti, tak vás jako novinářku respektují: *„Tím že jste cizinka a máte tu pozici, tak vás chlapi berou vlastně ne v tu chvíli jako ženu, ale spíš jako tu funkci a oni mají k těm funkcím docela respekt v těchto zemích.*“ Pouze dvakrát se jí během působení jako novinářka stalo, že s ní nechtěl někdo točit rozhovor. Jako jeden z příkladů popsala situaci v Bahrajnu, kde ji odmítl vysoce postavený člověk dát rozhovor jen proto, že je žena: *„Tak jsme to udělali tak, že se ho ptal ten kameraman. Takže já jsem tam seděla, říkala ty otázky kameramanovi a on je teda dával potom tomu pánovi.*“ Engelová zároveň dodává, že se to vždy, když je potřeba, dá nějak zařídit, a neřekla by, že by ji to, že je žena, nějak zásadně v práci hendikepovalo.¹⁷⁹

¹⁷⁵ Rozhovor s Petrou Procházkovou, příloha č. 5

¹⁷⁶ tamtéž

¹⁷⁷ Rozhovor s Lenkou Klicperovou, příloha č. 2

¹⁷⁸ Rozhovor s Barborou Šámalovou, příloha č. 6

¹⁷⁹ Rozhovor s Terezou Engelovou, příloha č. 1

5.8.2 Vnímání válečných novinářek v České republice

Pět z oslovených respondentek pocítilo pohrdání jen proto, že jsou ženami. Negativní zkušenosti si nepřiváží pouze z krizových oblastí, ale často je na vlastní kůži zažívají i v České republice. Překvapivě se s nimi setkávají i uvnitř mediálních institucí.¹⁸⁰

To, že je v rodné zemi vnímaná negativně jako žena novinářka pokrývající konfliktní oblasti, zpočátku Lenka Klicperová nesla těžce. Popisuje, že spoustu lidí není smířeno s tím, že ve 21. století může odjet jako žena do války a být v tom úspěšná. Vzpomíná na svojí první cestu do Iráku a reakce lidí: *„Mé největší překvapení bylo, že to pro hodně lidí není normální. Já jsem se s tím sžívala strašně moc let, protože jsem byla přesvědčená, že tyhle války už máme vybojované. Že přece nemusím někomu dokazovat, že dokážu foťák držet stejně jako muž. Já nejsem horník někde na šachtě. Ta práce je sice fyzicky náročná, ale dokáže ji zvládnout i žena. Nevidím důvod, proč by žena nemohla dělat válečnou reportáž.“*¹⁸¹

Pavla Jazairiová je konkrétnější a uvádí, že za svého působení v rozhlase zažila despekt, znevažování i to, že jako žena novinářka dostávala menší plat i peníze na cestu.¹⁸² Tereza Engelová zase popisuje své začátky v zahraniční redakci v České televizi jako velmi obtížné: *„Aby ženská lezla chlapům do zelí, co se týká krizových oblastí, to bylo neslýchané. Já měla vždycky pocit, že musím umět dvakrát tolik a udělat to dvakrát lépe než chlap a stejně za to nikdy nedostanu takový kredit, jako ten chlap. Než jsem šla na volnou nohu, měla jsem pocit, že pokaždé začínám od nuly. Zatímco chlap, když jede, tak mu to v té kariéře pomáhá a buduje si jí na tom a já je každou tu cestu musím přesvědčovat, že na to mám. To je dost frustrující.“*¹⁸³

¹⁸⁰ Vyplývá to z rozhovorů se všemi dotázanými, přílohy č. 1 až 6

¹⁸¹ Rozhovor s Lenkou Klicperovou, příloha č. 2

¹⁸² Rozhovor s Pavlou Jazairiovou, příloha č. 4

¹⁸³ Rozhovor s Terezou Engelovou, příloha č. 1

Závěr

Války budí emoce. Je v nich přítomný strach, vztek, zoufalství, někdy třeba radost nad dobytým územím, ale vždy je za tím spousta mrtvých těl, zraněných lidí a zničených životů. Aby se pravdivé objektivní informace z prostředí válek a konfliktů dostaly k lidem, kteří na bojové frontě nejsou, vznikla profese válečného novináře. Ten by měl poskytnout recipientovi kontext, uvést obě strany, popsat jejich motivy a zájmy, a informovat o aktuálním dění.

Ženy ve válkách byly přítomné většinou jen okrajově, bojů se často ani neúčastnily. To se mění. I novinářky se ve válkách objevovaly zřídka, nyní je tato profese mezi ženami již běžnější.

Cílem této bakalářské práce bylo popsat specifika profese českých novinářek působících ve válečných oblastech v období po listopadu 1989. Hlavní výzkumná otázka se měla zaměřit na proměny mediálních rutin českých novinářek operujících ve válečných oblastech od roku 1989 do roku 2021. Samotný kvalitativní výzkum proběhl prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů. Předem připravené otázky pro respondentky se rozdělily do pěti okruhů, dílčí otázky pak hledaly odpověď na tyto otázky: Jakým způsobem u novinářek probíhala příprava před odjezdem do válečné či konfliktní oblasti? Jak se proměnila novinářská práce v terénu (hledání fixerů, spolupráce s nimi, pohybování ve válečné oblasti)? Jak se proměnil přístup k ženám v roli novinářky pokrývající války, konflikty, krizové oblasti v průběhu let?

Výzkumný vzorek tvořilo šest českých novinářek, které pracovaly nebo stále pracují v konfliktních zónách, konkrétně Tereza Engelová, Markéta Kutilová, Lenka Klicperová, Pavla Jazairiová, Petra Procházková a Barbora Šámalová.

Jako jeden z dalších dílčích cílů bylo pokusit se zasadit typologii válečných novinářek během první světové války dle Stephanie Seul do současnosti. Hlavní předem určené cíle se podařilo naplnit. Práce ukázala, že ženy reportovaly a komentovaly už první světovou válku, a i když jen ty s výhradním postavením, podívaly se i na frontové linie. Druhá světová válka dala ženám větší prostor pro realizaci v žurnalistice, objevovaly se nové možnosti reportování, například fotožurnalistika. Nejznámější skupince amerických válečných novinářek se přezdívalo D-Day Dames (Dámy Dne D), kvůli tomu, že pokrývaly 6. června 1944. Jednalo se o historické období, které znamenalo zlom pro ženy novinářky reportující z válečných zón. Dostaly se na frontové linie, napsaly o jejich působení ve válkách mnoho článků, nakonec

se dostaly i do koncentračních táborů po celé Evropě, o kterých podávaly report milionům lidí. Válečné zpravodajství se dostávalo v té době i do ženských magazínů. Například Lee Miller, byla v roce 1942 akreditována jako válečná korespondentka časopisu Vogue a jela do válkou stížených oblastí pokrývat příběhy žen ve válce.

Na základě vypracované analytické části lze říct, že válečnou žurnalistiku během 31 let, které uběhly od listopadu 1989 změnily nejvíce nové technologie. Co se dříve považovalo za vymoženost, je dnes artefaktem. Když Pavla Jazairiová začínala zpravodajsky pokrývat arabsko-izraelský konflikt, neměla k dispozici ani vlastní telefon, dnes je možné válečný konflikt díky internetovému přenosu sledovat v reálném čase. Technika, kterou novináři ke své práci dnes potřebují, je lehčí, zabere málo místa a obraz z kamer a fotoaparátů je každým rokem kvalitnější. Co se naopak nezměnilo, je délka přípravy. Ta záleží na druhu konfliktu – jeden, který vyžaduje urychlenou reakci a je potřeba co nejdříve odjet a druhý, který vyžaduje delší dobu příprav. Ty mohou trvat i několik týdnů.

Nebezpečí se díky technologiím zvyšuje a snižuje zároveň. Zvyšuje v tom smyslu, že na frontových liniích (často i mimo ně) se objevují nové zbraně, například útoky drony jsou na vzestupu, a jsou jimi ohroženi hlavně civilisté, protože dron se řídí z relativního bezpečí, nikdo v něm nesedí. Snižuje se nebezpečí tím, že je na mnoha místech (i těch válečných) už signál a novinář či novinářka může sdílet polohu, takže redakce nebo kolegové budou vědět, kde se právě nachází.

Dle odpovědí respondentek je hledání fixerů a budování kontaktů taktéž díky internetu a sociálním sítím mnohem snazší, stejně tak i komunikace s redakcí. Na základě porovnání odpovědí z výzkumného vzorku lze říct, že první cesty novinářek byly o hledání kontaktů a fixerů přímo na místě. Postupem času jsou schopny přes svojí vybudovanou síť kontaktů po celém světě vyhledat spolehlivého fixera rychleji, než tomu bylo na začátcích kariéry.

Jednoznačným trendem v oblasti válečné žurnalistiky je profese tzv. freelancera, tedy zaměstnání na volné noze, kdy novinářka jezdí do konfliktních oblastí sama, nezaštiťuje ji žádná mediální organizace. To znamená, že výběr cesty je pouze na ní, ale také s tím souvisí i absence financování ze strany jakéhokoliv média.

Při pohybu v terénu se každá novinářka snaží postupovat tak, aby se co nejvíce vyhnula případnému nebezpečí. Oslovené novinářky se shodly, že je potřeba také velká dávka štěstí, protože se ocitají často v místech bojů a ani neprůstředná vesta nebo sebelepší fixer jim nemůže zaručit, že se z nich dostanou živé.

Text práce poukázal i na téma, se kterým se vůbec nepočítalo a „vyplavalo na povrch“ až při rozhovorech. Tím je etika válečného zpravodajství, která názorově rozděluje konfliktní novinářky podle Petry Procházkové do dvou skupin. Do jedné skupiny Procházková zařadila Lenku Klicperovou a Markétu Kutilovou a do druhé zařadila Terezu Engelovou, Barboru Šámalovou včetně jí samé. Dle ní referuje první skupina o konfliktech jednostranně a spojují svou práci se sebestopagací. Druhá skupina je prezentována pohledem Terezy Engelové, která zastává objektivní a méně zanícený a aktivistický pohled. Pavlu Jazairiovou z tohoto rozdělení na dvě skupiny vyjmula, jelikož se dle ní jedná spíše o publicistku.

Přístup k ženám v roli novinářky pokrývající války, konflikty, krizové oblasti se v průběhu let příliš nezměnil. Nasbíraná data ze vzešlých rozhovorů ukazují, že je stále v České republice přítomna skepse k ženám jakožto novinářkám, pokrývající konfliktní oblasti. A to nejenom ve zpětné vazbě od čtenářů, ale zpovídáné novinářky se s ní setkávaly i v mediálních organizacích ze strany vedení či kolegů.

Z hlediska konfliktů, ve kterých novinářky působí, uvedly, že být ženou je spíše výhodou, protože se lépe dostanou k místním ženám, které se jim více otevrou, a mají k nim větší důvěru než k mužům novinářům. Samozřejmě uvádí, že někdy jejich ženství a původ může být pro některé lidi v krizových zemích problémové, stává se totiž, že s nimi kvůli tomu nechtějí komunikovat, ale těch případů není tolik.

S výhledem do budoucna je možné očekávat další technologický posun, který ovlivní i válečnou žurnalistiku. Čím dál aktuálnější je například mobilní žurnalistika. Obor novinářiny, ke kterému nepotřebuje novinář těžkou a drahou elektroniku, ale na mobilní zařízení, která jsou každým rokem kvalitnější, dokáže reportáž natočit, sestříhat, otitulkovat a poslat ihned do redakce.

Výsledky této práce umožnily prostor případně pro další výzkumy, které by se mohly zaměřit například na konkrétní ženské osobnosti české válečné žurnalistiky, zajímavá by byla jistě komparace jejich tvorby. Další téma by se mohlo zúžit pouze na české válečné fotografky.

Seznam literatury

- JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPLOVÁ. Média a společnost. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN ISBN978-80-7367-287-4.
- TRAMPOTA, Tomáš a Barbara KÖPPLOVÁ. Zpravodajství. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-736-7096-8.
- MCQUAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. Vyd. 2. Praha: Portál, 2002, c1999. ISBN 80-717-8714-0.
- RUSS-MOHL, Stephan. Žurnalistika: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0158-8.
- SHOEMAKER, Pamela a REESE, Stephen. Mediating the Message: Theories of influences on Mass Media Content. New York: Longman, 1996, ISBN 08-013-1251-5.
- BURTON, Graeme a JIRÁK, Jan. Úvod do studia médií. Brno: Barrister & Principal, 2001. Studium (Barrister & Principal). ISBN 80-85947-67-6. str. 158
- ČUŘÍK, Jaroslav a Barbara BURGR. Nové trendy v médiích: komplexní průvodce praktickou žurnalistikou. Vyd. 2. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN ISBN978-80-210-5839-2.
- URBAN, Jan. Zpravodajství v extrémních situacích. In: Zpravodajství v médiích. Osvaldová, B. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-248-2
- NEUMANN, Ondřej, Vojtěch BERGER, Robert BŘEŠŤAN, Tereza ENGELOVÁ, Robert MALECKÝ a Aleš ROZEHNAL. Šok! Hrůza! Média!. V Brně: CPress, 2019. ISBN 978-80-264-2830-5.
- KUBAL, Michal, Barbora ŠÁMALOVÁ a František ŠULC, ŠÁMAL, Zdeněk, ed. Válka o Irák: očima tří českých reportérů. Praha: Volvox Globator, 2003. Rubikon (Volvox Globator). ISBN 8072075063.
- LÁBOVÁ, Alena a Barbora OSVALDOVÁ. Zpravodajství v médiích. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0248-2.
- ŠINDELÁŘOVÁ, Bára, VYMĚTAL, Štěpán. Novináři a neštěstí. 1. vyd. Praha: Themis, 2006. ISBN 80-7312-039-9.
- LÁNÍK, Jaroslav. Léta do pole okovaná 1914-1918: 1915 - noví nepřátelé, nové výzvy. Svazek II. Praha: Ministerstvo obrany České republiky - VHÚ Praha, 2017. ISBN 978-80-7278-715-9.

- SOREL, Nancy Caldwell. *The Women Who Wrote the War: the compelling story of the path-breaking women war correspondents of world war ii*. New York: Arcade, 1999. ISBN 1-55970-493-4.
- VOJENSKÝ HISTORICKÝ ÚSTAV. *Časopis Historického ústavu Armády ČR*. Praha: Naše vojsko, 2011, 60(2). ISSN 0018-2583.
- PROCHÁZKOVÁ, Petra a Josef PAZDERKA. *Novinářka na Divokém východě*. Praha: Portál, 1998. Rozhovory (Portál). ISBN 80-7178-261-0.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
- SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-247-3568-9.

Internetové odkazy

- SEUL, Stephanie. *Women War Reporters* [online] International Encyclopedia of the First World War (WW1). 2019 [cit. 2020-10-31]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/women_war_reporters
- TEPPERBERG, Christoph. *War Press Office (Austria-Hungary)* [online]. 22.10. 2015 [cit. 2021-01-17]. Dostupné z: https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/war_press_office_austria-hungary
- SILVERMAN, Lisa. *Alice Schalek*. Jewish Women's Archive [online]. [cit. 2021-01-17]. Dostupné z: <https://jwa.org/encyclopedia/article/schalek-alice>
- Sofía Casanova, la primera corresponsal de guerra. *Historia National Geographic*. Antiguo Egipto, Grecia Clásica, Antigua Roma, Edad Media, Segunda Guerra Mundial, personajes históricos... [online]. Dostupné z: https://historia.nationalgeographic.com.es/a/sofia-casanova-primera-corresponsal-guerra_15500
- MORSCHER Christine a GALVIN Ray. *Alice Schalek's War: The story of Austria-Hungary's only woman war correspondent in the First World War* [online]. Cambridge, 2006 [cit. 2021-01-17]. Dostupné z: <http://justsolutions.eu/resources/AliceSchaleksWar.pdf>
- *Kraut* definition and meaning | Collins English Dictionary. Collins Online Dictionary | Definitions, Thesaurus and Translations [online]. Copyright © Collins 2021 [cit. 18.01.2021]. Dostupné z: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/kraut>

- BEASLEY, Maurine H. Women and journalism in WWII: Discrimination and progress [online]. 2013 [cit. 2021-01-26]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/08821127.1995.10731746>. University of Maryland
- mizogynie, misogynie - ABZ.cz: slovník cizích slov. ABZ.cz: slovník cizích slov - online hledání [online]. Copyright © [cit. 2021-01-22]. Dostupné z: <https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/mizogynie-misogynie>
- HEICHELBECH, Rose. The Unsung Female War: Correspondents of WWII. Dusty old thing [online]. Great Life Publishing [cit. 2021-01-26]. Dostupné z: <https://dustyoldthing.com/female-war-correspondents/>
- S. SWEENEY, Michael. Press Accreditation During WWII [online]. [cit. 2021-01-16]. Dostupné z: http://nojobforawoman.com/scholars/press-accreditation-during-wwii-by-michael-s-sweeney/?fbclid=IwAR16gdMk7uvswWB-PrHntNOhRo0gk_euqHwumueyKbTvRVzgw1t9bE3r7r4
- DOUCET, Lyce. The women reporters determined to cover World War Two. BBC [online]. 4.6. 2014 [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/magazine-27677889>
- STONIŠOVÁ, Tereza. Martha Gellhornová: jediná žena, která se zúčastnila vylodění v Normandii, byla ženou Hemingwaye. Reflex [online]. 6.6. 2020 [cit. 2021-01-18]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/historie/95698/martha-gellhornova-jedina-zena-ktera-se-zucastnila-vylodeni-v-normandii-byla-zenou-hemingwaye.html>
- ABRAMS, Loney. From the Cover of Vogue to the Bathtub of Hitler: Lee Miller's Fierce and Fascinating Life as a War & Fashion Photographer. Artspace [online]. 2019 [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: https://www.artspace.com/magazine/interviews_features/meet_the_artist/from-the-cover-of-vogue-to-the-bathtub-of-hitler-lee-millers-fierce-and-fascinating-life-as-a-war-55960
- HALL, Chris. Lee Miller, the mother I never knew. The Guardian [online]. 2016 [cit. 2021-01-19]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2016/mar/19/lee-miller-the-mother-i-never-knew>
- MIALL, Leonard. Obituary: Helen Kirkpatrick Milbank. Independent [online]. 23.9. 2011 [cit. 2021-01-21]. Dostupné z:

<https://www.independent.co.uk/news/obituaries/obituary-helen-kirkpatrick-milbank-1137424.html>

- KLUSÁKOVÁ, Jana a Katka BREZOVSKÁ. Z Ruska mě tehdy Putin vyhostil, protože jsem byla bezvýznamná a nebyl z toho skandál, bilancuje novinářka Petra Procházková. Český rozhlas plus [online]. 30.8. 2020n. 1. [cit. 2021-04-05]. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/z-ruska-me-tehdy-putin-vyhostil-protoze-jsem-byla-bezvyznamna-a-nebyl-z-toho-8278395>
- SZÁNTÓ, Jakub. Jak se proměňuje válečná žurnalistika? Natbase [online]. 8.2. 2021 [cit. 2021-03-12]. Dostupné z: <https://natbase.cz/jak-se-promenuje-valecna-zurnalistika/>
- World wide round-up of journalists killed, detained, held hostage or missing in 2019. Reporters without borders [online]. 2019 [cit. 2020-11-28]. Dostupné z: https://rsf.org/sites/default/files/rsf_2019_en.pdf
- Explore CPJ's database of attacks on the press. Committee to Protect Journalists – Defending Journalists Worldwide. - Committee to Protect Journalists [online]. Dostupné z: https://cpj.org/data/killed/?status=Killed&motiveConfirmed%5B%5D=Confirmed&type%5B%5D=Journalist&gender%5B%5D=Female&start_year=1992&end_year=2020&group_by=year
- Petra Procházková. Deník N [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://denikn.cz/autor/petra-prochazkova/>
- Markéta Kutilová. Magazín Reportér [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://reportermagazin.cz/author/marketa-kutilova>
- O Lence. Lenka Klicperová - novinářka a fotografka [online]. Dostupné z: <https://lenkaklicperova.cz/o-lence/info/>
- Šéfredaktorkou časopisu Prima Zoom je Lenka Klicperová | MediaGuru. Homepage | MediaGuru [online]. Copyright © 2021 [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <https://www.mediaguru.cz/clanky/2019/05/sefredaktorkou-casopisu-prima-zoom-je-lenka-klicperova/>
- Tereza Engelová. Reportér Magazín [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://www.reportermagazin.cz/author/tereza-engelova>
- BEZDÍČKOVÁ, Vladimíra. Osudy Pavly Jazairiové. Český rozhlas - Vltava [online]. 2017 [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://vltava.rozhlas.cz/osudy-pavly-jazairiove-5954134>

- Pavla Jazairiová | Databáze knih. Knihy | Databáze knih [online]. Copyright © 2008 [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/autori/pavla-jazairiova-303>
- TICHÁ, Eva. Manželství byl největší omyl, tvrdí Jitka Obzinová [online]. 17. srpna 2009 [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/onadnes/vztahy/manzelstvi-byl-nejvetsi-omyl-tvrdi-jitka-obzinova.A090808_200933_ona_ony_jup
- Pozor vysíláme — Česká televize. Česká televize [online]. Copyright © [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10554316820-pozor-vysilame/213452801310006/>
- Končí autoritativní šéfredaktorka TV Prima Obzinová – Forum24. Forum24 – Internetový deník pro šíření svobodných informací a kritickou diskusi [online]. Copyright © 2021 Forum 24 a.s. [cit. 11.03.2021]. Dostupné z: <https://www.forum24.cz/obzinova-konci-sefredaktorka-ktera-tv-prima-otocila-k-dezinformacim/>
- Barbora Šámalová. Česká televize [online]. [cit. 2021-03-10]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/lide/barbora-samalova/>
- ELŠÍKOVÁ, Klára. Zimová: Fotí svět za válečnou oponou, ale mnohem větší strach má na českých silnicích. Aktuálně.cz [online]. 16. 7. 2020 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://zena.aktualne.cz/volny-cas/valecna-fotografka-zachycuje-svet-za-valecnou-oponou/r~216f1c20c5c711ea9d470cc47ab5f122/>
- PLAVEC, Jan. „Moje práce je větší než já,“ říká válečná fotografka Jana Andert. Heroine [online]. 11. 7. 2019 [cit. 2021-04-06]. Dostupné z: <https://www.heroine.cz/spolecnost/894-moje-prace-je-vetsi-nej-ja-rika-valecna-fotografka-jana-andert>
- O projektu. Natbase.cz [online]. [cit. 2021-04-07]. Dostupné z: <https://natbase.cz/o-projektu/>
- MCMAHON, Mary. In Journalism, what is a Fixer? InfoBloom [online]. 2021 [cit. 2021-03-26]. Dostupné z: <https://www.infobloom.com/in-journalism-what-is-a-fixer.htm>
- Jediný zavražděný novinář v Česku sledoval Mrázka. Zastřelen byl v roce 1992 - Echo24.cz. Echo24.cz - Názorový deník [online]. Copyright © Echo Media, a.s. [cit. 22.04.2021]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SJ8b2/jediny-zavrazdeny-novinar-v-cesku-sledoval-mrazka-zastrelen-byl-v-roce-1992>

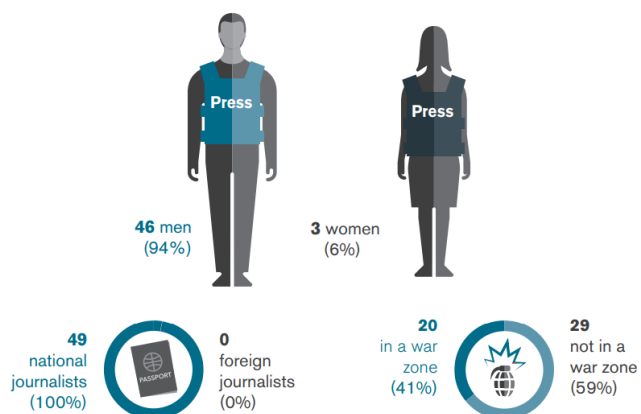
- NOVOTNÁ, Kristýna. Jak jsem dělala rozhovor s Bašárem Asadem. Echo24.cz - Názorový deník [online]. 17.1. 2015 [cit. 2021-4-26]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/wKjUy/jak-jsem-delala-rozhovor-s-basarem-asadem>

Přílohy – obrázky

Obrázek 2: Infografika Reporters without borders k roku 2019

Zdroj: World wide round-up of journalists killed, detained, held hostage or missing in 2019.

Reporters without borders [online]. 2019 [cit. 2020-11-28]. Dostupné z: https://rsf.org/sites/default/files/rsf_2019_en.pdf

Přílohy

Seznam příloh

Příloha č. 1: Rozhovor s Terezou Engelovou, online, 13. únor 2021

Příloha č. 2: Rozhovor s Lenkou Klicperovou, online, 15. březen 2021

Příloha č. 3: Rozhovor s Markéta Kutilová, online, 13. leden 2021

Příloha č. 4: Rozhovor s Pavlou Jazairovou, online, 28. leden 2021

Příloha č. 5: Rozhovor s Petrou Procházkovou, online, 5. březen 2021

Příloha č. 6: Rozhovor s Barborou Šámalovou, písemný, 15. únor 2021

Příloha č. 1: Online rozhovor s Terezou Engelovou z 13. února 2021

Na Idnesu jsem se dočetla, že jste válečná reportérka, ale v knize Šok! Hrůza! Média! jste se vyjádřila, že každý, kdo se tak tituluje má skrytý mindrák. Považujete se za válečnou novinářku?

Já se tak nepovažuji. Necítím se jí být. To slovo mi nepřijde dobré, protože to podle mě propaguje válku. To mi přijde jako dost strašné, protože válka jako taková je šílená věc. Mně to slovo přišlo vždycky zdeformované, ale na druhou stranu chápu, že to souvisí s tím, že lidi jezdí do války. Myslím si, že se tenhle pojem hodně zneužívá k sebepropagaci a PR. Řada novinářů nedělá jen válečnou novinářinu, nejsou jen váleční novináři, často jezdí i do jiných rozvojových zemí, který třeba trpí i jinými konflikty, jsou tam různé přírodní katastrofy, nemoci a v podstatě příběhy, které se odehrávají tam jsou často srovnatelné, co se týče emocionální roviny tak i hrůzy. Povyšovat tedy válečnou novinářinu se mi nelíbí a nejsem toho podporovatelem. Chápu všechny důvody proto, chápu, že to zní skvěle. Každý novinář chce být válečný novinář, aby vypadal, že je novinář, zvláště u mužů mám ten pocit. Pokud alespoň jednou nenandají přilbu na hlavu a nevezmou si neprůstřelnou vestu tak mají pocit, že nejsou pořádní novináři a že nezažili všechno, co by zažít měli, ale mně to přijde směšné.

Co jsem zatím mluvila s novinářkami do mé bakalářské práce, tak se taky necítí být válečnými novinářkami...

No já bych úplně neřekla, že to tak je, v tomhle ohledu. Ženských, který jezdí do konfliktních oblastí, těch je tady v České republice pár. Začala to Pavla Jazaiziová, Petra Procházková, potom jsem byla asi já, pak se přidala Markéta Kutilová s Lenkou Klicperovou. Zrovna ony si na tom to PR dělaly slušný. A zrovna ony mi přišly, že té válce dělají propagaci. A až potom, co jsem je začala kritizovat, najednou otočily a přestaly říkat, že jsou válečné novinářky. Tyhle jejich prohlášení bych brala s rezervou. U nich je to podle toho, co jim přinese facebooková přízeň. A když vidí, že zrovna není v kurzu propagovat válku, tak otočí a říkají, že ony vlastně válku nikdy nedělaly. To si myslím, že není pravda, že to je spíše póza, obrácení se s větrem. U Petry Procházkové si myslím, že to vidí podobně jako já. Když jezdila do Čečenské války, tak si myslím, že tu otázku etiky válečného zpravodajství moc neřešila, ale potom to začala vnímat hodně podobně.

V jakých konfliktech jste jako novinářka působila?

První konfliktní oblastí byl Irák. Já jsem byla podle mě jediná ženská, co se dostala na letadlovou loď tady z České republiky. Pokrývala jsem to jako zpravodajka České televize (ČT), protože jsem tam osm let pracovala v zahraniční redakci a tam jsem začala tuhle krizovou nebo konfliktní novinářinu. Ty možnosti byly ženě, která chtěla dělat takové oblasti, ne úplně nakloněné. Nicméně, do Perského zálivu jsem jela těsně předtím, než začala válka v Iráku. Potom když byla válka v Iráku tak tu pokrýval hlavně Michal Kubal s Bárrou Šámalovou. Já jsem tam jela ke konci, kdy ta hlavní válečná část skončila, ale čeští vojáci tam asi rok zůstávali, tak já jsem jela točit o nich. Nebylo to tak, že by ten konflikt byl u konce, protože tam byly často gerilové útoky, teroristické útoky, zvlášť právě na ty vojenské konvoje a na takové silnici, která vedla z letiště do vojenského tábora tam byly běžné, takže bych neřekla že to bylo úplně v pohodě. Mně právě hodně zajímaly rozvojové země, takže já jsem pokrývala různé katastrofy a na to napojené problémy rozvojového charakteru. Byla jsem při zemětřesení v Bámu, v Iránu, roku 2003, potom jsem byla v Etiopii, tam jsem hodně dělala AIDS a problematiku s touhle nemocí, pak se potopil nějaký trajekt v Egyptě, v Turecku zemětřesení, v Kurdistánu, v Afghánistánu, v Pákistánu jsem žila (od roku 2007 až 2009 učila na dívčí univerzitě, pozn. autora), v Turecku jsem pokrývala tsunami a rok potom jsem jela do Indonésie a tam jsem točila o gerilových teroristických jednotkách. Poslední válečný konflikt, co jsem točila, tak to bylo na Ukrajině 2017. Tam jsem se chtěla dostat na obě strany, protože mi přišlo, že je ten konflikt hrozně opomíjený, že všichni ti novináři jezdí na jedno místo na té ukrajinské straně. A to je další věc, kterou považuju za problematickou, protože ti novináři dost jezdí na stejná místa, a potom to pokrývání konfliktu bývá často jednostranné, což si myslím, že byl konkrétně problém v Sýrii, ale i na té Ukrajině. Já si myslím, že jsou proto často pochopitelné důvody, protože dostat akreditace na jednotlivé strany není úplně západním novinářům nakloněné. Je to složitější, a ne úplně každému se to chce podstupovat. Správná novinářská práce by ale měla být, že člověk jede na obě strany konfliktu, protože lidi trpí na obou stranách, a to se nemění, za ty léta se mi to jen potvrdilo.

Co vše jste musela zařídit před odjezdem do rozvojových zemí nebo pokrývání konfliktů?

Ono se to dost liší. Máte cestu, která je velmi rychlá, konkrétně zemětřesení v Bámu, kde jsem během pár hodin musela vyřídit odjezd, včetně víza pro sebe a pro kameramana. Tam to bylo náročné z hlediska času. Skutečně na to bylo pár hodin a do toho jsem měla směnu v televizi, kde můj šéf nechtěl, abych tam jela. Snažil se mi to všemožně zkomplikovat, tak mi tu směnu

nechal a já jsem ji musela odsloužit celou až do Událostí a pak jsem v podstatě rovnou jela na letiště. A mezitím jsem ještě přemýšlela, co si s sebou vezmu k jídlu a vodu, protože tam na místě nebude absolutně nic k dostání, že tam zřejmě budeme jedni z prvních, protože čeští hasiči, s kterými jsem se domlouvala, že mě vezmou, tam opravdu byli jedni z prvních záchranných týmů. Na místě nebylo absolutně nic. Nebylo kde si zajít na záchod, kde si koupit vodu, jídlo, bylo to opravdu město srovnané se zemí, takže i tam musíte mít takové praktické věci. Rychle jsem koupila nějaké vody a sušenky, to, co si člověk může vzít kamkoliv a není to těžké. V televizi nám dali satelitní telefon s vybitými baterkami a neměli jsme je kde dobit, takže my jsme si ten satelitní telefon půjčovali od kolegy z rozhlasu. Tam ta příprava byla intenzivní a rychlá, ale pak jsou i přípravy, kdy víte, že ta cesta přijde a je potřeba si sehnat spolehlivé fixery. Třeba tady jsem žádného fixera neměla, člověk tam přijel a musel se zorientovat sám.

Jaké věci si vozíte s sebou?

Dříve vždy kameru a stativ. Teď jsem tu kameru nahradila foťákem, protože je skladnější, jednodušší a nepůsobí tak nápadně. Dneska už všichni vědí, že se dá točit na cokoli, ale pořád mi přijde, že foťák na lidi působí psychologicky méně odstrašujícím dojmem než kamera. Takže z důvodu místa a lehkosti toho foťáku, lehkosti stativu, protože stativ na foťák je lehčí než na kameru. A tím, že já ve většině případů jezdím sama tak je pro mě každé kilo znát a hodně jsem se zúžila na to nejlehčí a nejnutnější. Hodně točím i na mobil, který mám velmi kvalitní a do něj jsem investovala opravdu hodně peněz, protože se ukázalo, že z toho mobilu je to často nejjednodušší a že obrázky jsou srovnatelné a použitelné stejně jako z kamery. Jediný co, že se tam nedá přestřovat a neudělají se tam takové vychytávky, které na kameře nebo foťáku jdou. Já si hodně hlídám zvuk, protože zvuk právě bývá problém, hodně odliší amatéra od profesionála, tak na rozhovory používám foťák. Snažím se to dodržovat, aby to mělo tu kvalitu, tu úroveň. Jinak ten mobil používám hodně. Mám na to takový nástavec malý, aby se mi to netřásl, dneska se dělají už hodně praktické věci a ta mobilní žurnalistika je obor sám o sobě. Kdyby na to došlo, tak bych mohla jet jen s tím mobilem, ale zároveň jsem do téhle fáze ještě nedošla, protože mám pocit, že to je taková jistota. I když poslední dobou zvažuju návrat ke kameře, protože teď se dělají tenčí a lehčí modely, takže pokud se mi podaří našetřit, tak si ji asi koupím. Foťák, stativ, mobil, a stativ na mobil a gymball ještě mám, ale ten se ukázal jako nadbytečný. Na těch cestách to osekáte na minimum toho, co potřebujete. Ideální je mít počítač na kterém můžete stříhat a ideální je si určité věci předstříhat. Já točím pro Českou televizi a zároveň pro Hlídacího psa, tak je super si to předstříhat. Poslední dobou jsem s tím ale měla

problém, protože Apple na kterým stříhám a na kterým by mohl být ty objemy dat, které bych tam mohla ukládat, je hrozně drahý. Na to prostě teď nemám peníze, ale je to položka hodně vysoko na mém seznamu do čeho chci investovat v nejbližší době, protože já si to vše dělám sama. Já umím točit, stříhat. Tohle bylo něco, co jsem se už dávno chtěla naučit a když to řeknu hodně blbě, tak jsem vlastně předběhla svou dobu v tomhle tady v Čechách, protože tohle jsem šla studovat do Anglie, abych tyhle věci uměla dělat sama. Přišlo mi právě, že do budoucna by to mohl být trend a chtěla jsem být první, kdo to v Čechách bude umět a kdo bude takhle samostatný. Myslela jsme si naivně, že to v České televizi ocení a začnou mě posílat právě do těch zemí, kam jsem chtěla jezdit, protože jak jsem naznačovala, tak nebylo lehké se tam s nimi domluvit, protože doteďka mají za to, že to je mužská doména a že by ženský do těchto oblastí jezdit neměly. Je tam opravdu k tomuhle takový mačo přístup. A já jsem měla pocit, že když se tohle všechno naučím a tím pádem budu lepší než ti chlapi, takže pak už nebudou mít argument proč ne. Ukázalo se, že v tu dobu o to ale nikdo nestál. Tohle začali dělat lidi před pár lety teprve a v roce 2006-2007 si vůbec nikdo nedokázal představit, že by tady někdo mohl zvládat tohle sám. Argument financí pro ně není žádný argument, protože Česká televize nemá potřebu šetřit nějak zásadně na těchto věcech. Pro mě to byl jeden z důvodů, proč jsem odešla, že jsem chtěla dokázat, že to můžu zvládnout sama. Pak se mi podařilo postupně prosadit zahraniční reportáže do Reportérů ČT, kde je oni nejdřív nechtěli vůbec brát, ale pak zjistili, že to lidi docela zajímá a pochopili, že ta kvalita reportáže, ačkoliv ji dělám sama, je na takové úrovni, že to vzít mohou. No a potom dali prostor i dalším lidem, takže se tam otevřela cesta a myslím si, že Reportéři ČT jsou pro nás pro lidi na volné noze jediný zdroj příjmů pro tyhle další cesty. Protože upřímně, nebýt toho, že člověk může tu reportáž prodat do Reportérů, tak já bych rozhodně nikam jet nemohla, protože bych na to neměla peníze a myslím si, že vlastně nikdo z nás.

Jak probíhá výběr zahraniční cesty?

Na té volné noze si řeknu, že někam jedu a jedu tam, to je jednoduchý, nikdo mě v tomhle neomezuje.

Musíte dát předem vědět Marku Wollnerovi?

Nemusím teoreticky, když bych to chtěla risknout, tak nemusím, ale já to dělám. Přece jenom mám rodinu a rodinný rozpočet mě v tomhle ohledu limituje, tak si opravdu chci být jistá, že on to potom zahraje. Protože pokud to on nezahraje, tak já nedostanu žádné peníze. Tím pádem se s ním v tomhle ohledu předem domlouvám, jestli to vezme nebo ne. Ale upřímně pokud by

řekl, že ne, a já bych ji chtěla přesto absolvovat, protože ji považuji za důležitou nebo pro mě zásadně zajímavou, tak to asi risknu, pojedu, udělám tu reportáž a zkusím mu jí nabídnout znova, protože často se tam názory mohou měnit. Ale snažím se to s ním mít domluvené předem, i když ve svém důsledku to předem nic nezaručuje, protože tam žádné smlouvy neexistují na tohle. Ta smlouva přijde až ve chvíli, kdy se ta reportáž odehraje, takže vy nemáte žádnou jistotu. Ta jistota je spíš na dobrý slovo, není to tak, že by si tu reportáž někdo objednal a vy jste věděla, že se stoprocentně zahraje. Zatím se mi ale nestalo, že by se nezahrála.

S tím Hlídacím Psem vás váže nějaká smlouva?

Ne.

Takže se nepodílí žádná organizace na zabezpečení vaší cesty?

Ne, nikdy.

Ani se nikdy nepodílel?

Česká televize, když jsem byla jejím zaměstnancem. Na to se pojí spousta výhod, protože za prvé máte od nich pojištění, máte diety, proplácí hotely, všechno je to vlastně full servis. Všechno tohle máte zajištěný a placený organizací, takže vy se nemusíte starat o nic, kromě částečné produkce té cesty. Taky je to důvod, proč málo zahraničních novinářů někam vyjíždí. Kromě České televize, která ty finance prostě má a má je, protože má statut, jaký má. Privátní média šetří a každá cesta stojí toho zaměstnavatele hodně peněz a tím pádem málo reportérů vyjíždí opravdu do terénu. Dělá se to dnes hlavně z agentur, přebírají se různě lokální stringeri, lokální kameramani, kteří točí a hází to na Twitter a na Facebook. Dnes se ta reportáž už dá udělat z toho, co tam natočí lokální lidé. Tím, jak je lockdown, tak jsem je taky ve svých reportážích začala využívat. Seženu na místě kameramana, který mi vlastně natočí, co já potřebuju, to, co mu zadám a nemusím tam vlastně ani jet, ale mám přitom materiál z místa. To jsem teď použila několikrát. Použila jsem to jednou z Maďarska a teď jsme to dvakrát použili na Bělorusko a na Rusko.

To je zajímavé, o nich jsem ještě neslyšela...

Já se vždy snažím hledat nové nebo jiné cesty. Zaprvé, už to dělám tak strašně dlouho. Přes dvacet let. Myslím si, že když je člověk na volné noze, tak musí vymýšlet nové cesty, protože musí vydělat peníze. Zároveň když mu ty věci přijdou zajímavé a mají punc opravdovosti z toho místa, tak je to věc, která se dá docela dobře domluvit. A já mám štěstí, že za ta léta mám po

světě hodně kontaktů, kromě snad Jižní Ameriky, ale tam bych to vlastně asi taky zvládla. Řekla bych, že jsem schopná zvednout telefon a tyhle věci si zařídit téměř kamkoliv.

Jak a popřípadě přes koho hledáte fixery? Je to asi o budování kontaktů

Určitě je. Je to o budování kontaktů. Ono je to hodně komplexní... Já jsem se o tom bavila s jedním novinářem z New York Times, se kterým občas připravujeme školení pro mezinárodní studenty právě na téma konfliktní novinářiny a on říkal, že on si tu síť kontaktů vybudoval postupně, ale že je to zároveň také hodně o udržování těch kontaktů. V tomhle jsem mu říkala, že jsem dost špatná. Já vím, že je to můj handicap, že nemám tolik času a vracím se k nim jenom ve chvíli, když tam potřebuju jet nebo od nich potřebuju nějakou pomoc, což vím, že není úplně dobré. A vím, že v tom měl pravdu, protože on říkal, že si ty své zahraniční kontakty hrozně hýčká a pravidelně jim píše k Vánocům a k narozeninám. V tomhle jsem já, když to tak řeknu ošklivě, větší lempl.

Kde jste nabrala své první kontakty?

Pro mě to začalo už studentskými stážemi. V rámci svých studií na anglistice jsem byla několikrát venku, a pak jsem taky hodně soukromě cestovala. Třeba v Íránu jsem byla na tři týdny s kamarádkou, kde jsme projížděli celý Írán a kde jsem potkala hodně zajímavého člověka, který mi potom xkrát pomohl třeba v Turecku, v Iráku a takhle postupně. Pak taky mám hodně kontakty na spolužáky po světě. Mám hodně kontaktů z Londýna, kde jsem studovala a kde to byl vyloženě mezinárodní hub, kde byli lidi od Afriky přes Asii, vlastně odtamtud mám vyloženě přátelské kontakty a většinou jsou to lidi, kteří se pohybují v mediálním prostředí, tak tam mám hodně dobrých kontaktů. Přes tu profesi, samozřejmě, že když někam jedete, tak se taky seznámíte, ale řekla bych, že daleko méně těch kontaktů jsem si získala přes Českou televizi nebo při cestách s ní než při těch soukromých. Daleko více kontaktů mám ze svých soukromých výletů a ze svých studentských aktivit. Taky bych řekla, že mám výhodu v tom, že můj muž se pohybuje v těchto konfliktních oblastech dost, protože dělá humanitárního pracovníka, takže některé kontakty mám i přes něj.

Jaká je s fixery spolupráce? Dá se jim důvěřovat?

Tohle jsou hrozně složité věci. Když je to někde, kde potřebuju někomu důležitému opravdu důvěřovat, tak samozřejmě rozhazuju síť přes lidi, kterým můžu věřit. Sháním přes kamarády, kterým absolutně důvěřuju a vím, že by mě nepodrazili, že by mi nedohodili nikoho, kdo je nedůvěryhodný. Takže tam je to všechno opravdu založené na osobní známosti a důvěře, že by

vás ten člověk „nezaprodal.“ Protože jsou oblasti, kde v tomhle ohledu může jít o život. Já jsem se teda naštěstí nedostala do situace, kde bych to musela řešit až takhle. Myslím, si že v tomhle byl nejhorší ten syrský konflikt a hodně novinářů si tam vlastně „naběhlo“, protože se stává, že vás ten fixer prodá. Řekla bych, že před Sýrií v tomhle byl nejkritičtější Irák a válka v něm, tam byl slavný únos Michala Kubala a spol., který v podstatě prodal taxikář. Myslím si, že ten v tom rozhodně byl namočený, ale bylo to neprofesionálně zvládnuté ze strany těch novinářů, že si doslova a do písmene naběhli na vidle. Už vůbec tím, že se rozhodli jet tou cestou, kterou jeli.. Pro mě byl tenhle únos úplně krystalický případ, co se stane, když člověk podcení tyto věci a bere to na lehkou váhu. Myslím si, že taky hodně špatná je v tomhle Afrika. Tam si člověk musí dávat ohromně velký pozor, takže jsou oblasti, kde si to vyloženě člověk několikrát kontroluje a pak je to vždycky tak trochu o štěstí. Nemůžete to kontrolovat donekonečna, pak už prostě musíte věřit tomu, že to holt dobře dopadne. A myslím, že to štěstí je důležitá součást v této profesi. Já fakt tomu věřím, že někomu je dáno a někomu ne. A nechci to zakřiknout, ale musím říct, že při mně to štěstí vždycky docela stálo.

Máte nějakou negativní zkušenost s nimi?

Já mám hodně negativních zkušeností ze života z té zemi. Třeba že jsem důvěřovala někomu, kdo se pak ukázal být opak toho, nehoden důvěry, ale nikdy to naštěstí nebylo v situaci, že bych to musela řešit pracovně. To musím říct, že jsem vždy měla kolem sebe důvěryhodné lidi. Já taky ne vždycky toho fixera mám, protože ne vždy na fixera peníze, takže někdy je to tak, že se spoléhám na to, že někam přijedu a holt tu práci zvládnou sama nějak udělat. Anebo když tam mám kamarády, tak že mi pomůžou. Když jsem jela do Indonésie, dělat ten rok po tsunami, tak jsem zkontaktovala humanitární organizace, které tam byly a ty jsem potom poprosila o nějaké další kontakty. Oni jsou v tomhle vstřícní a řekla bych že jak Charita, Člověk v tísní a Adra hodně v tomhle pomáhají novinářům, až nad standartně. Oni mají místní výborné kontakty, které jsou prověřené a dobré. Další si pak hledáte na místě. Je potřeba mít nějakou představu, co tam vlastně jedete točit, aby člověk věděl, co hledá a ty věci si dopředu zařídit. Jak jste se ptala na tu přípravu, tak nejvíc ta moje příprava souvisí s vyhledáváním si příběhů tam na místě. A často když tam jedu, tak mám už jasnou představu, co tam budu točit a s kým. Když jsem dělala Ukrajinu, tam jsem fixera měla, protože to byla naprostá nezbytnost kvůli povolením a průjezdům do Donbasu. Tam jsme se fakt dostali do šílených situací, že jsme třeba byly v šedé zóně a kdy nad námi začaly létat rakety a oni nás nechtěli pustit ani zpátky na Ukrajinu ani do toho Donbasu. Prostě nám hrozilo, že strávíme noc v zóně, kde se střílí ostrýma a létají tam přes noc rakety. Asi půl hodiny to opravdu vypadalo nahnutě. Tak tam mě tam fixer zachránil,

protože měl správné kontakty, kteří nakonec zavolali těm vojákům na proruské straně a oni nás nakonec pustili. Tam ze začátku fixer zařizoval tyhle věci. Ale to, co chci točit a jaký příběhy potřebuju, jsem mu musela říct a taky si je na místě shánět sama.

Používáte vestu s nápisem PRESS? Nebo se na sebe nesnažíte upozorňovat?

Nikdy. Jednou jedinkrát jsem si říkala, že by asi bývala byla dobrá, a to bylo právě na Ukrajině, když jsem točila u jedné nemocnice, kde jsme taky byli na dostřel z té druhé strany a taky potom ředitelka té nemocnice řekla, že už tam nechce žádné novináře. To byl vlastně silný rozhovor, který ani nebyl rozhovor, protože ona nám ho odmítla a musím říct, že jsem s ní strašně sympatizovala, protože já jsem člověk dost pochybující o smyslu často novinářské práce v těchto oblastech. Někdy mám pocit, že to dává velký smysl a že prostě tím, že o těch věcech mluvíte se může něco změnit. Minimálně těm lidem přijde nějaká pomoc atd, ale často je to vlastně hyenismus určitého typu a ta ředitelka řekla: „Mně sem furt lezou nějakí novináři, vždycky když odejdou, tak po nás začnou střílet, protože tam vidí ty novináře a chtějí na sebe upoutat pozornost a já už tady absolutně žádný novináře nechci a nechci poskytovat žádné rozhovory.“ Ona vlastně vystihla, co mě na novinářině často vadí. Plno těch novinářů nad těmi věcmi nepřemýšlí. Já bych neřekla, že každý novinář, který jezdí do těchto konfliktních oblastí, si láme hlavu nad tím, jestli to, že s člověkem udělá rozhovor mu posléze může ublížit. Plno lidí na tohle kašle a je pro ně důležité mít tu story, nebo se nakroutit někde před kamerou, a právě v helmě a PRESS vestě si odprezentovat svůj výstup. Já dost často myslím hlavně na ty lidi, co jim to provede. Pro mě je priorita to, aby lidi, s kterými rozhovor dělám byli v pohodě, a taky je často na to upozorňuji. Jestli jsou si vědomi toho, co případně potom může následovat. Když zjistím, že nejsou a opravdu by jim potom něco hrozilo, tak to raději neudělám. V tomhle vím, že nejsem asi klasický prototyp, ale je mi to proti srsti. V tomhle byla Ukrajina naprosto absurdní svým způsobem, protože tam je jeden dům v městě, který byl v dostřelové vzdálenosti z toho Donbasu, na který nakreslili graffiti staré ženy a je to tam hodně rozstřílené. V podstatě každý štáb, který přijede do toho města, tak si tam přijede natočit stand-up nebo tam natočí, jak je to šílený, ale zbytek toho města je vlastně dost v pohodě. A to je další věc, často je ta mediální realita konfliktu odlišná od toho, jaká je realita na místě. Média, i ve vlastním zájmu, chtějí emoce a chtějí, aby to bylo napínavé, tak když už do toho investují ty peníze a ten redaktor tam jede, tak to chce vypadat drsně. Vždycky je to relativní v tom, že je třeba zasažená část jednoho města a točí se pouze v té části a už nikdo neukáže, že na druhé straně jsou lidi relativně OK, protože všichni si jedou natočit to, kde je to dramatický. A tohle mi na médiích a prezentací těch konfliktů vadí, že se fakt ukazuje jen střípek reality, že se ukazuje jen taková výseč reality,

kteřá je nejdramatičtější, ale s tou opravdovou realitou to neodpovídá, a to je další věc nad kterou se hodně zamýšlím, jak my to vlastně my konfliktní novináři prezentujeme. Z toho, jak ty reportáže vypadají, tak si lidi musí říkat: „jak ty lidi tam musí přežít, vždyť to se prostě nedá.“ Ale lidi v těch válkách žijí a dlouhá léta někdy. Když jsem žila v Pákistánu, kde to bouchalo skoro každý den, minimálně dvakrát do týdne tam byly pumové atentáty nebo někde zaútočil Talibán. Tam vlastně zjistíte, že na tyhle věci se dá zvyknout, člověka to strašně zanáší psychicky, protože si musíte dát na plno věcí pozor, ale naučíte se v podstatě žít v čemkoliv. Ta prezentace těch konfliktů, a já jsem byla velmi kritická právě k práci Markéty Kutilové a Lenky Klicperové v Sýrii, protože mi přišlo, že ta jejich prezentace konfliktu byla neuvěřitelně jednostranná, že zamlčovaly spoustu věcí, co se jim možná nechtělo říkat nebo o nich možná ani nevěděly. Prezentovaly ten konflikt pouze pohledem PR oddělení Kurdů, na který měli velmi dobré napojení. To pro mě není dobrá novinářina. To je pro mě utváření obrazu, formujete společenský nastavení, oni určitě hrozně pomohly Kurdům tady v Čechách a to, jak to tady lidi pak i vnímali, to stoprocentně, ale myslím si, že to neodráželo tu situaci na místě. Tam to rozhodně není tak, že Kurdové dělali všechno skvěle, čímž já vůbec nechci říct, že bych byla proti Kurdům, to naopak, já je mám dost ráda, ale zároveň si myslím, že pokud tu práci děláte profesionálně, tak musíte říkat i věci, které nejsou příjemné. Jenomže ono je to pak i o tom, že by se tam člověk už nedostal, kdyby jim nešel na ruku, a to je právě ono. A to už souvisí s nějakou osobní ambicí a sebe prezentací určitou, protože pokud si kariéru děláte na tom, že jezdíte do určitých oblastí, tak musíte s těmi lidmi být za dobře, tím pádem o nich informujete tak, jak chtějí. To je něco, co normální veřejnost nemá šanci absolutně rozklíčovat. Vůbec. Tohle normální lidi netuší, ani se nad tím logicky nezamýšlí, nad tímhle se zamýšlí lidi, kteří se těmhle oblastmi zabývají a jezdí do nich. To nás je fakt patnáct dvacet možná v téhle zemi.

To je zajímavé. Přijde mi, že s tou otázkou etiky sama v sobě dost bojujete...

Jo, hodně. Dokonce jsem jednu dobu i skončila s tou novinářinou kvůli tomu. I kvůli konkrétní situaci můžu říct.

Co to bylo za moment?

Byl to rok po tsunami v Indonésii, kdy jsem dělala tu novinářinu už 8 let a objížděla jsem tyhle různé země. Když to řeknu blbě, ono je to svým způsobem zábavné, protože se dostanete do hodně adrenalinových situací, jsou to nevšední situace, zažíváte hrozně moc pozitivních, ale i hodně negativních zážitků, protože ty příběhy jsou často tragické a člověk to s těmi lidmi

prožívá. Myslím si, že s tímhle má problém hodně novinářů, co to dělají vážně dlouho, což já dávno už nedělám jenom tuto konfliktní, ale i normální. A zvlášť od té doby, co mám děti, protože ono se moc nedá skloubit rodinu s tímhle životním stylem. Ani bych to nechtěla, protože to je vůči dětem nezodpovědné. Člověk pak musí myslet na to, jestli mu to stojí za to, jet do nějakého nebezpečí a třeba potencionálně ohrozit děti tím, že nebudou mít mámu nebo tátu. Co chci říct je, že člověk začne být vůči tomu trochu sarkastický. Smějete se určitým situacím, které vlastně nejsou k smíchu, ale je to taková určitá obrana proti tomu, aby se to k vám nedostalo úplně tak blízko. Jak se tomu říká, když je člověk takový už okoralý? Nevím, jak je to správné slovo. Když to popíšu, tak vlastně bolest lidí se vás už tolik nedotýká, protože už jste jí vlastně viděl tolikrát, že se začne opakovat. Ony se ty věci začnou opakovat a je to tím, že ta bolest je všude stejná. A je úplně jedno, jestli je to válka, kde je samozřejmě ta bolest koncentrovaná, protože se tam vlastně ocítáte, naprosto ne svojí vinou v případě civilistů v situacích, kde vůbec být nechcete a kde vám zavraždí půlku příbuzných. To se stalo dá se říct, že teď už mým známým, protože s nimi udržuji ten kontakt. Těm prostě zabili tři děti za úplně šílených situacích. A to jsou věci, když to posloucháte, začnete být okoralý, protože si říkáte: „nojono, tohle se stalo i támhle těm a v Etiopii tohle.“ Tam třeba umřou na AIDS, ale ty děti taky zůstanou samy. Je to furt bolest, bolest, bolest. A člověk začne proti tomu být imunní, ono je to vlastně stejné jako u doktorů, ty mají taky poměrně drsný smysl pro humor, protože když každý den někoho řežou, tak jim to pak asi taky přijde normální, ale myslím si, že pro ty emoce to normální není. To se právě stalo mně, když jsem točila v Indonésii. To byla nějaká místní humanitární organizace, která působila v takovém táboře, kde byli lidi, co přišli v tom tsunami o obydlí. Oni pro ně postavili takové buňky, ve kterých bydleli, protože ta pomoc byla strašně pomalá a ani potom roce neměli zpátky peníze na to, aby si postavili své domy nebo čekali, než se jim nějaké postaví. Žili tedy v tom táboře a bylo tam hodně sirotků, protože se stalo, že tam byly děti, co přišly při té katastrofě o oba rodiče. A oni pro ně dělali takový psychosociální program, že s nimi tančili indonéské lokální tance a byla to takové forma arteterapie. A já jsem si tam vybrala jednu holčičku, která mi přišla nejlepší, protože jsem kdysi tancovala a trochu na to koukám profesionálním dojmem, a ona mi přišla taková veselá, tak jsem je poprosila jestli si s touhle holčičkou pak můžu popovídat a oni souhlasili a říkali: „no to jste si vybrala dobrý příklad, takhle holčička ještě před půl rokem vůbec nemluvila, ona po té katastrofě úplně oněměla, zachránila se jediná z rodiny, protože vylezla na nějakou palmu a prostě měla posttraumatický syndrom. Byla úplně němá, laxní, ztratila chuť do života a tenhle tanec jí pomáhal.“ Zároveň oni pak našli nějakou její tetu v táboře, která taky, jak se ukázalo, přežila. A já jsem přišla do té jejich buňky a začalo takový to vlastně v uvozovkách klasické

představení, teta začala plakat, jak jsou na tom špatně, holčičce začala sundávat triko, aby mi ukázala jizvy, které měla od pořezání z té palmy, jak se tam držela a bojovala o život. No prostě skvělá story. Upřímně příběh skvělý, máte tam slzy, když vám někdo zabřečí na kameru, tak nemůžete chtít víc, protože na diváka to nejvíc působí a vy to všechno víte, to je právě to. Že ta kuchařka je vlastně strašně jednoduchá, jak udělat reportáž, aby zapůsobila na emoce. To mě taky hrozně štve v dnešní době, že se na ty emoce působí tak strašně jednoduše, ale často tam chybí ten kontext. Zapůsobit na emoce, zvláště v těchto oblastí, jde s prstem v nose. Takže oni tam takhle zabřečeli, ukázali jizvy, pak se tam zatančilo a reportáž byla hotová. Supr, všichni nadšení, bylo tam i dítě, což je další level, protože to máte bod navíc, když tam jsou děti a trpí děti. A já jsem uvědomila, že o tom přemýšlím přesně takhle a že musím přestat, že mě to normálně zničí, když uvažuji takhle, tak s těmi lidmi nejsem schopná jakkoliv soucítit a беру to vyloženě prizmatem: „jo hodím tam padesát gramů cukru a bude to dobrý dort.“ Takže jsem odešla, sehnala jsem si stipendium v Anglii a ve třiceti letech jsem odešla studovat. Přerušila jsem kariéru, která byla řekla bych stoupající, oni mě furt přemlouvali ať moderuju nějaký Události nebo další věci a já jsem tohle všechno odmítla, šla jsem studovat a pak se do televize nevrátila a šla na volnou nohu. Začala jsem pak znovu točit sama a ta chuť se mi pak vrátila. Myslím si, že to z hlediska kariérního postupu nebylo dobrý rozhodnutí, protože ta instituce vám dá hrozně moc, dá vám „ksicht“, když jste ochotný přijmout ty její podmínky, ale pomohlo mi to v emocionálním rozměru, řekla bych, že jsem znovu objevila tu víru v to, že se to vlastně dá dělat dál poctivě, aniž by člověk zneužíval lidi. Pro mě tohle byl zlomový moment, to byl rok 2006.

Dá se to považovat jako vyhoření v práci?

Myslím si, že jo, že to bylo vyhoření, částečně.

Myslíte si, že to mají ženy novinářky pokrývající krizové oblasti v určitých ohledech těžší nebo naopak lehčí? Pokud ano, v čem například?

No obecně bych řekla, že to mají lehčí. Já jsem vždycky v rámci televizi razila přesvědčení, že ty ženy pokrývají tyhle věci jinak a vždy jsem argumentovala tím, že já to udělám jinak než ty chlapi. Ty chlapi často válka fascinuje, zajímají je technikálie, co si budeme povídat. Velká část chlapů je fascinovaná tím, jaký jsou tam zbraně, tanky, a ačkoliv si vážím práci Jakuba Szántó, tak si myslím, že on tyhle věci má rád. Koneckonců i Michal Kubal. Baví je to, zajímá je to. Tohle si myslím, že ženská neřeší a jde spíš po těch příbězích lidí nebo alespoň já jsem to takto dělala. A i když to byly války, tak mě zajímali lidi a jejich příběhy, což je u nás doma terčem

vtipu, protože já jsem kdysi dávala nějaký rozhovor a oni tam dali titulek: „Zajímají mě lidské příběhy.“(smích) Ale ono to tak opravdu je nebo já jsem to tak vždycky měla a myslím, že v tomhle se ta ženská novinářina liší od toho mužského přístupu. Kdo to má lehčí nebo těžší... no pro mě bylo vždy nejtěžší prosadit si ty věci v rámci té instituce, takže pro mě bylo nejtěžší narážet na ten skrytý mačismus, který je samozřejmě nepřiznaný. Není to tak, že by to někdo veřejně přiznal. V zahraniční redakci jsme taky byly jednu dobu dvě nebo tři holky, jako tam se to nenosilo. Vůbec aby holky dělaly zahraniční novinářinu jako takovou a teprve postupně se to začalo otvírat. A aby ženská lezla chlapům do zelí, co se týká těchto krizových oblastí, to bylo neslýchaný, takže já jsem fakt měla vždycky pocit, že musím umět dvakrát tolik a udělat to dvakrát líp než ten chlap a stejně za to nikdy nedostanu ten kredit jako ten chlap. To už jsem přestala vůbec řešit, ten kredit stejně nikdy nedostanete, protože jsem měla vždycky pocit, ještě než jsem šla na volnou nohu, že pokaždé začínám od nuly, že zatímco ten chlap když jede, tak mu to v té kariéře pomáhá a buduje si jí na tom, tak já je každou cestu musím přesvědčovat, že na to mám a to je dost frustrující upřímně.

To chápu.

A byl to právě jeden z důvodů, proč jsem se chtěla naučit něco víc a dokázat, že já to zvládnu celé sama a taky proč jsem šla na volnou nohu, i když to je samozřejmě mnohem složitější a nebudu zastírat je to komplikovanější si to vše dělat sám a nemít peníze a zázemí té organizace. Nakonec stejně jim ty věci prodávám, ono se to vlastně tak hezky uzavřelo, ale už to má určitou důstojnost. A hlavně když se rozhodnu, že mě něco zajímá, nemusím čekat na to, až mi to někdo svolí a má k tomu různé důvody, protože tam jsou různé politiky a vnitřní boje o ty věci, to vám asi ani nebudu popisovat, protože by to nebylo kolegiální, každopádně o válečné oblasti je velký zájem mezi těmi novináři. Na tom si v podstatě uděláte kariéru. Nicméně co se týká jednoduchosti, tak třeba v Afghánistánu jsem měla strach jako samotná ženská, protože tam je to extrémní v tom, že tam k těm ženám mají dost předpotopní přístup a jako samotná žena do určitých oblastí, třeba těch horských, bych si netroufla. To by bylo upřímně čiré šílenství.

Takže jste pocítila někdy při své práci na vlastní kůži pohrdání jen proto, že jste žena? Jak v krizových oblastech, tak právě v České republice?

Řekla bych, že primárně na půdě ČR. Já v těch konfliktních zemích jsem neměla zase tolik problémů s tím. Já si myslím, že často je to pro tu ženu jednodušší, protože v těch patriarchálních společnostech se muž vůbec nedostane k ženám, kdežto jako reportérka se k nim dostanete. Pokrýváte i tu druhou půlku společnosti, když jede chlap tak pokrývá pouze

tu jednu půlku, protože k ženským se vůbec nedostane, mluví jenom s chlapama a není to reálný pohled na tu zemi tím pádem. Druhá věc je ta, že ačkoliv je to patriarchální společnost, tak ti chlapi, tím že jste cizinka a máte tu pozici, oni vás berou vlastně ne v tu chvíli jako ženu, ale spíš tu funkci a oni mají k těm funkcím docela respekt v těchto zemích. Dvakrát se mi stalo, že v Bahrajnu se mnou odmítl jeden vysoce postavený člověk udělat rozhovor, protože jsem žena, tak jsme to udělali tak, že se ho ptal ten kameraman. Takže já jsem tam seděla, říkala ty otázky kameramanovi a on je teda dával potom tomu pánovi a potom se mi to stalo ještě v Londýně, kdy jsem točila o 11. září, rok po události, tak jsem tam dělala takovou reportáž z radikálníma místníma islamistama, tak ten taky ze začátku s tím měl problém, odmítal mi podat ruku a i s těma otázkama bojoval, ale já jsem mu pak vysvětlila, že jsem tam v pozici redaktora České televize a pokud chce tu reportáž se mnou udělat, což chtěl, tak se se mnou holt bude muset popovídat, takže on to nakonec nějak překousl. Já spíš vyhledávám příběhy těch lidí kolem, než že bych nutně potřebovala natočit, kde se střílí. A to mě právě odlišuje od chlapů, který to často mají rádi a zajímá je to, asi i od Lenky Klicperové, která dávala rozhovory typu že jí to prostě rajcuje nebo vzrušuje, tak to mě musím říct, zvedlo ze židle, ale většinou bych řekla, že to je spíše výhoda. Může se stát, že s vámi nebudou chtít mluvit kvůli tomu, anebo fakt že nemůžete jet sama, protože je to pro vás jako ženu příliš nebezpečné, to bylo např. v tom Afghánistánu, kde jsem musela mít mužský doprovod, ale tam to bylo nebezpečný i pro chlapy. Ale dá se to zařídit, když je to potřeba a neřekla bych, že by mě to, že jsem žena, nějak zásadně v práci hendikepovalo.

V porovnání se zeměmi, které jste navštívila, dá se říct, že v nich hraje vzhledem ke vztahu k ženám i geografické hledisko? Například, že někde byla role ženy výhodou a jinde zase obtíž?

Tak určitě. Jak říkám, ty patriarchální společnosti jako je Afghánistán, Pákistán, většina těch islámských zemí, tak jasně že tam k ženám mají naprosto jiný přístup a koukají na ně z patra, ale zároveň vy tam jedete v té funkci a oni vás tak vnímají. Oni vás nevnímají jako svou ženu, ale jako ženu, která je v nějaké funkci a oni jsou schopni tohle rozlišovat. To opravdu musí být ultra konzervativci, aby s tím měli problém, a to se mi za celou kariéru stalo jen dvakrát. Já bych řekla, že jde spíše o lidi než geografie, ale určitě byl rozdíl mezi Pákistánem a Afghánistánem, na první pohled by se mohlo zdát, že to je stejné, ale přece jenom v tom Pákistánu jsou mnohem vstřícnější, ženy tam mají to postavení trochu lepší a rozhodně bych řekla, že se mi v Pákistánu pracovalo lépe.

Jaké pocity se ve vás mísí, když jste ve válkách či v krizových oblastech?

Asi abych to přežila, abych se vrátila živá a zdravá domů, to je po těch letech moje priorita. A pak samozřejmě je to často frustrace, smutek nad situací těch lidí. Je to hrozně složitý, já to mám i tak, že mi je líto i člověka, třeba jsem točila s jedním vojákem, který byl na straně Rusů na Donbase, který střílel po těch Ukrajincích a ten jeho příběh byl strašně zajímavý a já viděla, jak je to totálně zničený člověk, tak vlastně máte smutek nad tím, co válka s lidmi dělá, a to vlastně může být zlosyn.

Co vás motivuje pokračovat v práci?

To je v takových sinusoidách, jak už asi pochopila. Někdy mě nemotivuje vůbec nic a pak zase mě motivuje to... Řekla bych že se to s léty mění. Ze začátku mě motivovalo to dobrodružství, když jsem byla mladá a bavily mě právě ty islámské země, protože to bylo jiné, člověk se tam musel jinak oblékat, jinak chovat, bylo to pro mě hrozně zajímavé to poznávat a zároveň ta exotika tomu dodala ten punc dobrodružství.

A to, že pak točíte ty katastrofy přírodní. Ty jsem točila taky hodně, tam to je v podstatě luxusní šáhnutí si na dřeň, jo, protože lidi v těchto situacích si šahají na dřeň, to je esence života, to je boj o život, na život a na smrt. A vy máte v podstatě ten luxus, že si tu emoci zažijete, ale na rozdíl od těch lidí se můžete vrátit do bezpečí. Řekla bych, že to může být návykové, pokud nad tím nepřemýšlíte – a já nad tím přemýšlím dost, že to je fakt návykové. Vy totiž zažíváte tyhle základní až animální emoce a je to zajímavé to zažívat znova a znova, protože ten normální život není až tak vzrušivý. Takže to vzrušení si myslím hraje roli, a pak vás asi taky zajímají ty země. Já se přiznám, že v posledních letech mě motivuje kontext, strašně mi chybí kontext u většiny novinářiny a bohužel i u řady novinářů. Tak já mám pocit, že to těm lidem chci nabízet a že to je můj úkol, protože doufám že mám tu schopnost ten kontext vidět a vnést ho do reportáží, nebo alespoň mám takové ohlasy na tu svojí práci, a to mě samozřejmě motivuje, že lidi to takhle čtou a vnímají.

Proč jste si vybrala tuto práci novinářky v konfliktních oblastech?

Jak říkám, myslím, že nejdříve to byla touha po exotice a jinakosti a taky jsem si chtěla dokázat, že na to mám. Protože to byla čistě mužská doména a já jsem si chtěla dokázat, že já jako ženská to zvládnu a že na to mám. Možná v tom byla mírná feministická stopa, ale prostě mě to bavilo, bylo to mnohem zábavnější a dobrodružnější než moderovat, protože oni mě dlouho přemlouvali na to moderování, doslova a do písmene říkali: ty máš na to ksicht, tak to dělej.

Příloha č. 2: Online rozhovor s Lenkou Klicperovou z 15. března 2021

Která země byla první, do které jste jela pokrývat konflikt?

První konfliktní země bylo v roce 2008 Kongo.

Jak to vůbec vzniklo, že začnete jezdit do konfliktních oblastech?

To vzniklo tak, že jsem viděla film o znásilňování v Kongu, a to téma mě strašně pohltilo a měla jsem úplně nutkavou potřebu tam jet a zdokumentovat to, protože se o tom Kongu nemluvalo. Nikdo kromě Markéty. Přes to Kongo jsme se daly vlastně dohromady. Mně to přišlo strašně důležité, že se tam dějí taková zvěrstva a vlastně nikoho to moc netrápí a západní svět si vesele řeší své pseudoproblémy a věděla jsem, že tam musím jet. Takhle mám občas stavy bylo to takhle i se Sýrií, s Kobání, s Haiti, když jsem jela na zemětřesení, prostě jsem nedokázala jinak. Bylo to silnější než já. Říkala jsem si, že když už jsem se dostala do Konga, tak zkusím Afghánistán, no a pak už to nějak jelo samospádem.

Cítíte se být válečnou novinářkou?

Já to vůbec neřeším, nevím, proč to někdo pořád musí škatulkovat. Já si myslím, že když někdo jezdí do války, tak je válečný novinář. Mně na tom nepřijde nic špatného. Proč bych nemohla přiznat, že když jsem ve válce a jsem na frontové linii, tak jsem válečný novinář.

Co všechno musíte zařídit před odjezdem?

To se liší výjezd od výjezdu. Někdy nemusím zařídit nic, protože na to není čas, jako tomu bylo naposledy při válce v Náhorním Karabachu. Tam jsme zkrátka odjely a musely improvizovat na místě, protože válka vypukla rychle a nebyl čas se na to žádným způsobem připravit. A ještě to bylo v době pandemie, takže jsme řešily, jak se tam vůbec dostat a co všechno musíme mít pro vstup do země, aby nás tam pustili. To bylo docela složitý a nedalo se to připravovat dopředu, protože když jsme tam chtěly být brzo, tak se to muselo odehrávat v průběhu. My jsme třeba napojení na arménské ministerstvo zahraničí řešily během šestihodinové pauzy v Minsku, kde jsme se s nimi zkontaktovaly a získat potom ta povolení, která jsme potřebovaly vstup do Karabachu už nebylo tak složitý. Ale jsou jiné cesty, třeba než jsme jely s Markétou v roce 2015 poprvé do Sýrie, tak já jsem několik měsíců hledala vhodného fixera, který by byl schopný nás bezpečně do Sýrie nějak dopravit a komunikovat s námi. Bylo hrozně těžké najít někoho, kdo mluví anglicky a je zároveň spolehlivý. Rok 2015 vypadal úplně jinak než rok

2019 nebo 2020. Byla to doba, kdy tam opravdu Islámský stát unášel novináře, humanitární pracovníky a většinou se do zajetí dostali tak, že si neprověřili dost dobře místního spolupracovníka, řidiče, fixera, to je jedno jak mu budeme říkat, ale to byl ten klíčový okamžik, kdy oni na to doplatili, že je ten člověk je nějaké organizaci nebo sortě lidí, která je potom přeprodata dál. A to já jsem samozřejmě nechtěla, tomu jsem se chtěla vyhnout.

Já se k těm fixerům ještě vrátím. Ale co si vozíte s sebou? Jaké jsou nutnosti?

Techniku, kterou potřebuju k natáčení, to je samozřejmě to hlavní. A pak co zbyde, tak to je pak pár kousků oblečení, spacák, ten ne vždy bereme, ale je to lepší ho mít, zvláště v zimě v Sýrii, protože tam je opravdu zima. A pak už jsou to běžné věci, které si berete na každou cestu do zahraničí. Pár svršků, je důležitý mít tu techniku, což znamená k tomu všemu všechny kabely, nabíječky... Když jsme natáčely, tak jsme vozily i světla nebo takový kapesní světlo, to je to prioritní. Tam člověk nejede na výlet a musí balit úsporně aby to unesl, a primární je ta technika.

Markéta Kutilová mi říkala, že si s sebou bere prášky na spaní. Vy si je taky vozíte?

No tak samozřejmě, ale to je věc, kterou dáte do kosmetický taštičky a není to žádná velká překážka, to tam naházím už automaticky, protože vím, že bez toho nespím.

A je to tak, že si prášky na spaní berete jen v těch válečných oblastech nebo si je dáváte i před spaním doma?

Bez prášků nespím už čtyři pět let. Ale já nevím, jestli je to kvůli tomu, co jsem kde viděla, jaký stres jsem zažila, to je prostě vývoj, taky stárnu, člověk prostě normálně má takovýhle procesy. To se děje i mnoha lidem, který nejezdí do války, že nemohou spát. Já to přičítám tomu stresu, protože ten stres je enormní, ale on nezmizí, když přijedu sem, ten stres je jenom malinko jiný. Pořád je to tlak na psychiku a na moje nastavení. Já to někdy vnímám, že tady je to naopak horší než třeba v Sýrii. Ale je pravda, že ty stresové situace jsou pak jako vypjaté, když jste někde na frontové linii, a i když se tam nic neděje, tak je to vždycky stres, protože víte, že se každou minutu může něco stát. A když se začne dít, tak je to stres největší, co si člověk dokáže představit, když je pod palbou.

Jak probíhá výběr a schvalování zahraniční cesty? Jaká jsou kritéria?

Hrozně jednoduše. Tím, že jsem na volné noze, tak si s Markétou vymyslíme, kam pojedeme, vymyslíme si, jak se to bude financovat a jedeme. Nikdo nám nic neschvaluje, na druhou stranu

nám nikdo nic taky neplatí a nikdo nás tím pádem neomezuje. Má to svoje výhody a nevýhody, ale pro mě je to jednoznačně výhoda. Já už bych nechtěla už do žádného zaměstnaneckého poměru. Já jsem sice šéfredaktorka Prima Zoom, ale to dělám taky v rámci té volné produkce, protože jim to dávám na klíč. Nejsem zaměstnanec Primy. Já jim prostě jednou za tři měsíce odevzdám hotový časopis a je jim úplně jedno, jak to udělám, kde u toho budu. A celé to dělám dávno online. Dávno před Covidem, když přišly tyhle módní home officy a práce v onlinu. Já jsem si ten celý projekt časopisu vymyslela už v roce 2018, že ho budeme dělat online, protože je to rychlejší a neměla jsem žádnou kancelář. Mně prostě řekli na Primě: „chceme vás, chceme tenhle časopis, ale nebudete tady mít ani židli a zařídte si to, jak chcete.“ No tak jsem si zařídila celý systém práce online s lidmi, který mi práci dodávají externě a funguje to do dneška. Já to můžu dělat klidně z Iráku, akorát na to musím mít ten čas.

Podílí se mediální organizace na zabezpečení vaší cesty?

Rozhodně ne, a nikdy nepodílela.

Dáváte před cestou vědět nějakým médiím, jestli o materiál z cesty, kam jedete, budou mít zájem?

Někdy jo, někdy ne, to záleží. Ono je to tak, že v podstatě je i člověk klidnější, že my víme, že tam odjedeme, my vždy něco přivezeme, to víme. My jen nevíme v tu chvíli přesně co to bude, protože nějaká témata, která máme vymyšlená dopředu, tak třeba mohou fungovat dobře, ale pak se může stát, že pak zjistíme že z nějakého důvodu to téma nejde udělat, ale že se tam zase třeba vyskytne jiné, mnohem zajímavější téma, které bychom nevymyslely, pokud bychom nebyly na místě. Takže se to dost těžko produkuje dopředu, ale my je už samozřejmě můžeme oslovit z toho místa a říct: „hele byly jsme teď v uprchlickým táboře nebo dostala jsem se na frontu tam a tam a můžeme vám k tomu už udělat materiál.“ Tak už to můžeme nabízet v průběhu cesty a to se takhle děje.

Jak a popřípadě přes koho hledáte fixery?

Dnes jsme už v situaci, že máme tu síť opravdu širokou. Každá máme ve světě opravdu stovky kontaktů a cíleně jsem si schopná vyhledat fixera vlastně kdekoliv. Když potom půjdu, vím, že se přes své kontakty dostanu vždy k někomu, kdo třeba nebude úplně stoprocentní, ale bude to nějaká osoba, které se budu moct chytit. A pak člověk třeba zjistí, že tam jsou lepší, ale tohle je proces. To je proces hledání. Někde to už nemusíme dělat, protože víme, že tam máme člověka. V Sýrii máme Džamala, když nemůže Džamal, tak nám doporučí někoho jiného

a takhle to v podstatě funguje. Hodně v tom pomáhají sociální sítě, které jsou na jednu stranu zatracované, čemuž rozumím. V poslední době tam nemám náladu vůbec chodit, protože mi přijde že to je opravdu etalon takové nenávisti, frustrace, vzteku těch lidí za poslední rok minimálně. Ta spojovací linka mezi lidmi na celém světě, to funguje. Většinou to je přes messenger, protože všichni na Facebooku jsou a používají ho. A usnadňuje to tu práci.

Jaká je s nimi spolupráce? Dá se jim důvěřovat?

Dá, ale je to samozřejmě náročné v tom směru, že ne každý ten fixer je tak schopný, jak já bych si představovala, aby byl. Respektive, podařilo se mi za celý život najít jednoho fixera, který byl opravdu vynikající a ti ostatní, je to vždy o kompromisu. Člověk se na ně nemůže spoléhat v tom směru, že oni za vás vymyslí to téma nebo že za vás vymyslí, jak se k tomu tématu dostat. Vy jim vlastně musíte říct dopředu a jsou to spíš překladatelé, než že by to byli schopní novináři a organizátoři. To je málokdo. Já musím říct co chci dělat nebo přesně říct kam pojedeme, kde potřebujeme povolení a od jakého člověka. Na tom fixerovi už je jen to, aby zvedl telefon a zavolał tomu dotyčnému, který má na starosti třeba předávání povolení do uprchlického tábora nebo na frontu nebo jinam. Ale člověk je musí pořád „pushovat“, pořád musí vymýšlet, jak se tam dostat, protože když selže jeden způsob, tak ten fixer většinou přijde a řekne, nejde to. A je na vás jako na novináři, abyste se nevzdala a řekla mu: „když to nejde takhle, tak to zkusíme jinak.“ A tohle je náročné v té práci s těmi fixery většinou. Oni jsou často docela líní. A v Sýrii byli už hrozně zmlsaní, protože jak tam začali jezdit média od roku 2019 mnohem více než předtím, tak těch pár lidí, kteří mluvili anglicky, se samozřejmě začalo příšerně přeplácet. Takže oni byli zvyklí, že si vezmou 800 dolarů na den, ale nejsou za to schopní odvést skoro žádnou práci. Oni to neumí, neučili se to nikdy a teď najednou byli postaveni před tu věc, že si ty peníze mohou za to říct a ty velké agentury jim je dají, z čehož my jsme samozřejmě byly nešťastný, protože samozřejmě nemáme 800 dolarů na den, abychom je mohly dávat člověku, který za to ani neodvede nějakou skvělou práci. Tak to bylo docela náročný, ty poslední roky v Sýrii. Teď už je to zase mnohem lepší, protože teď už tam opět žádná média nejedí a ceny šly zase rapidně dolů.

Máte nějakou negativní nebo vyloženě pozitivní zkušenost?

Tohle je docela komplikované. Samozřejmě já tam nejsem od toho, abych poslouchala, co mi říká fixer. Nebo respektive, ano, já ho budu poslouchat, ale vyhodnocuji situaci. Nejsem nemyslící loutka, která následuje fixera a co řekne, tak se děje. To dávno ne. Mám na to dostatek svých zkušeností, že dokážu pochopit, jaká je situace, i když jsem v tom místě poprvé.

Samozřejmě čím je fixer lepší, tím vy jste ve větším bezpečí, a máte i tu práci více usnadněnou. Ale jak říkám, není to pravidlo a člověk se sice snaží, ale sehnat dobrého fixera je velké umění a vždycky se člověk musí spoléhat na svou hlavu a na svůj úsudek. Nedá se tato otázka paušálně odpovědět. Je to absolutně individuální. Třeba teď v Karabachu jsme neměly vůbec žádného fixera, ale jel s námi do těch ostřelovaných měst válečný veterán, který se jmenoval Maher. Když jsme s ním dojeli do města Hadrut nebo Martuni, kde se ostřelovalo, tak pro mě tenhle člověk byl absolutně důvěryhodná osoba, protože to byl ostřílený voják a v situaci, kdy jsme pod palbou a dopadají vedle nás rakety, tak já bych nedělala nikdy nic jiného, než v tu danou chvíli dělá on, protože vím, že on má zkušenosti mnohem větší než já v tomhle ohledu. Takže ten měl třeba mou důvěru absolutně. Řešily jsme tam i takový moment, že jsme se chtěli rozdělit, Markéta chtěla zůstat a já jsem měla jet s ním, a bylo to jen díky tomu, že jsem v něm cítila úplně perfektní oporu. Samozřejmě, že vím, že on nezabrání dopadu rakety na mě nebo na nás, je to úplně iluzorní, to nejde ovlivňovat, ale pro ten váš vnitřní pocit, že tam jste s tím nejlepším člověkem, kterého můžete mít je to hrozně důležité, protože mě to dalo ten pocit, že to prostě risknu a že tam pojedu. Pokud se dá něco ovlivnit, tak on to bude umět ovlivnit. Samozřejmě zbytek jsou věci, které ovlivnit nemůžete, a to je vždycky jen válečná loterie. Buď máte štěstí nebo ne.

Takže souhlasíte s tím, že velká dávka štěstí je důležitá v těchto chvílích?

Samozřejmě, to je klíčová věc.

Co musíte splňovat jako válečná novinářka, abyste se vyhnula nebezpečí? První bod je, mít dobrého fixera...Jsou tam další věci, které lze ovlivnit, lépe se na ně připravit?

Pomohou vám pouze zkušenosti, které musíte sbírat. Tam není nic zázračného, co vám umožní přežít, že si to tam vezmete s sebou. Je to jen o tom, že čím víckrát tam pojedete, tím víc budete to štěstí pokoušet, to je pravda, ale na druhou stranu budete mít víc a víc zkušeností, takže potom dokážete lépe rozlišit situace za hranou. Neriskuju vždycky. Když je někde opravdu průšvih a já to vidím, tak tam nepojedu jenom proto, že si to chci dokázat. Víím, že když tam mám 80% šanci, že to tam koupím, no tak já ještě pořád nejsem sebevrah, tak tam prostě nepojedu. Pojedu tam v momentě, kdy ta šance bude 50 na 50. To je vždycky při jakémkoliv pohybu na takovém místě. Jakmile to bude vyšší, třeba v tom Karabachu nepouštěli na fronty vůbec novináře, protože to byl od začátku takový masakr, že i kdybych třeba já dostala povolení, tak jsem si skoro jistá, že spíš nepojedu než pojedu. Muselo by to být místo, které by nebylo tolik exponované. Tam bych se třeba odvážila, ale vlastně jsem ráda, že ta možnost

nepřišla, protože to byly opravdu jatka, ty frontové linie v Karabachu. Do jednoho města jsme tam jeli dokumentovat poslední život civilistů, kteří odmítli místo opustit, no a mezitím nám začaly na hlavy padat rakety. (smích) Takže u toho moc neuděláte. Vyloženě s vojáky na frontu se tam dostal jeden ruský novinář, který je spíš jako na půl voják na půl novinář a má tam vysloveně dobré kontakty a spousta novinářů ho za to kritizuje, protože stál vysloveně na jedné straně, což je ale ve válce celkem normální. Vy tam nemůžete jezdit na tu frontu jednou s Ázerbájdžánci a jednou s Armény. Nebo jednou s Islámským státem nebo jednou s Kurdy, to prostě nejde, takhle to nefunguje. A ten se tam dostal, Semjon Pegov, ale taky nevím, jestli to byly ty úplně první frontové linie, ale bylo to rozhodně dál než jsme se dostaly my. Ještě jeden francouzský fotograf udělal úplně šílený výpad, on prostě skočil od sanitky, která odvážela a přivázela vojáky z bojů o Šuši (druhé největší město Karabachu, pozn. autora), protože on byl ve Stěpanakertu, to bylo pár kilometrů a on prostě do té sanitky naskočil a dojel na chvíli k těm bojům u Šuši, což byl strašný masakr. Když jsme to tam viděly první den v příměří, jak se tam válí všude ty mrtvoly... Tam je vlastně jedna silnice. Na jednu stranu je sráz, na druhé straně krajnice je sráz dolů, tam se v podstatě nemáte kde krýt, nemůžete před minomety nikam utéct, tam vás to prostě rozmastí na fašírku a v podstatě se s tím nedá nic dělat. A do toho on dojel a udělal tam teda moc dobrý fotky, ale to je maximum. Jinak ti novináři nejezdili na frontu a myslím si, že jsme byli všichni rádi, protože i tak to byl hrozný masakr. Stěpanakert byl pořád ostřelovaný, my jsme se ještě dostaly na začátku do Hadrutu a do Martuni, tam jsme přijely druhý den, co dopadly rakety na dva naše kolegy novináře s Le Monde, se kterýma jsme se znaly už ze Sýrie. Přijely jsme na to samé místo a ty rakety začaly zase padat, akorát jsme měly štěstí, že nedopadly přímo na nás, stihly jsme se schovat. Akorát jsme měly víc štěstí než oni, to bylo celé.

Tak to už se nedivím, že berete prášky na spaní. Tohle jsou totiž momenty, ke kterým se běžný člověk nedostane a jsou nepředstavitelné...

Já tomu rozumím, je to nepředstavitelné, protože naše společnost není zvyklá vidět nějaké umírající, mrtvá těla. Válka je pro ně sled záběrů z televize a nikdo to nedokáže chápat, dokud to nezažije. Já to chápu.

Je to věc, na kterou se dá zvyknout? Říká se, že člověk si zvykne na všechno.

Já si myslím že jo. Těmi zkušenostmi se víc otrkáte. Zvyknete si na to, že někde jsou mrtvá těla, to mi asi nedělá zvláštní problém, ale hrozně těžko se zvyká na utrpení těch běžných lidí, to jsou věci, který jsou nehezký. Trápí mě to, protože vím, že s tím nemůžu nic dělat, nemůžu nic

pro ty lidi dělat jiného, než je při tom jejich utrpení natáčet nebo fotit, což je v některých momentech velmi nepříjemný. A je to zase už tou zkušeností. Jako když pojedete poprvé a budete třeba dokumentovat matku, která pohřbívá svého syna a samozřejmě pláče, všechno to utrpení ventiluje ven, tak mně docela dlouho překročit ten práh, že jdu k ní a jdu jí fotit, protože normálně to člověk nemá tendenci dělat, že jo. Chcete se spíše stáhnout, chcete ji nechat ať si to nějak odtrpí, a pak je jí lépe, a nechcete jí vlastně pak přitěžovat, že se postavíte před ní a budete jí fotit. A tohle je velmi těžký moment, to se člověk musí učit a je to strašně nepříjemný...

Vy jste zmínila tu kritiku. Vy jste taky často kritizovaná za vaše působení v některých oblastech.

Já bych ani neřekla, že často. Já bych řekla, že určitým okruhem nebo jednou osobou rozhodně. Já vím moc dobře, kdo mě kritizuje a taky vím moc dobře, proč.

Jaký na to vy máte pohled? Jak k tomu vy přistupujete?

Já se to snažím už ani nečíst, nevnímat, protože je to úplně zbytečné. Rozumím tomu, že ty lidi to popuzuje, když já někam jezdím a oni nejezdí, ale to není můj problém, to není moje starost. Jestli nejsou dostatečně dobří na to, aby tam dojeli a ukázali něco lepšího, tak my to v podstatě nestojí za to, abych se s nimi zabývala. Až tam dojedou a ukážou, že to dokážou udělat lépe, tak proč ne, nikdo jim v tom nebrání. Mně tohle přijde směšné a já bych se styděla tohle dělat. Jestli se oni nestydí tak je to jejich věc.

Vy jste kritizovaná mimo jiné za to, že se fotíte s vojáky nebo se zbraněmi. Je něco, co byste třeba už znovu neudělala?

Tak já to uvedu na pravou míru. Se zbraní jsme se vyfotily jednou v roce 2015 a od té doby nikdy, takže to je samozřejmě produkt Engelové a její rétoriky, ale je to samozřejmě strašný nesmysl. To asi byla chyba, nicméně já to nevnímám jako nic dramatického. A ten kontext, ve kterém to v naší knížce bylo publikováno je úplně jiný, než ve kterém to ona vykládá. To byly maličké fotky vzadu na dokreslení situace a rozhodně to není tak, že já se někde chodím fotit se zbraněmi, to je naprostý nesmysl. Dneska bych to neudělala, kdybych věděla, jakou jim dám záminku. No já si myslím, že můžu mluvit o Tereze Engelové, která nás s Markétou nesnáší od roku 2015, kdy čekala že bude fundovaně komentovat válku v Sýrii, a bohužel jsme jí do toho vstoupily my, protože jsme tam odjely a ona ne, takže já rozumím její frustraci, ale přijde mi to velice trapné. Ať tam jede, a něco udělá sama, ale psát kritické články tady z pohodlí svého

domova o tom, že někdo zvedne zadek, odjede a riskuje svůj život, mi přijde upřímně velice trapné.

Pocítila jste někdy při své práci pohrdání jen protože jste žena?

Ale jo, třeba v Afghánistánu jo, to je celkem jasné. V Sýrii ne. Nebo takhle, v Sýrii od členů Islámského státu, tam to vysloveně cítíte z každého pohledu to pohrdání. A nejenom od mužů, ale i od žen, ale to vychází z toho, že já jsem zástupce západní civilizace, jsem „káfir“, nevěřící, takže oni se na mě dívají s obrovským opovržením. A to jsem rozhodně cítila. V Čechách je to o něčem jiném, spousta lidí není pořád smířená s tím, že můžete ve 21. století jako žena odjet do války a být v tom úspěšná. Hluboce tomu nerozumím, proč to tak je, proč to lidi vnímají jako negativní. Kdybych byla muž tak nemám problém, tak mě budou plácát po ramenu, jak jsem úžasná, statečná, ale tím, že jsem žena, tak to spoustu lidí neustále popuzuje. A o těch důvodech, proč je to popuzuje snad ani nechci spekulovat dále.

V mé bakalářce se právě zaměřuji na ženy ve válce, a ony jezdili reportovat o válce už v první světové. Jsme o sto let později a nic moc se s tím pohledem tedy nezměnilo...

No to mě právě překvapilo, když jsem poprvé odjela do Iráku a poprvé se to dostalo do médií, tak moje největší překvapení bylo, že to pro spoustu lidí není normální. Já jsem se s tím sžívala strašně moc let, protože jsem byla přesvědčená, že tyhle války už máme vybojované. Že přece nemusím někomu dokazovat, že dokážu držet foťák stejně jako muž, já nejsem horník někde na šachtě. Ta práce je sice fyzicky náročná, to jo, ale dokáže jí zvládnout i žena, navíc se ta technika mění a je lehčí, uživatelsky příjemnější, takže já nevidím jediný důvod, proč by žena nemohla jet do války a dělat válečnou reportáž. A bohužel, jak jsou lidi od toho úplně odtržení, nechápou to, nerozumí tomu, tak z toho asi plyne i tohle přesvědčení, že na tohle musíte být muž se spoustou svalů. Ale to samozřejmě vůbec není pravda. Viděla jsem mnoho mužů, kteří se nakonec neodhodlali jet na frontovou linii a ženy tam jely a vůbec řekla bych, že to procento ženských novinářek se zvyšuje. Na té poslední bitvě nás bylo málo asi 5 žen a třeba 40 mužů. To se pak obměňovalo, já mluvím o tom reálném čase, když jsme tam byly my. Třeba u Mosulu, když jsem byla párkrát, tak bych řekla že těch tam bylo třeba 30 % žen novinářek, pořád jsem se tam setkávala s nějakýma ženskýma. A byly více přístupné, dávaly více najevo takovou soudržnost, že když jsme se někde potkaly, tak ty ženské většinou přišly a pozdravily a ti chlapi se tvářili, že jste konkurence a běžte pryč a fuj ženský, my jsme přece drsní muži. Ale to spíš říkám jako srandu. No a ve světě to je běžný, i třeba v té válečné reportáži televizní, co dělají

třeba už dnes irácké, kurdské, syrské televize, tak tam je spousta žen, které tu práci dělají báječně.

Mají to ženy pokrývající krizové oblasti těžší nebo naopak lehčí než muži?

Já si vlastně ani nemyslím, že to mají těžší nebo lehčí. Vždycky záleží na tom, co dokážete unést jako osoba a osobnost, a jestli jste žena nebo muž mi nepřipadá už tak důležité. Asi je to jednodušší třeba pro chlapy jít do prvních linií. Je možná jednodušší přesvědčit ty velitele, protože oni možná trochu cítí tu zodpovědnost za to, že jste žena, že by se možná o vás měli trochu více starat, ale říkám ne vždy to tak funguje a vlastně si myslím, že jestli je člověk žena nebo muž není zas tak důležité. Vždy se dá najít spousta výhod, který to má. Můžete na toho velitele nějak zapůsobit jako žena nebo se zase můžete lépe dostat do psychiky těch ženských bojovnic se kterými budete více na jedné lodi a budou vás brát jako tu sestru v boji. Nejsme stejní, ale nemyslím si, že to skýtá extrémní výhody nebo nevýhody pro jedno pohlaví. Když chcete dělat ženská témata třeba v Afghánistánu, tak na to být muž nemůžete, to nejde, takže to je potom jednoznačná výhoda. Ale teď jsme mluvili o těch frontových liniích a o válkách a tam si myslím, že to zas tak nehraje tu roli.

Jaké pocity se ve vás mísí, když jste ve válkách?

To já teda o žádných pocitech nepřemýšlím, na to nemáte čas. Já potřebuju řešit, kde můžu udělat dobrý záběr, kde můžu udělat dobrý rozhovor, kde se mám krýt přitom, abych ten záběr udělala a fakt nemám čas řešit pocity. Něco jiného je, když děláte nějakou práci s uprchlíky, život civilistů ve válkách, tak je to o něčem jiném, ale pokud jste na frontě a něco se tam děje, tak já si teda fakt nedokážu představit, že se tam začnu rýpat ve svých pocitech. To bych asi byla do pěti minut mrtvá. Jo pak samozřejmě, že když děláte ty civilisty, uprchlíky, tak ty pocity můžete mít, tam na to je čas a prostor, zejména potom, když večer dojedeme někam, kde spíme, tak to člověk samozřejmě nějak ventiluje. V posledních letech to bylo fakticky náročné se s tím utrpením, který vidíte v těch lidech, vyrovnat. Já myslím, že nám pomáhá, že si o těch lidech s Markétou povídáme. Když je na to čas a prostor, tak to všechno ventilujeme jedna přes druhou a je to tak lepší. Ale jak říkám, stává se mi poslední dobou, že to je nějak těžší a těžší.

Chodíte k psychologovi?

Ne.

Co vás motivuje pokračovat v práci? Řekla jste si někdy „už dost“?

To nevím no. Je to moje práce, je to něco, v čem si myslím, že jsem se naučila řekněme být dobrá. Neříkám, že nejlepší, to ne, ale nějakým způsobem jsem se to naučila dělat a když do nějaké své kvalifikace investujete deset let svého života, no tak proč to opouštět. Já vlastně nevidím důvod si říct, už dost, ještě jsem si to neřekla, třeba to přijde. Je to opravdu i fyzicky namáhavé. Možná si třeba někdy řeknu, že už na to nemám sílu, ale dokud mám, tak bych to ráda ještě chvíli dělala. Protože za A mi to připadá smysluplné a za B ono to zní blbě, když řeknu, baví mě to, ale je to typ práce, který jsem si z nějakého důvodu vybrala, vždycky jsem k němu nějak inklinovala, vždycky mě to zajímalo, i to, jak já sama budu zažívat tyhle extrémní situace a když jsem zjistila, že to dokážu zvládat, tak zatím nevidím důvod, proč s tím končit.

Kdyby vás to štvalo, tak to neděláte.

Přesně tak, jak říkáte. A pak je pokrytecké si na to stěžovat. Já jsem si tu práci vybrala, nestěžuju si na ni, nefňukám nad sebou, jak je to pro mě hrozné. Ano, když se mě zeptáte a budeme se bavit do hloubky, tak ano, vám to říct můžu, ale rozhodně to není nějaký můj pocit, že budu do světa vytrubovat, že jsem ohromný chudák, protože jsem tady viděla strašného utrpení. To je moje svobodné rozhodnutí, já jsem se pro to sama rozhodla, nikdo mě nenutil a až to nebudu chtít vidět, tak tam potom jezdit nebudu.

Příloha č. 3: Online rozhovor s Markétou Kutilovou ze 13. ledna 2020

Ve kterých válečných konfliktech jste působila?

Působila jsem v Iráku, Sýrii, Libyi, Náhorním Karabachu, Demokratické republice Kongo, v Gambii a Senegal.

Proč jste si vybrala práci válečné novinářky?

Začala jsem na gymnázium obdivovat Petru Procházkovou. Říkala jsem si, že chci být jako Petra, že chci být válečnou novinářkou.

Jak dlouho zaberou přípravy, než odjedete do válečné oblasti?

Země od země. Konflikt od konfliktu. Cestu do Sýrie jsme plánovali měsíc. Byla to asi nejtěžší cesta.

Co si berete s sebou? Jaké nutnosti, technické i osobní, které vozíte s sebou?

Především dokumenty a víza. Kameru, foťák, záložní foťák, záložní kameru, techniku, potom jde o lékárnickou základní výbavu, pak prášky na spaní, antibakteriální gel, někdy balistiku, ale záleží, kam jedeme.

Jak probíhá výběr a schvalování zahraniční cesty? Jaká jsou kritéria?

Dopředu se domlouváme s Reportéry ČT. Dáváme vědět Reflexu, Echu 24. Domlouváme se s Markem Wollnerem, jestli o reportáž budou mít zájem.

Podílí se mediální organizace na zabezpečení vaší cesty?

Nepodílí se vůbec na zajištění zabezpečení, maximálně že pošlou někdy někam dopis.

Jak a popřípadě přes koho hledáte fixery?

Využíváme dlouhodobých kontaktů. Za tu dobu si člověk vybudoval velkou síť kontaktů. Využívám takzvaných "Mirečků", což jsou studenti, kteří vystudovali v České republice. Mít správného fixera je často alfou a omegou úspěšnosti.

Jaká je s nimi spolupráce? Dá se jim důvěřovat?

I tenhle člověk je z nějakého kmene, z nějakého etnika, z nějaké země, takže vždycky musíte přistupovat k němu obezřetně, číst mezi řádky. Výběr toho správného průvodce je zásadní. Ale pak jsou země, jako třeba Náhorní Karabach, kam jsme jeli bez fixera, protože se domluvíme rusky. Člověk v této oblasti nepotřeboval nutně průvodce, protože jsme schopni se domluvit, sami se tam pohybovat. Je to opravdu země od země, ale zase v Náhorním Karabachu nebyl ten problém kmenového uspořádání, nepůsobili tam teroristické organizace, které by hrozili únosem.

V té reportáži o Náhorním Karabachu s Vámi ale nějaký člověk byl...

Při té první cestě jsme nikoho neměli, při druhé jsme si najali řidiče. To byl shodou okolností člověk, který žil 20 let v České republice, mluvil česky a pomáhal nám s překlady, protože na té druhé cestě jsme potřebovali někoho, kdo by nám překládal z arménského jazyka. Pohybovali jsme se mezi lidmi, mezi uprchlíky, mezi vojáky, který často rusky neumí, takže jsme někoho potřebovali.

Máte vlastní negativní nebo pozitivní zkušenost s fixery?

Je to tak půl napůl, samozřejmě máme spoustu negativních zkušeností s těmi lidmi. Stalo se i to, že jsme byly někdy s nimi i nuceny ukončit spolupráci v polovině pobytu a najít si někoho jiného. Ukázalo se třeba, že ten člověk nemá kontakty, že není schopen zajistit povolení, že neví, na koho se obrátit, když někoho potřebujete. Nebo se nám stalo, že jsme pochopili, že ten člověk třeba inklinuje ideologicky k radikálnímu islámu. A potom se už s takovýmto člověkem necítíte bezpečně.

Můžete uvést konkrétní příklad?

No třeba v Sýrii v polovině jedné cesty jsme ukončily spolupráci s jedním člověkem.

Co musí válečná novinářka splňovat, aby se vyhnul nebezpečí nebo ho minimalizovat?

Já bych se tedy ohradila proti tomu válečná novinářka, já se za ní nepovažuji. Já si myslím, že v Česku v současné době nemáme žádné válečné reportéry jako takové, v Česku tato profese neexistuje. Tahle profese existuje v zahraničí, kde ji dělají ostřílení borci, kteří nedělají nic jiného, než že celý život jezdí z války do války. Je to jejich profese, je to jejich jediná obživa, ale v Česku nikoho takové nenajdete. Ani já nejsem válečná reportérka, která jezdí z války do

války a živí se tím. Není to tak. Já mám jako zdroj obživy redaktorskou práci tady v Česku, tohle ježdění do krizových oblastí je nějaký doplněk, dalo by se říct můj koníček, něco, co mě baví, co mě zajímá a co má smysl, ale nemůžu říct, že je to má profese. Já se nepovažuji za válečnou novinářku, abych to uvedla na pravou míru.

Dobře, ale v Echu 24 Vás označili jako poslední české válečné reportérky...

Tohle je práce té redakce, my jsme vůbec nevěděly, že oni tam něco takového připravují. Vy tam pošlete text a fotky a potom nestačíte koulet očima, když vidíte výsledek. Aby upoutali větší pozornost, tak k tomu dali takový titulek a vy si pak říkáte „doprčic, co tam dělají“, ale nemáte na to vliv. Pokud redaktoři nějakého média mají ten pocit, no tak s námi to ale nekonzultovali. U každého novináře je to ale jinak, když třeba budete mluvit s Lenkou, tak ta se třeba asi za válečnou reportérku považuje, já to tak necítím.

Zpět k otázce. Co musí tedy novinářka působící ve válečné oblasti splňovat, aby se vyhnula nebezpečí?

Základ je mít dobré kontakty na místě. Mít lidi, kterým můžete důvěřovat, věřit. Lidi, kteří znají bezpečnostní situaci. Nicméně jsou situace, které nedokáže ovlivnit vůbec nikdo. Ani sebelepší fixer. A to jsou situace, kdy se dostanete na místo, kde začnou padat rakety, začne bombardování z letadel nebo se tam bojuje drony. Proti tomu vás nechrání nikdo. To se nám stalo v Náhorním Karabachu. A teď jsou dva druhy nebezpečí. Jedno je, že vy sama jedete na frontu, kde musíte předpokládat, že se tam tohle bude dít a jedete tam s rizikem, že můžete dostat zásah, protože jedete na místo, kde se bojuje. Musíte s tím předpokládat a vědět, že to je buď a nebo. Ani sebelepší voják, sebelepší armáda se kterou jedete, nemůže zaručit, že se Vám nic nestane. To je dílo náhody. To nikdo nedokáže určit, kam dopadne bomba z letadla, nebo jestli na vás zaútočí sniper nebo na to místo zaútočí dron, to riziko berete. Ale pak jsou situace, kde to absolutně nepředpokládáte, ale jste na místě, kde dojde k nějakému útoku na civilní cíle a vy jste zrovna tam, kde jsou civilisté. To se nám stalo v Sýrii při turecké invazi, kdy jsme zrovna byly na reportáži v nemocnici a najednou se nad tou nemocnicí ozval zvuk tureckých letadel, a to bylo naprosto nečekané. A teď se nevědělo, jaký cíl ta letadla mají. V tu chvíli vypukla panika, všichni letěli do krytu. Ocitáte se v situaci, kdy jste v přímém ohrožení, ale nevybrala jste si ho. Nepředpokládala jste ho. To stejný se dělo v Náhorním Karabachu, kde jsme nebyly na jediné frontě, jen jsme třeba byly s civilisty, třeba v hlavním městě Stěpanakertu, ale ázerbajdžánské síly ostřelovaly tohle hlavní město, kde byly jenom civilisté. Tam kolem nás, kolem míst, kde jsme byly, kolem hotelů, vládních úřadů, obchodů, sídlišť, tak všude tam

na ně dopadaly rakety, a to je situace, kterou jste si nevybrala, vy jste nechtěla být v této situaci, vy na to nejste připravená, jste mezi civilisty, ale jelikož jsou ostřelovány civilní cíle najednou se ocitáte v nebezpečí, které nejde nějakým způsobem eliminovat, není to možné, protože nevíte, kam raketa dopadne.

Používáte v těchto oblastech speciální vestu s nápisem PRESS a helmu nebo se snažíte na sebe neupozorňovat a pohybovat se bez tohoto značení?

To se opět liší země od země, konflikt od konfliktu, protože někde jsou místa, kde vylézt bez balistiky je opravdu bláznovství, na druhou stranu to musíte zvážit, protože vám to zase ztěžuje útok z toho místa, jste více neohrabaná a pokud se bombarduje z letadel nebo odstřeluje drony, tak Vám je ta balistika k ničemu, ta dokáže člověka ochránit, pokud jsou na místě snipeři, dokáže zbrzdit nějakou kulku, ale neochrání vás před raketou nebo minometem. Taky musíte zvážit, jestli to má smysl. My neděláme to, že si ji bereme na efekt, že to vypadá hezky na kamery, kde je vestička s nápisem Press, to jsme v životě neudělaly. A ani nemáme vestičky s nápisem Press, máme prostě kvalitní balistiku bez jakéhokoliv nápisu. A nikdy se v tom neprezentujeme, když už jsme nutní si to vzít, nepovažujeme to za něco hrdinského, že bychom se v tom potřebovali fotit nebo lézt před kameru, tak tohle vůbec neděláme. My to používáme opravdu minimálně, v případě, kdy je to nezbytné, protože jak říkám, tahat se s tím je strašně náročné, vesta váží patnáct kilo a ztěžuje celkově pohyb.

Kdy jste balistiku naposledy vytáhla?

Třeba jsme ji měly v poslední bitvě s islámským státem v Sýrii nebo v jiných situacích v Sýrii. Vezly jsme balistiku i při cestě do Náhorního Karabachu, ale nečekaně během cesty byl uzavřen mír, takže jsme ji nepotřebovaly. Měly jsme ji v Libyi, kde jsem nejela přímo na frontu, ale Lenka ano a tu balistiku měla, protože tam byla spousta sniperů, takže bylo nezbytné ji s sebou mít. Ostatně tam zahynulo mnoho zahraničních novinářů, protože byli zasaženi nějakým sniperem, stejně jako v Sýrii samozřejmě. Ale taky jsem viděla spoustu krát na vlastní oči hvězdy různých médií, novinářů, kteří jsou dvacet kilometrů od fronty nebo jsou v naprostém zázemí, na nějaké ubytovně a navlíknou si právě balistiku s nápisem press a postaví se tam s mikrofonem a dělají strašně statečný report, jak jsou někde na frontě a jak to za nimi bouchá. Tomu se fakt musíte smát a tohle já nikdy neudělám a nikdy jsme nedělaly. Přejde mi to jako devalvace práce všech válečných reportérů, kteří nasazují život.

Mají to ženy pokrývající krizové oblasti těžší nebo naopak lehčí než muži?

Co já vidím ve světě, tak těch novinářek přibývá. Dříve to byla doména mužů, ale dnes se to mění a média posílají na místa ženské novinářky, které často ukazují, že jsou schopni tu práci dělat stejně dobře jako muži. Já si myslím, že jedna z posledních zemí, kde se ještě řeší, jestli tuto profesi dělají ženy nebo muži je Česko. Zejména když jsme začínaly jezdit do Sýrie, tak kritika byla šílená a bylo to právě kvůli tomu, že jsme ženy. Jako co si to my ženy dovolujeme jezdit někam ven. U mě to bylo zesílený ještě tím, že mám dceru, takže hejtů kvůli tomu bylo moc. Teď už to ustalo. Myslím si, že vzhledem k tomu, že to děláme tak dlouho, už si nikdo nedovolí kvůli tomu do nás jet. Naposledy to byl Dan Přibáň, který měl neustále potřebu nás kritizovat, že my jako ženy, údajně podle něj tomu dáváme svou tvář a skrze tu tvář poutáme téma. Já si nemyslím, že nás jako reportérky nějak propagujeme nebo promujeme, ale na druhou stranu jste reportér na místě a ten divák chce vědět, že jste na tom místě. To je zase druhá věc. Ale často čelíme kritice, že jsme údajně hezké ženské a že díky tomu máme větší sledovanost. Mně tohle uráží, já si myslím, že drtivá většina lidí nás sleduje nebo čte proto, že děláme témata, které v Česku téměř nikdo nedělá. Bez ohledu na to, jestli je dělá muž nebo žena. My se prostě věnujeme konfliktům, kam nikdo jiný z českých novinářů nejezdí, podáváme, doufám, nezaujatý pohled. Vydáváme knížky, ve kterých najdete věci, které nikdo jiný než my v Česku nezpracovává. A to si myslím, že je důvod, proč máme se svojí prací úspěch a ne to, jak naši kritici nám předhazují, že je to proto, že jsme hezké ženy. Mě tento pohled uráží a myslím si, že kdyby témata, které děláme, dělal ošklivý starý chlap tak bude mít stejnou sledovanost jako my. Exkluzivní témata, které nikdo jiný nedělá, protože pokud jsme jediné, kdo se dostane do věznic islámského státu, poté se dostaneme mezi zahraniční džihádisty a zahraniční džihádistky, tak je to exkluzivní téma, jako jediný jsme na poslední bitvě s islámským státem, tak to jsou exkluzivní témata a shazovat naši práci tím, že je to proto, že jsme hezký ženský v konfliktu, tak já na to mám úplnou alergii.

Já to naprosto chápu, mám s tím také zkušenost. Myslela jsem to spíše tak, že...

Jo už vím, co jste myslela. Mojí zkušeností je, že je to spíše výhoda. Když se pohybujete v krizových oblastech, tak holt se pohybujete mezi muži, a tam oni mají často větší potřebu vám, jako ženě, víc pomoci. Dovolí nám více než by dovolili těm chlapům. Získáte si jejich respekt, často je to tak, že budíte menší podezření, protože u těch mužů jsme se často setkaly s podezřením, jestli třeba nepracují pro tajnou službu nebo nejsou špióni. U těch žen není to podezření tak velké a musím říct, že z mojí zkušenosti je to spíše výhoda být ženou. Ale nemůžu

to srovnat, nebyla jsem tam nikdy jako muž. Ale co takhle říkají jiní reportéři muži, tak ti se zase můžou setkat tady s tím, že je pro ně těžší získat povolení, že nemají ti chlapi potřebu se před nimi předvádět. Prostě tohle funguje napříč všemi kulturami světa, že mají chlapi občas potřebu se před ženskými předvádět, že něco dokážou, že něco zařídí, že vás ochrání a myslím si, že to často otvírá dveře.

V porovnání se zeměmi, které jste navštívila, hraje v nich, ve vztahu k ženám i geografické hledisko?

Tak samozřejmě, že pokud jste v nějaké muslimské konzervativní zemi, tak to máte těžší tím, že si musíte získat respekt těch mužů. Teď nevím, jestli chápu správně otázku.

Jestli je například role novinářky někde výhodou a jindy třeba obtíží.

Nemyslím si. Myslím si, že je to výhoda, a navíc my se často soustředíme i na ženská témata. Nás hodně zajímá, jak ty věci prožívají ženy. Holt ženy tvoří polovinu v každé populaci a my jim dáváme hlas. Ženy, matky, děti a podobně, ti tvoří základ společnosti a myslím, že díky tomu, že jsme ženy se dostaneme k tématům, ke kterým se chlapi nedostanou. Nemohou si sednout na celý den do tábora pro džihádistky, oni si s nimi nebudou ty ženy povídat, nesundají si před nimi šátek, neotevrou se jim. Pravděpodobně je do toho tábora vůbec nepustí. Zase díky tomu, že se soustředíme na ženská témata, tak to bychom jako chlapi dělat vůbec nemohli. V těchto zemích, kde máte například konzervativní islám, ale obecně platí, že žena ženě se snadněji otevře než žena muži.

Pocítila jste někdy při své práci na vlastní kůži pohrdání jen proto, že jste žena? Třeba právě v těch zemích, kam jezdíte.

Tam nikdy, paradoxně jen tady v Česku. Naopak si myslím, že tam díky tomu máte větší respekt. Oni obdivují, že tam jako ženy vůbec jedete.

Je to zajímavé, protože tam jsou někdy oblasti, kde je radikální náboženství, takže je fajn, že jste to tam nemusela pocítit.

Je pravda, že když jsme byli mezi radikálními islamistkami v jejich táborech v Sýrii, tak některé z nich si před námi odplivly, protože jsme holt byly cizinky a nebyly v burce.

A zrovna to byly ženy.

Pokud jde o ty radikální muslimy, bojovníky islámského státu, tak ty jsme potkaly jenom ve věznicích, jen jako vězňe. A ti občas dávali najevo své pohrdání, že jako ženy nejsme řádně zahaleny a že jsme cizinky, tam jsme to taky cítily.

Jaké pocity se ve Vás mísí, když jste ve válkách?

To se těžko specifikuje. Hlavní cíl je porozumět konfliktu, analyzovat si všechno co k tomu vedlo, kdo má jaké zájmy, kdo koho podporuje, analyzovat si příčiny, které k tomu vedou, ale ty, které jsou pod povrchem a nejsou oficiální PR válčících stran. Odhalit, co je za tím. To je vždy ta největší výzva. To znamená najít na místě správné zdroje, je to určitě nějaká touha potom dostat se o kus dál v porozumění v tom konfliktu. Odhalit věci, které jsou třeba skryté. Je tam určitě zvědavost, touha odvést tu nejlepší práci, dostat se k těm nejlepším informacím. Zároveň je tam neustálý strach, protože nikdy nevíte, co se kde může stát. Napětí, nervozita, občas vám najede adrenalin v různých situacích, aniž byste chtěla, protože se dostáváte do situací, které nejde předpokládat a jsou velmi stresové a člověk se musí neustále vyrovnávat se stresem a těžkými podmínkami. Všechny ty cesty jsou o strašlivém nepohodlí, neustále spíte někde na kavalcích, je vám buď vedro nebo zima, máte hlad, máte žízeň, máte nepohodlí, nespíte. Pořád se někde přesouváte. Člověk se musí potýkat i s fyzickými překážkami, musíte toho spoustu zvládnout, vydržet. Neustále být ve střehu, neustále vyhodnocovat situaci. Nemůžete se spolehnout jen na místní lidi, že to udělají za vás. My jsme kolikrát byly v situaci, kdy jsme si zachránily život tím, že jsme zachovaly klid a dokázaly se správně rozhodnout. Nepanikařit. No a pak jsou situace, které jsou emočně velmi náročné a kdy prožíváte s těmi lidmi jejich příběhy, kdy se vám otevrou a vypráví a brečí u toho a vy brečíte s nimi, protože to jsou strašně silné věci. Zrovna s nimi prožíváte velkou emoční věc. Musím říct, že dvě cesty do Náhorního Karabachu jsem probřečela, invazi do Sýrie jsem probřečela, protože ty lidi taky brečí na místě a oni prožívají strašně zoufalství. A vy jako novinář vůči tomu nemůžete být imunní, myslím si, že novinář má právo na emoce. Oni nám to často vytýkají, ale já si myslím, že to je správně. Novinář by měl nebo může ukazovat své emoce a taky může mít názor, což nám taky vyčítají, že si dovoluujeme mít vlastní názor. Já si naopak myslím, že ho novinář musí mít, musí mít emoce, protože ve chvíli, kdy se stanu cynickým strojem, tak nemám v té práci co dělat. A ve chvíli, kdy nebudu schopná lidem říct svůj názor, tak k čemu taková práce je. Nejsem zpravodajka, která by přinášela jen zprávy z místa, to ne. Nám jde i o ten analytický vhled do situace, o pochopení, tam ten názor rozhodně patří.

Co vás motivuje pokračovat v práci? Co je to, co vás žene dál?

To, že se zakousnete do nějakého konfliktu, nějakým způsobem mu začnete rozumět a vytvoříte si nějaký vztah k tomu místu, k těm lidem. A pak samozřejmě v tom chcete pokračovat, prohlubovat si znalosti, prohlubovat si to vědění o tom místě, sledovat i jednotlivé příběhy těch lidí, jak se vyvíjí daná oblast. My se třeba budeme znova vracet do Náhorního Karabachu, protože nás zajímá, jak se to tam změnilo, jak se změnil život lidí tam, jak teď žijí uprchlíci, jestli jim někdo pomáhá, jestli se vrací domu, jak to tam vypadá, jak to tam funguje. A místo, do kterého se člověk jednou zakousne, tak ho samozřejmě zajímá, jak to jde dál. A bohužel tyhle věci si nejde vygooglit, ty nikdy nezjistíte od stolu v kanceláři, z jiných zdrojů, jako to dělá spousta novinářů, že někomu telefonují. Ne, tohle prostě člověk musí zažít a být na místě, aby to pochopil, jinak to prostě nejde. Ale to byl základní kámen novinářiny, co je novinářinou. Jen bohužel se v poslední době od toho upouští, protože většinu věcí můžete najít online, ale nikdy to nepochopíte, pokud nebudete na místě a nebudete mluvit s těmi lidmi, neprožijete to s nimi. Nikdy nedokážete pochopit online tu zemi, nasát atmosféru a získat pohled těch místních lidí, to prostě nejde.

Příloha č. 4: Online rozhovor s Pavlou Jazairiovou z 28. ledna 2021

V jakých válečných konfliktech jste působila?

Já si nejsem vědoma, že bych působila v nějakých válečných konfliktech. Já jsem dlouho studovala, dlouho jsem se zabývala izraelsko-arabským konfliktem, takže největší zážitky mám odtamtud. Lidi se mě vždy ptají, jestli jsem byla v nějakém nebezpečí. Jestli jsem byla, tak to nevím nebo to můžu tušit, jenomže to není tak, že si člověk řekne: „tak a tohle je nebezpečí.“ Já nejsem válečný reportér, vy to víte. Můj syn do jisté míry dělal takovou práci. Byli jsme spolu v Iráku a věděli jsme nějakým způsobem, že když půjdeme tam a tam, tak je to nebezpečí, protože jsou tam miny, protože je tam blízko fronta, protože ty věci jsou nepředvídatelné. Já nerozumím válce a nikdy jsem se té válce nesnažila rozumět. Já jsem ale potkala válečné reportéry, kteří přesně rozuměli válce a přesně znali ty situace a věděli, jak se mají v těch situacích chovat, protože na to byli naučení.

Proč jste si vybrala práci zahraniční korespondentky?

Já jsem si to nijak nevybrala. Pracovala jsem v rozhlase před 96 rokem v zahraničním vysílání a potom jsem byla odejitá. A mě ta práce velice zajímala, já jsem tam byla jako novinářka pro frankofonní Afriku. Velmi mě to zajímalo a začala jsem tam na vlastní pěst jezdit. Měla jsem z toho v rozhlase problémy, že vůbec mám nějakou iniciativu, že jezdím do Afriky hledat naše posluchače, tak mě vyhodili, protože jsem se nechtěla podílet na SSN. Tenkrát nám vtrhli do naší země Rusáci, my jsme museli v rozhlase podepsat všechno možné, já jsem nic nepodepsala. Taky vstoupit do nejrůznějších organizací, tak to se taky nestalo. Navíc se upálil Palach. Byla skupina lidí, která nechtěla s těmi soudruhy nic mít. Oni mi tehdy neprodloužili smlouvu. A po sametové revoluci jsem byla jedna z těch, kteří se do rozhlasu vrátili. Celou tu dobu jsem se zajímala stále o stejné věci, o rozvojové země a jezdila do těch zemí a napsala jsem na dvacet knížek. Moje tématika byla vždy rozvojové země a rozvojový svět. To byla moje životní práce, to bylo mé poslání. Proto když jsem přišla zpět do rozhlasu, tak jsem se automaticky zajímala o tuto tematiku. Já jsem se začala zajímat o izraelsko-arabský konflikt, i když jsem o tom tenkrát vůbec nic nevěděla a musela jsem se to všechno učit. A bylo to velmi zajímavé a velmi komplikované. A abych tomu trochu porozuměla, tak jsem začala jezdit do Izraele a Palestiny. A tam jsem se dostala do těch situací.

Co všechno jste musela zařídit před odjezdem?

Nejdřív jsem si musela vybojovat tu cestu. Musela jsem je v rozhlasu přesvědčit, že to je důležité a zajímavé a že mě tam mají poslat. Oni mě tam nakonec poslali s tím, že tenkrát jsme neměli kreditní karty, neměli jsme telefony, takže já jsem přijela do Izraele, neměla jsem možnost si pronajmout auto. Nemohla jsem si pronajmout ani telefon.

Ve kterém roce jste přijela do Izraele?

Do rozhlasu jsem nastoupila v roce 1990, takže řekněme, že v roce 91 jsem začala jezdit do Izraele. Měla jsem velice omezený rozpočet, což byla velká výhoda, protože člověk, který má rozpočet, auto, který má všechno, tak to má vlastně v kapse. Ale člověk, který to nemá si musí nějak poradit. A tím, jak si poradí, se něco i dozví. Tam se třeba platilo za hovory s nějakými osobnostmi, jak v Izraeli, tak v Palestině 500 dolarů. To já jsem neměla a nemohla, no tak jsem se bavila s novináři a obyčejnými lidmi. A když mi něco ten člověk řekl, tak jsem šla k tomu druhému a dostávala jsem se do pozoruhodných situací, protože jsem šla od jedněch extrémistů ke druhým extrémistům. Napsala jsem o tom knížku, která se jmenuje *Izrael a Palestina. Palestina a Izrael*. A jezdila jsem hodně do Gazy. Tenkrát v Gaze to bylo velmi obtížné, nevím, jestli se to dá považovat za válečnou situaci, každopádně se tam bojovalo, střílelo. Ti extrémisti byli naprosto odporní, jak z jedné, tak druhé strany. Ti lidi v Gaze byli absolutní chudáci, byli tím pádem nesmírně radikální, pořád riskovali život. A když tam byla nějaká situace, že se bojovalo, střílelo v ulicích, tak já jsem nevěděla, přímo na mě nikdo nestřílel, ale byly to takové mezní situace.

V tom případě mě zajímá, proč se tak bráníte titulu válečná novinářka?

Protože po mě nikdy nikdo nestřílel, nebyla jsem v žádné palbě. Byla jsem jenom v situacích toho hněvu.

Podílela se nějakým způsobem mediální organizace na zabezpečení cesty, ve vašem případě Český rozhlas?

To je k smíchu. To vůbec ne. Podívejte se, oni mi zaplatili letenku a řekli mi, porad' si. Já jsem přiletěla na letiště, tam jsem si sedla do autobusu, jela do Jeruzaléma a šla bydlet do arabské části města, protože to bylo levnější a zajímavější. Takže jsem tam šla do nějakého arabského hotelu, zjistila jsem si, jak se mohu pohybovat tam i tam. Jeruzalém je město, kde jsou Izraelci a Arabové. A když přijedete jako turista, tak vám každý Izraelec řekne, že když půjdete do

arabského města, že vás tam zabijí, což je nesmysl. Já jsem se potřebovala bavit jak s Araby, tak s Židy, potřebovala jsem se bavit s různými lidmi a nastrodala jsem si adresy na lidi, kteří mě zajímali, kteří byli novináři, aktivisti, členové různých stran, kteří mi o tom mohli něco říct. Pak už jsem tam měla své kontakty. Jako co se mi tam stalo nejhnusnějšího, tak že mě izraelský taxikář donutil, abych s ním směnila peníze a on mi dal falešné. A já jsem potom šla do arabského města, chtěla jsem platit a ten Arab okamžitě poznal, že jsou to zfalšované peníze.

Jak jste se spojovala s redakcí?

V Izraeli to bylo poměrně jednoduchý, protože jsem šla do telefonní budky, zavolala jsem do rozhlasu, řekla jsem jim, jaké číslo má ta budka a oni mi zavolali zpátky. A já jsem jim poslala svou reportáž. V arabské části to nebylo tak pěkné, protože jsem musela jít do veřejné hovorny, tam jsem si musela objednat telefon do rozhlasu s tím, že mně ten rozhlas zavolal zpátky do té hovorny. Jenomže rozhlas potřebuje trochu čistý zvuk a tam všichni mluvili jeden přes druhého. A rozhlas mně odmítal platit tak velké částky a já jsem měla málo peněz, proto jsem potřebovala, aby oni telefonovali mně, abych já nemusela platit ten hovor. Oni mi prostě nedali ani prachy na to, abych jim zavolala. Oni mi prostě volali zpátky, aby to platili oni. Já jsem jim všechno musela vykazovat, každý halíř.

Co jste si s sebou vzala?

Měla jsem magneták. Takovou mrchu, nepřiliš účinnou. Telefon ne. Občas jsem si dokázala udělat nějakého kamaráda, protože tam bylo hodně reportérů. Tak já jsem občas někoho uprosila, aby mně půjčil svůj telefon. Když byli třeba manifestace, tam zrovna nebyla budka ani hovorna, takže jsem musela žebrať.

Jak jste si hledala kontakty či přes koho?

Já jsem si hledala vlastní kontakty. Pak jsem si našla lidi. Už nevím, jak jsem si našla ty první. Zřejmě jsem přímo šla do nějaké organizace, ale to se prostě nabaluje.

Vy už jste tam jela s nějakými kontakty nebo jste je hledala na místě?

To už nevím. Možná jsem měla jeden dva kontakty, ale v zásadě jsem si všechny ty kontakty vytvořila sama. Protože ty oficiální kontakty, to bylo přesně to, co jsem nechtěla.

Máte nějakou pozitivní nebo negativní zkušenost s těmi kontakty? Stává se, že mohou být z jedné strany barikády...

Ale to vůbec ne, Veroniko, takhle jsem nepracovala. To není novinářská práce. Novinářská práce je najít si všechny. Novinářská práce je najít si ty největší idioty, ty nejchytřejší lidi, najít si ty chytrý novináře, najít si ty hnusný novináře, najít si ty odporný lídry stran. A to je prostě strašně zábavný.

Jednou se mi stala vtipná historka, už nevím, jak jsem k tomu přišla. Trefila jsem palestinskou novinářku, která byla bláznivá a oni se tam ty Arabky se chovají určitým způsobem, taky se určitým způsobem oblékají, chovají, mají šperky, jsou hezky oblečené, mají odstup. A tahle byla divoká, nevím už pro koho psala, ale našla si mě, potkaly jsme a ona byla vlastně sympatická a já jsem jí říkala, že jdu do Hebronu, tam proti sobě stáli ti nejhorší extremisti, tam Židi stříleli do modlících se Arabů a Arabové do modlících se Židů. To je posvátné místo pro obě skupiny. A já jsem si tam vybrala šéfa té nejhorší strany, největšího extremistu a domluvila jsem s ním schůzku, což šlo, protože tam měli Češi dobrou pověst. A přišla jsem tam s touhle tou Arabkou. Bylo to komický, ona byla oblečená celá v růžovém, měla růžové lodičky a neuměla v nich chodit. My jsme tam byly pozvané do tradiční židovské rodiny. A ona byla palestinská aktivistka, byla divoká a extremistka. A oni si v tom extremismu nějakým způsobem sedli. Oni měli v tom extremismu podobný názory, až na to, že byli každý z jiné strany. V tom rozhovoru na to nepřišli a já jsem tam vlastně byla svědek toho rozhovoru, o tom jsem i napsala v té knížce *Izrael a Palestina. Palestina a Izrael*. Protože co dělá novinář? Novinář přece sbírá, poslouchá to, co mu člověk říká, neříká svůj názor, snaží se z toho člověka, s kterým mluví vytáhnout úplně všechno, co mu ten člověk chce říct. Tak tohle byly moje kontakty, ale tohle byl extrémní kontakt. Já jsem se tam dostala k palestinským a izraelským lídrům, bavila jsem se tam s šéfy Hammásu.

Když jste tam jezdila a prožívala různé situace, kde jste byla blízko střelbě a podobně, jaké pocity se ve vás mísí?

Strašný hněv. Obrovská lítost. Velká zvědavost. A když se tam hodně střílelo, v noci se střílelo, člověk slyšel tu střelbu, tak jako každé násilí vydává nějaký pach. A ten pach je nesmírně odporný, už bych tam znovu nejela. Je to prostě fyzicky nesnesitelné a lidský hněv, lidské utrpení, lidská agrese, je v tom energie, která na člověka působí fyzicky.

Potom co jste přijela, vypořádala se s tím normálně?

Člověk je ten svědek. Já jsem neviděla mrtvolu. Můj syn viděl. Byl ve slamu zrovna, když tam zabíjeli děti. A můj syn z toho onemocněl, protože tam je ten pach krve, to je pak už něco jiného. Neviděla jsem mrtvé lidi, nikdy jsem neviděla fyzické utrpení, já jsem jen slyšela, já jsem to brala jako svědectví. Ty lidi mluvili. Když jsem byla například v Iráku, měla jsem svědectví, že ti lidi prožívali něco zlého. Nebo na Balkáně, když jsem byla v bývalé Jugoslávii v uprchlických táborech, tak ti lidi prožívali něco zlého a měli trauma. Člověk to samozřejmě vnímá tak, že na to nezapomene. Něco jiného je prožívat trauma a vidět mrtvé lidi.

Měla jste někdy pocit bezmoci?

Pořád.

Jak jste se dostala do Iráku?

Já jsem odešla roku 2000 z Radiožurnálu, ale tenkrát jsem byla jediná osoba, co mohla do Iráku, když začala Pouštní bouře, tak mě tam potom poslali. Můj první manžel byl tehdy v Kurdistanu a mohl nám tam zařídit, mně a mému synovi, pobyt. V té době bylo velice těžké dostat se do Iráku. My jsme tenkrát jeli do Iráku přes Sýrii, což šlo. To byl rok 2001. Sbírali jsme svědectví lidí, kteří se báli Saddáma, ještě než tam přišla fronta. My jsme byli v Kurdistanu, to je na severu Iráku.

Když jste působila jako novinářka v těchto zemích, myslíte si, že to mají ženy novinářky, pokrývající krizové oblasti v určitých ohledech těžší nebo naopak lehčí?

Já si myslím, že to mají lehčí.

V čem?

Ti lidi s nimi snadněji komunikují. Žena v sobě nese něco, co nevyvolává agresi. Válka je víceméně mužská záležitost a když se najednou objeví ženská, no tak ti chlapi na ní pohlíží jako na ženskou než jako na novinářku. Je tam taková snaha ji šetřit, chránit ji.

Pocítila jste někdy pohrdání jen proto, že jste ženou?

Pořád, v jednom kuse. Tak to je a člověk na to nemusí jezdit ani do Iráku. Tohle je pořád maskulinní společnost. Já jsem z rozhlasu už odešla v roce 2000 a od té doby mě to přestalo zajímat, ale tam v jednom kuse. Když byla ženská, dostala méně peněz, na platu i na cestu.

Nechápu do teď, jak mě mohli posílat z toho rozhlasu bez zajištění. Já jsem tenkrát byla i v Pákistánu, kde to tenkrát mezi Afghánistánem a Pákistánem vřelo, bylo to tam nepříjemné, byla jsem tam dokonce v těch kmenových území a tak dále. Tak vlastně ti chlapi v rozhlase potom čuměli, že tohle dělá ženská. Je tam ten despekt, je tam znevažování, to nikdy nepřestane, to ještě bude trvat dlouho.

Myslíte si, že to nikdy nepřestane?

Nevím, to je pak otázka mužský a ženský role. A pak jezdíte do civilizací, kde se ta žena nemísí mezi muže. Tak když jsem byla v Pákistánu, Iráku, Palestině, tak ty ženský sedí doma a vaří.

V porovnání s těmi zeměmi, které jste vyjmenovávala, dá se říct, že tam hraje ke vztahu k ženám i geografické hledisko?

No je to výhoda v tom, že oni koukají, že to je ženská a ona z toho pak těží. Já jsem se hodně scházela s islámskými fundamentalisty, ale to nebyli ti zabijáci z Islámského státu, to byli seriózní lidi, kteří měli nějakou svoji teorii. Člověk se k nim chová zdvořile, sebevědomě a oni jsou nesmírně zdvořilí. Oni vidí, že to je cizinka, Evropanka, má nějaké postavení, tak oni se k ní, nějakým způsobem chovají s úctou.

Do Iráku jste přijela o deset let později po vaší první cestě do Izraele. Byly tam nějaké rozdíly?

To bylo něco jiného. To byla irácká válka a už jsem s sebou měla satelitní telefon, což nebyla žádná sranda. To je taková velká věc a na to, abyste chytila signál, tak musíte vylézt někam na střechu, protože tenkrát všichni chtěli telefonovat, takže ten éter byl přehlušený. Chytnout tam vlnu bylo velice obtížný. Na reportování z Iráku ráda vzpomínám, rádio je takový hladový zvíře, který pořád chce něco. No a teď jak dělat ty zprávy. Tam byla CNN, BBC, měli přenosový vozy, my jsme tam chodily na střechu s těma bednama. Až potom jsme si zajistili převoz a hotel, už jsme si alespoň mohli zaplatit auto, to bylo samo o sobě velká výhra. Já jsem tam byla se svým synem, který byl za televizi a já byla za rozhlas. No a já jsem měla ten telefon a mohla jsem telefonovat několikrát denně. Bylo to drsný, protože jsem vždycky musela chytnout tu vlnu a ono se to špatně chytalo přes den.

Když jste jela do toho Iráku, tak už se Rozhlas podílel na zabezpečení té cesty?

Podíleli se tak, že mi dali trochu víc peněz.

Dali vám s sebou balistiku?

Jistěže ne, to bych ani nechtěla.

Jak to? Nebála jste se?

No tak jako já nevím, to jsou krámy na víc. Já nejsem válečná novinářka.

Nojo, ale jela jste tam, když byla válka

Ona ta válka nebyla, teprve se chystala. Zajímavé bylo, v tom Kurdistánu, že oni měli zkušenost, že minule na ně Saddám Hussain pustil jedovaté plyny. On tam zplynoval několik měst, a ty lidi s ním měli tu nejhorší zkušenost. Teď si mysleli, že na ně zase pustí jedovaté plyny, takže kupovali igelity a balili si tam svoje domy. Já si pamatuju, že jsme byli se synem v hotelu a říkali jsme si, jakým způsobem to uděláme, aby ten plyn nevníkl skrz dveře. Teď jsme neměli ten igelit, tak jsme přemýšleli, jak to uděláme. (smích) Ale zajímavý to bylo, že lidi kupovali ty igelity. A to je to, co my jsme tam dělali, reportovali to, co jsme tam viděli. Když jsme mluvili s těmi centry, no tak jsme se ptali, co je nového, ať nám přečtou zprávy, řekněte nám, co píše BBC, protože my jsme k těm zprávám neměli přístup, jedině přes televizi, takže jsme se dívali na televizi, to jsem dělala v Palestině taky. Člověk poslouchá, co říká CNN a BBC no a z toho vytváří zprávy, protože je musí pořád posílat. Samozřejmě, že sem tam byly nějaké tiskovky, ale to bylo velmi málo. Zase říkám, ty velké stanice mají to zpravodajství, protože se můžou potkávat s těmi hlavami, to my jako ani náhodou k těmhle lidem nemůžeme mít přístup.

Vy jste zmínila hněv, zvědavost, lítost. Byl tam i strach?

Ani ne. Když je člověk v té situaci, tak tam není strach. Ten okamžitý strach tam není, člověk tomu nevěří. Proto taky říkám, že nejsem válečná reportérka, protože válečný reportér, kterému kolem hlavy svištěly kulky a který se už přiotrávil plynem. tak má zcela určitě jiné pocity než já, které se to nikdy nestalo.

Příloha č. 5: Online rozhovor s Petrou Procházkovou z 5. března 2021

Považujete se být válečnou novinářkou?

Já moc ne. Ono to u nás nemá tradici. Spíš to vidím jako krizové zpravodajství. V těch 90. letech, kdy jsem začínala, ten válečný zpravodaj byl hlavně v západní žurnalistice, u nás to vůbec nebylo, nikdo do žádných válek nejezdil. Ta anglosaská žurnalistika to měla zažité už z vietnamské války a u nás naposledy se nějací novináři pohybovali ve druhé světové. A po ní to tady vůbec nemělo tradici. Strašně těžko se to rodilo a spíše bych řekla, že to je krizové zpravodajství. Jestli jedete na zemětřesení, do války, nebo do nějakých oblastí, kde se děje nějaká dramatická událost, to je v podstatě jedno. Ale je fakt, že taky ten název nemám moc ráda. Já vždycky říkám, že dělám spíše krizovou žurnalistiku než válečnou. Třeba v loňském roce jsme hodně jezdili na turecko-řecké hranice, kde to taky bylo dramatické, ale rozhodně to nebylo válečné zpravodajství. Člověk dělá spoustu jiných věcí, ty války jsou tam marginální.

Co všechno musíte zařídit před odjezdem, než vyjedete?

Ono se to velmi liší podle toho, kam vyjedete. Když jedete někam poprvé, což já teď už nedělám, tak hlavní je si zařídit kontakty a někoho na místě, kdo situaci zná a pomůže se vám zorientovat. Když jedete na místo, kde člověk byl stokrát a už tam to zázemí má vybudované, tak je to mnohem jednodušší. Třeba teď jak jezdíme na Ukrajinu, tak ve Slavjansku máme známé a kamarády a už s nimi komunikujeme o tématu, který chceme dělat. Víme třeba místo, kam chceme jet, tak si zjišťujeme, jestli je možné se tam jednoduše dostat a jaké na to potřebujeme papíry a povolení. Úplně největší opruz jsou různé úřady a propustky. Teď jsme na tom ztroskotali v Ázerbájdžánu, kde jsme chtěli jet na ta z hlediska Ázerbájdžánu osvobozená území v Karabachu a dívat se, jak se tam ti Azeři stěhují zpátky a pořád asi po třech měsících nemáme novinářskou akreditaci. V těchto zemích, takových autoritářských, ale nejen tam, třeba na Ukrajině jsou s tím taky problémy, je úplný základ mít nějaké doklady těch autorit, které v dané oblasti, kam jedete, něco kontrolují. A tam se můžete odvolávat na co chcete, ale když vás zastaví na nějakým blok postu s kvérem tak vás prostě nepustí a nic neuděláte, takže tohle je základ. A pak záleží na tom, jestli máte nějaké vztyčné body, nebo jestli s někým jedete. Já často jezdím s Ivou Zimovou a většinou tam třeba jede dřív, to je hrozně šikovný, když tam někdo jede dřív a trochu to tam zázemí připraví a vy přijedete a už se jen pracuje, nezařizuje se bydlení, auto, to vám vezme hrozně času. Tyhle praktické věci v redakci často nechápou, takže když řeknete: „já teď dva dny budu shánět bydlení a auto“ a oni chtějí hned článek, tak to jsou

potom věci, který člověk, co nejezdí do těchto oblastí, nechápe. Tam strašně dlouho všechno trvá a jenom ty praktické věci toho přežití vám seberou hodně času. Tak to chce připravit co nejvíc, když tam jedete, pak už to jde snáz.

Dokázala byste říct, jak dlouho zaberou přípravy?

Jak kdy. Jsou dva druhy událostí nebo těch cest. Jedna je taková, že se něco stane a vy jedete okamžitě a spíš to zařizujete během toho pobytu, na cestě, z letadla, z letiště, protože když je někde zemětřesení, nějaký konflikt, tak tam jedete hned a nebudete sedět v Praze a zařizovat, ale vše dělat za pochodu. Tak to je že třeba ráno se něco stane a vy už odpoledne letíte. Pokud je to ale ustálená událost, jako je třeba teď válka na východní Ukrajině, tak abyste se dostala do válečné oblasti, na tu frontovou linii a taky za ní na samotný Donbas tak potřebujete řadu papírů, a to zařizujete třeba měsíc, než vám to dají. Ale ta samotná výprava, cesta, že si seženete nejaktuálnější informace tak to trvá pár dnů. Zvláště když už tam člověk byl nebo to nějak sleduje, no tak to jde celkem rychle. Nejhorší jsou ty různé propustky.

Co si berete s sebou? Jaké jsou nutnosti?

Jak kam, ale do těchto oblastí, kde nebude fungovat elektřina tak kromě toho, že musíte mít nějaký počítač, powerbanku, foťák, to všechno co nejmenší a co nejméně nápadné, tak vlastně stačí jen spacák a většinou i peníze v hotovosti, protože není standartní na frontových liniích, kde taky musíte leccos uplatit a leccos zaplatit, aby tam byly bankomaty. Většinou je to tak, že si tu základnu vybudujete v nějakém městě, my to máme například v tom Slavjansku na Ukrajině. Odtamtud na pár dní jedeme na frontu a zase se tam vrátíme umýt a odpočinout si a tak.

Jak probíhá výběr a schvalování zahraniční cesty?

Začala jsem pracovat v Deníku N, kde je velmi vstřícné vedení vůči různým nápadům a nemáme majitele, jsme placená služba a ať se nám to líbí nebo ne, tak musíme reagovat na poptávku více než veřejnoprávní médium nebo více než Mafra, kterou si platí Babiš, ale i víc než Aktuálně, kteří mají svého Bakalu. Tohle je pro mě nová věc, to ohlížení se na tu poptávku nebo na to, co od nás ti čtenáři očekávají. A je třeba najít nějaký kompromis. Mezitím se jim podbízet a psát to, co chtějí, a mezitím dělat i něco, co my uznáme za důležité. Myslím si, že podle toho se vedení rozhoduje. Hodně slyší na to, co říkáme a chceme my a samozřejmě my zase vnímáme, že ty zahraniční cesty jsou velmi drahé, že ty peníze jsou z nějaké společné peněženky, nemáme žádný rozpočet od žádného oligarchy, ale musíme si je vypsát. Vždycky to zvažujeme. Naposledy když jsem jela do Běloruska, kde byly na podzim velikánské

demonstrace, tak to byla typická cesta do nějaké krizové oblasti, co se odehrála hrozně rychle. Jeden den jsme se rozhodli a druhý den jsem letěla. Tam to bylo bohužel bez řady potřebných dokumentů, to jsme nebyli schopni zařídit, takže jsme museli trochu překročit i nějaké hranice etiky a malinko podvádět v tom, že jsme se nedeklarovali. Taky mi toho mého fotografa vrátili z letiště, takže já jsem se tam dostala jen sama. Ale tam nás redakce poslala okamžitě, protože to byla aktuální důležitá věc. Kdybych teď chtěla jet do Afghánistánu, tak si myslím, že by mi to povolili jen kdybych si sehnala nějaké finanční prostředky nebo tam letěla s vojáky zadarmo. Ta cesta by byla hrozně drahá a my vidíme, jak se ty články čtou, jak se prodávají, takže je to prostě tak, že by tam nedošlo k tomu kompromisu, že alespoň si to někdo přečte a někdo si to koupí. Prostě se ty cesty nějak zaplatit musí.

Vy jste vlastně byla jedna z prvních v tom Bělorusku a možná i jediná...

Byl tam vlastně Tomáš Vlach, ale oni ho mezitím vyhodili z Lidovek. Tak ten se tam taky pohyboval, ale on tam spíš fotil. Ale my jsme tam potom byly s Ivou jediné, protože tam nechtěli nikoho pak pouštět. Zavřeli hranice. A tady je důležitá ta rychlost, protože když se moc dlouho rozmýšlíte, tak se může stát, že jednak už to za vás napíšu zahraniční agentury a vás budou v redakci nutit abyste si to od nich vzali, a jednak se můžou zavřít hranice nebo padnou nějaká omezení a tak dále. Tak to je dobrý jet rychle.

Jak se podílí mediální organizace na zabezpečení té cesty? A můžete vlastně i porovnat, protože jste prošla několika médii

No já jsem OSVČ od roku 1992. Jako formálně jsem OSVČ tudíž jakoby prodávám ten hotový produkt redakci, ale ve skutečnosti jsem její součástí. Je to jen formalita, která vznikla v 90. letech, a tak nějak mi zůstala. Ono je nejdůležitější, když jste na tom místě, aby redakce komunikovala. Aby i popřípadě pomáhala řešit problémy, které vzniknout. Ono se to mění nejen ochotou redakce, ale i technikou, která to teď umožňuje a dřív to možné nebylo. Když si vzpomenu na 90. léta, tak jsem byla na tom poli osamocená a co jsem si nezařídila, neudělala, tak za mě nikdo neudělal, protože než jsem se dovolala z nějaké pošty na Kavkaze do Prahy, no tak ta situace už byla úplně jinde. Tehdy se člověk musel spoléhat sám na sebe a vlastně jenom něco vyplodil, a to nějakým způsobem poslal do redakce. A v redakci bylo hrozně málo zpětné vazby, protože nebyla možnost, nebyly mobilní telefony, byly jen satelity, které stály dvě stě tisíc, a ještě se z něj člověk nedovolal. Nebyly počítače, internet. Prostě ten kontakt byl minimální. Teď je ta situace jiná, teď jste každý den ve styku s redakcí, když něco potřebujete, tak v Deníku N se snaží strašně vyjít vstříc, ale v mnohém nemůžou, protože jsou to často

ruskojazyčné země, kam jezdím a já si tam musím hodně těch dokumentů udělat sama, protože to za mě nikdo v ruštině nenapíše. O to je to složitější, ale jinak se snaží maximálně vyjít vstříc ve všem co se dá.

Jak a popřípadě přes koho hledáte fixery?

Většinou přes známé kolegy novináře. Já už teď lidi různě všude mám. V Čečensku, když tam znova jedu, což se někdy stává, tak tam mám kamarády ještě z 90. let, takže těm stačí zavolat a tam i bydlím a mám tam dobré, bezpečné zázemí. Na Ukrajině víceméně taky. A na Ukrajině nepotřebujete úplně klasického fixera jakého potřebujete třeba v Afghánistánu, protože na Ukrajině se dokážu pohybovat sama, mám tam spoustu známých mezi kterými pendluju a když se jede na frontovou linii, tak se k někomu přifařím. Minule to byl vojenský kaplan, který byl ochotný mě vzít do auta a objíždět ty posádky na frontové linii, a to byl takový můj fixer a potkala jsem ho náhodou, protože jsem byla u kamaráda a on tam taky přišel. Ale asi bych to zkusila i sama a už tam někde blízko bych se zkoušela domlouvat s těmi vojáky. Tam to jde, ale jakmile jste v zemi, kde neumíte místní jazyk nebo je tam to nebezpečí, nevíte přesně co kde a jak hrozí, tak je dobrý mít právě toho fixera. Když jsem přijela poprvé do Afghánistánu, tak myslím, že mi nějací kolegové poradili, ti fixeři se tak vlastně předávají. Oni jsou taky samozřejmě dost drazí potom, když už dlouho dělají pro západní novináře, tak ty ceny jsou neuvěřitelné, za které chtějí pracovat. To je další limit, který máte, že musíte mít peníze na to, takového fixera zaplatit, ale tam ho třeba určitě potřebujete, protože jinak se tam člověk není schopný vyznat, co má a nemá dělat, kam může a nemůže jet, komunikace s úřady a tak dále. Sám novinář, který neumí persky nebo paštu, tak to nedokáže. Můj muž je Afghánec, takže teď když se něco děje v Afghánistánu, tak tam máme spoustu příbuzných a známých.

Dá se fixerům důvěřovat? Jaká je s nimi spolupráce?

Byly případy, že i fixer zradil a třeba vás prodal, to právě bylo v Afghánistánu, o tom je geniální film: Fixer. Právě ta důvěra je ta reputace. Nic napsaného vám nepomůže v těchto oblastech, kde nefunguje normální systém, policie a já nevím co všechno. Je důležitá opravdu reputace, kdy vám o člověku ti druzí lidi řeknou: „ano, on pracoval už tady, tady a tady.“ Často to mají ti fixeři i napsaní nebo i ode mě chtěli dobrozdání, že jsme byli spokojení a tak, protože samozřejmě může být napojený na různé kriminální služby, může vás unést a žádat výkupné. Obrovský díl případů byl právě domlouváný přes lidi u kterých bydlíte nebo přes lidi, který vám tlumočí nebo přes někoho, kdo je vám blízko, protože skoro všechno v těchto zemích uplatíte. Lidi jsou tam chudí a nemají příležitost si normálně vydělat peníze a vy jste pro ně cizí

člověk, tak na to je potřeba si dát pozor a vědět komu se odevzdáváte, ale já s tímhle mám většinou dobré zkušenosti. Většinou jsou to známí mých známých a tam zase platí ty přátelské vazby a dané slovo. Rozhodně to nesmí být někdo z ulice samozřejmě.

Máte i nějakou pozitivní nebo negativní zkušenost?

Mám jednu negativní, kde jsem měla nejdříve dva, tlumočníka a řidiče, bodyguarda. Tam byly hrozné problémy s bydlením a já jsem je pověřila, aby mi sehnali bydlení, a oni se třeba domluvili s majitelem domu, řekli mi vyšší částku a tu si pak rozdělovali. Ten majitel domu byl rád, že mu dohodili kšeft a mně samozřejmě říkali, jak je to výhodné a takhle se mě snažili obírat. Tehdy jsem na to přišla a vyhodila jsem toho tlumočníka. Ale to obírání to je docela časté. Pak ale v Čečensku jsem měla bodyguarda, kterému jsem už skoro neplatila vůbec nic, protože nějak už nebyly peníze a ono je to hodně drahý. Jmenoval se Ruslan a opravdu byl tak zodpovědný. Byl sám, což je hrozně těžké, protože oni by vás měli hlídat i v noci, v tom Čečensku se unášel jeden novinář za druhým, tak on pak už byl chudák úplně sám a byl nešťastný a zoufalý, ale neodešel, nenechal mě tam úplně samotnou. On mě nějakou dobu i hlídal zadarmo. Vznikají pak různé vazby mezi těmi lidmi, protože lidi, který spolu prožijí nebezpečnou situaci třeba, tak se hodně sbližují na základě toho, jak se v té situaci k sobě chovali, tak když se někdo osvědčí, tak k němu přilnete, důvěřujete mu, naopak když selže, no tak pak je ta spolupráce blbá.

Jak jste popisovala, že vás v Afghánistánu ti fixeři natahovali o peníze, nebyl ten jeden váš muž?

Byl, ale on právě mi to pak prásknul. (smích) To ještě nebyl můj muž a oni se právě takhle domluvili, ale on to nevydržel a řekl mi to. Já jsem pak toho tlumočníka Junuse vyhodila a toho Paikara (jméno jejího muže, pozn. autora) jsem si nechala, ale on se pak naučil docela slušně česky a zjistilo se, že i trochu mluví anglicky. Já jsem měla nejdříve dva fixery, protože on vůbec nemluvil, já jsem nevěděla, jestli nějak mluví, on furt mlčel. Tak jsem k tomu měla tohohle ruskojazyčného tlumočníka a on byl hrozná potvora. Byl jako fajn člověk a chytrý, ale byl to taková potvora. Přece jenom vás to naštvě. Je to vlastně takové ponižující. Já jsem se strašně snažila, chodila jsem k nim domů, oni mě zvali na jídlo, oni vám pořád říkají, jak vás chrání, jaký jsou kamarádi a dávala jsem jim maximum, co jsem jim dát mohla. A oni mě stáli každý 100 dolarů denně, to jsou peníze, který já jsem nikdy nevydělávala a oni to dělají ve víře, že vy máte ještě stokrát tolik. Oni prostě vůbec nechápou, jako můj muž pochopil až tady pochopil, v jakých žijeme poměrech, že nejsme Japonci a Američani, takže oni vás obírají

s takovým tím socialistickým myšlením, co bylo u nás – „On se má dobře, tak ani nepozná, že ho trochu oberu.“ Navíc to nebyly mé soukromé peníze, to byly peníze rádia, ale i tak to byl prostě úlet. To byla taková jedna zkušenost, ale stalo se mi to i jinde. Ta snaha mě finančně obrát, to je obvyklé.

Když to byl váš muž, nemá to dodnes na talíři?

Ani ne, on, jak to tehdy prásknul, tak se z toho vyvázal, pak jsme o tom hodně mluvili. On se snaží toho Junuse omlouvat, právě mi vysvětloval: „víš co my jsme na to koukali, že to nejsou tvoje peníze, že to jsou peníze toho média a pro nás je to tak nekonkrétní a daleko a my jsme potřebovali.“ Ale on teda pak usoudil, že to je nečestné a nesportovní. Taky ten Junus s ním docela dlouho nemluvil a byl z toho celkem skandál, na přátelské úrovni se to hodně pokazilo. Ona tam hraje roli i mentalita, i v Čečensku to tak trochu je, že mezi s sebou ty lidi nepodvádí a chovají se k sobě čestně, protože to dané slovo tam něco znamená a že by to neprošlo, ale vůči cizincovi to neplatí. Ty mají trochu za oslíčku otřes se.

Co musí válečný novinář splňovat, aby se vyhnul nebezpečí? Jak ho minimalizovat?

Já myslím, že je to spousta věcí, a také musíte mít štěstí. Ze začátku musíte mít víc štěstí, abyste se dožila toho, že už to trochu umíte. Jsou různé rady praktické a pak ideologické, bych to rozdělila. A když jsme byli v Čečensku, tak dokonce vyšla taková brožurka, rady, co máme dělat za bombardování, že třeba nemáte utíkat, když letí bomba, nebo že si máte lehnout na otevřené prostranství, dát si ruce na hlavu a doufat, že to na vás nespadne. Je prý velmi malá pravděpodobnost, že spadne zrovna bomba na vás, že spadne někde daleko nebo vedle a když budete ležet, tak se vám nic nestane. No tak já si nedokážu lehnout, vždycky jsem utíkala. Pak jsou docela dobré zásady, mimochodem to je takový spor můj s Markétou Kutilovou, že nikdy nikdy nikdy se nefotit s žádnými zbojníky a nikdy do ruky nebrat zbraň, ani jako dekoraci a oblékat se do co nejvíc odlišného oblečení od uniforem nebo od toho, co mají oni na sobě. Brát do ruky zbraň a fotit se s nimi je strašný průšvih, nejen vůči etice, ale vlastní bezpečnosti. Tohle, když někdo uvidí nebo chytne, tak už nejste novinář, už se na vás vůbec nic nevztahuje, ale až vás chytne ta druhá strana tak jste špión nebo protivník. Tak to je fakt důležitá zásada, ale já jsem taky v životě porušila všechno, někdy to nejde úplně. Někdy je člověk na vázkách, třeba se doporučovalo, tam, kde jsou letecké útoky a bombardování, mít dobře označené auto s nápisem PRESS. My jsme to v Čečensku dělali, my jsme tam pracovali s mými kolegy s Andrejem Babickým a Alexandrem Jevtušenkem, oni tehdy pracovali pro rádio Svoboda pro Svobodnou Evropu a měli jsme dohromady jedno auto. A nejdřív jsme ho oblepili nápisy

PRESS a pak jsme měli pocit, že nás kvůli tomu honí a že na nás střílí a že na nás jednou zaútočila helikoptéra. Prostě jsme měli pocit, že naopak ty novináře pronásledují, tak jsme to sundali. Takže někdy to pravidlo musíte přizpůsobit místní situaci. Důležité je, to jsem taky porušila a málem na to doplatila, třeba pokud to jen trochu jde, tak si nikdy nesedat do žádných vojenských vozidel. Na frontové linii se často potřebujete někam přemístit a vlastní auto vám třeba už dále nepustí a nabídnou vám, že vás svezou. Je třeba hodně zvážit, jestli vám to za to stojí, i třeba jet za někým, protože se mohou stát cílem útoku. Mně se stalo, že jsem si sedla na ruské BVP (bojové vozidlo pěchoty, pozn. autora) a najeli jsme na protitankovou minu. Samozřejmě, že kdyby se mi tam něco stalo, tak i z hlediska pojistky, kterou já teda nikdy neměla a nemám, ale ti západní kolegové ji vždycky měli, tak by to byl velký průšvih, protože vy nemáte co jezdit v BVPčku, jak z hlediska toho, že ti Čečenci by vás mohli považovat za jejich součást, tak z hlediska toho, že je tam válka a legitimně je to BVP cílem a taky se stalo cílem a vybuchlo a já jsem tam jako blbec seděla. Máte jít mimo, byla jsem líná jít asi pět kilometrů. Tak to jsou takové zásady, co se fakt dělat nemá. Pak je tam spousta zásad takových jako ideologických, jak moc se s kým kamarádit, ale ono je to strašně těžké, když u někoho třeba půl roku doma bydlíte, tak mít od něj odstup. Když vás lidi hostí, krmí, vy jim za to samozřejmě platíte, ale oni jsou hrozně pohostinní, jak v Čečensku, tak v Afghánistánu, v tom Tádžikistánu taky. Vždycky nám dávali tu nejlepší postel, to nejlepší jídlo a my jsme se jim snažili za to platit, ale stejně jsme jim za to byli vděční. Nebo nás taky různě chránili. A to je pak hrozně těžké, se vyvlíknout z toho vlivu, co vám říkají, protože oni vám samozřejmě říkají svůj pohled, ale vy byste měla jít samozřejmě i k ruským vojákům, který teda sedí na tom kopci a střílí na tu vesnici a zjistit, co je k tomu vede. To je někdy hrozně těžké. Jednak přejít tu frontu a dostat se k protivníkovi a jednak shodit ze sebe ten pocit, že střílí taky na vás, jenomže ono to tak není, na vás nikdo nestřílí, oni střílí na ně. A vy teď potřebujete zjistit, jak to je. Tak se musíte nějakým způsobem dostat zase tam. A to si myslím, že je hrozně těžký, a ne vždycky se to dá technicky udělat, aniž by člověk ohrozil vlastní život. V Čečensku to šlo, tam byla unikátní situace, kde se dala ta situace dobře přecházet, obě strany mluvili stejným jazykem a dalo se to někdy udělat. V Afghánistánu s Talibama je to obtížný, oni mají své novináře, kteří mají vlastní ideologické představy a velmi zřídka se k nim dostanete, ale pak je třeba uvědomovat si to, vědět to. Vědět, že jsem na jedné straně, dát prostor tomu čtenáři, nezahltit ho tím svým přesvědčením, že já mám v té svaté válce pravdu, prostě si uvědomovat, že je tady ještě jiná strana a ať je jaká je, taky má právo na to, abychom o ní něco věděli. Třeba dát prostor jiným novinářům, kteří jsou zase tam. Samozřejmě, že je to všechno komplikovanější, ale tohle je hrozně nebezpečí, jakože ten novinář se stane... Viděla jste film Ghándí?

Neviděla...

Na to se podívejte. Je tam taková scéna s novinářem, myslím že rozhlasový novinář, no prostě britský novinář, který se zamiluje do Gándhího a posílá ty reportáže a když Indie vybojuje tu svobodu, tak on tam pláče a je to úplně pochopitelný. Já si pamatuji, že nějací francouzští novináři zpívali Marseillaisu (francouzská hymna, pozn. autora) s Čečenci. To jsou takové emotivní momenty, ale furt to chce si říkat, že jsem jen na té jedné straně a nevidím tu motivaci té druhé, tak to bych řekla, že je to nejtěžší.

Máte pocit, že u nás některé novinářky třeba nedělají?

Myslím si, že to třeba nedělá Markéta Kutilová. Naposledy v tom Karabachu. Oni psali i pro nás. Já můžu jen doufat, že to čtenář chápe, že oni jsou na té jedné straně, ale čím jsem starší tak si na to dávám větší pozor a hodně to relativizuji. Já jsem pak právě kvůli tomu, že jsme měli jen jeden pohled z jedné strany dělala takový materiál. Tady jsem vzala tři Armény a tři Ázerbájdžánce mladý nezatížený minulostí a nechala jsem je mluvit. A oni obě ty strany mluvili jako jestli by se mohli třeba zamilovat nebo žít s tím druhým etnikem a o historii a tak. A vyšlo z toho, že i když jsou otevření míroví aktivisti, tak se strašně nenávidí a že to je nepřekonatelný problém. A výsledek toho článku byl, že mi obě ty strany šíleně vynadali, ale obě. Já jsem si pak říkala, že jsem to udělala správně. Ten cíl měl být takový, že ani jedna strana vás nepovažuje za svou. A jakmile se vám to stane, tak bych skoro řekla, že by člověk měl přestat o té oblasti alespoň na chvíli psát.

Já jsem měla rozhovor i s Terezou Engelovou, ta na to taky narážela

Tereza je pro mě člověk s kterým já naprosto souzním, a to co ona říká a píše, je mi hrozně blízké, protože ona, ač jako velmi empatický a citlivý člověk, který strávil leckde nějaký čas, tak má v sobě kontrolní žárovičky a strašně si dává pozor, aby nesklouzla k válečnému aktivismu. To je hodně nebezpečné.

Ona právě říkala, že až s Vámi budu dělat rozhovor, že s ní budete asi souhlasit

Já bych řekla, že jsou takové dvě skupiny těch krizových novinářek v České republice. Jedna je reprezentována tím pohledem Terezy Engelové, která chce více objektivní pohled, méně zanícený a aktivistický a naopak Markéta, která to hodně spojuje s vlastním PR, což já jsem vlastně taky dělala, ale myslím si, že to má jistý hranice, jako projektováním se, některé ty fotky jsou pro mě za hranou, co mají na Facebooku, ale zároveň chápu jejich motivaci, obě jsou na

volné noze a musí se nějak žít, já mám úplně jinou pozici. A ten jejich pohled, co se týče třeba toho syrského konfliktu je jednoznačně prokurdský. Já je ráda čtu, ale je to jako bych četla kurdské novináře a teď si chci přečíst ještě něco jiného. To u Terezy nemám. U Terezy vím, že ona v tom materiálu už si sežene maximálně zdrojů z obou stran a já se o to už nemusím starat. V tom je pro mě ona lepší servis, pro čtenáře, ale možná že Markéta je větší zážitek. To tak prostě je. Hlavní je, aby to čtenář věděl, abychom se nedopouštěli toho podvodu, nepodsouvali mu něco.

Vy jste řekla ty dvě skupiny, tak kdo do ní ještě patří?

U Markéty je asi Lenka. Chcete ženy jo? Protože těch žen zas tolik není. U těch mužů je mimochodem zajímavé, že si daleko více z nich dokáže držet ten odstup. Muži to dokážou lépe. Jsou okoralejší. A u žen si myslím, že udržet si odstup ve chvíli, kdy vidíte utrpení třeba dětí je mnohem těžší, tak vás to více vcucne. I různé vazby tam vznikají a podobně. Pavla Jazairiová je jiná kategorie, ona je spíš publicista, ona si moc nehraje na zpravodajce. Je poctivá, má subjektivní pohled, ale to je ten žánr. Když budu psát knížky, tak je to něco jiného než reportáže, kde budu vytvářet každodenní veřejné mínění nebo se každý den budu podílet na vytváření veřejného mínění na nějaký problém. Je to veliká zodpovědnost. Já si myslím, že my jsme třeba se Štětinou ovlivnili vztah českých občanů k Čečensku, že byl příznivý, možná i nespravedlivě příznivý, já si to zpětně uvědomuji, ale tak to bylo, takže máte velký vliv a ta zodpovědnost je velká a musí se na to dávat pozor.

Ještě Barbora Šámalová

Jo, Bára dělá Asii, já ji znám z Moskvy a o ní jsem hluboce přesvědčená, že kdyby se ocitla v jakémkoliv konfliktu, tak bude ve skupině Tereza Engelová. Bára je velký profesionál s obrovskou praxí, má to řemeslo zvládnuté a ona přesně ví, jak se to má dělat. Samozřejmě že když mluvíte o porušování lidských práv, tak to musíte říct, že stojíme na straně lidských práv a jejich porušování, upozorňujeme, vyjadřujeme sympatie s nespravedlivě vězněnými a podobně, ale to není aktivismus, to je něco jiného. Ta hranice je tenká, to se člověk musí umět rozeznávat, myslím, že zrovna Bára to umí perfektně.

Je to zajímavé, že jsou takové dvě skupinky novinářek tohoto typu...

Lenka a Markéta na sebe poutají hodně pozornosti tím, jak jsou aktivní na sociálních sítích a jak jsou trošku extravagantní. A je to úplně běžné i ve světě. Taková ženská novinářina ve světě tohoto typu se prostě dělá a vydělává peníze. Já to vůbec neodsuzuju, já tomu rozumím, to

živobytí je ohromně těžké, který oni dělají a jejich práce je důležitá a jsou strašně šikovný, ale jako čtenář si na to dávám pozor. Teď ne jako novinář, ale jako čtenář, když je čtu, tak mám tykadla. Když čtu Engelovou, tak vím, že tykadla mít ani nemusím, protože tam jsem poctivě informovaná. Ono je to sušší, ale mně to nevadí, já chci vědět tu situaci v kontextu a ne jen ten pocit nebo ty vítězné krásné fotky krásných chlapů a vítězné pokřiky o vlastenecké válce nebo něco takového. To se dobře čte. Taky je docela důležitá míra té autoprojekce. Já to ukážu na příkladu. Válečné reportáže se většinou píšou tak, já jsem to dělala taky tak, aby se jako čtenář do toho hezky dostal, aby to s vámi viděl, tak tam používáte sebe jako průvodce: „jela jsem tam a tam, on mi řekl, musela jsem se schovat a podobně.“ Je to i v televizní reportáži, když ten novinář fakt utíká, tak ukázat, že utíká, a to je dobře, tak to má být. Divák toho novináře zná a když něco prožívá, tak ten divák a čtenář to lépe prožije s ním, více než když tam budou ukazovat anonymní lidi. Ale má to hranici. Je nepopsatelná a je v citu. A když ji překročíte, tak jste trochu trapní, to si myslím, že se holkám děje. Že když je reportáž jenom o tom, jak jedu na nákladáku s vojáky někam a jsem tam hlavně já a já překryju podstatu toho sdělení, tak je to špatně. Vůbec není špatně, že jsem vidět, že si tam dělám selfička nebo tak, ale nesmím překročit tu hranici, a to je fakt o citu. Tam si myslím, že ty holky, tím, jak jsou freelance, jak vědí, že potřebují kšefty, zakázky, potřebují být vidět, tak je to tlačí k tomu, že sami sobě ospravedlňují, že takhle to má být, ale nemá. Je tam ta hranice překročená až do takové lascivní podoby, to prostě konstatuju, já to neodsuzuju, já tomu rozumím, já to jen konstatuju.

Myslíte si, že to mají ženy novinářky v určitých oblastech těžší nebo lehčí?

Tak i tak. V určitých ohledech to mají těžší, už jen kvůli tomu, že jsme většinou trochu fyzicky slabší, že jsme zranitelnější i jako ženy v tom mužském prostředí, kde moc neplatí žádné zákony a není tam policie a tak, ale i jako z hygienických důvodů, že žena je obvykle čistotnější než muž (smích). Ale tam je to i orientovanější spíš na ty muže, nemáte moc svého soukromí, nemáte se kde převléct, nemáte se kde umýt, všechno sdílíte, prostě tohle je všechno těžší. A když jste v zemi jako je Afghánistán, tak na sebe ještě strháváte pozornost, protože není obvyklé, aby tam žena vykonávala takovou profesi a ještě jinak vypadáte, v tom je to těžší. Včem je to lehčí, že já si myslím, že využívat ženské zbraně je úplně normální. Za to jsem často kritizována Sašou Uhlovou. Já myslím, že to k tomu patří a že když ke mně chce být někdo galantní a dát mi přednost, tak toho využiju. Třeba když jsme byli se Štětinou někde, tak oni mohli vzít jen jednoho člověka někam, tak vzali mě samozřejmě raději než jeho, tak jsem jela. A je fakt, že mnohokrát jsem zažila, že se ke mně chovali galantně a hezky, že naopak když se tam objevila ta žena, tak to tak zjemnilo tu situaci, třeba nemluvili tak sprostě a starali se o mě.

O nějakého kluka novináře by se tak nestarali, dávali mi lepší jídlo, snažili se abych měla maximální pohodlí a abych byla v bezpečí, určitě více než kdyby to byl kluk. Tak z tohoto hlediska to výhoda byla. V těch islámských zemích to občas byla i nevýhoda v tom, že autority, takový ty namyšlený mulláhové (vykladači islámu, pozn. autora) a podobně s vámi třeba nechtějí komunikovat, to se mi stalo. Tak na to jsem měla pak toho manžela, toho jsem vždycky nastrčila a on šel přede mnou a já stála za ním. Ale já tohle dobře snáším, já se proti tomu nebouřím, nejezdím nikam dělat revoluce, já to tam jezdím pozorovat, takže mně to moc nevadilo a vždycky jsem tím nějak proplula. V zásadě si myslím, že to mají obě ty pohlaví stejné, ale musí pracovat různě. To si právě Saša Uhlová nemyslí, ta si myslí, že máme mít stejná práva a povinnosti a já si to vůbec nemyslím. Já si myslím, že každý si můžeme najít svou cestu k vlastnímu úspěchu. Co teda je podstatné, a to jsem pochopila až později, kdy já jsem běhala těhotná tady už v Praze, a pak jsem měla malinkého Zafárka a moji kolegové s kterými sem do těch válek jezdila, muži, mi volali a říkali: „hele, jedem tam a tam“ a já jim říkala: „hele počkej, jak já pojedou tam a tam.“ A oni: „a joo vlastně“. Ale oni měli taky děti, jenomže jim je hlídaly manželky. Až když jsem měla děcko, tak jsem pochopila tu nevýhodu, v uvozovkách, protože každý si to mateřství vybere a musí počítat s tím, že pak nepoleze do zákopů, ale ti kluci si založili rodiny, měli děti a jeli dál v té kariéře a jedou v ní dodnes. A já jsem v určité chvíli, a trvá to do dnešních dnů, musela tu docela dobře našlápnutou kariéru úplně zastavit, a pak pomalinku do toho vplout, a už nikdy nebudu dělat věci, které dělají ti chlapi, co mají doma manželky, který se jim o rodiny postarají. Mně se o ní nikdo nepostará, ale ani nechci. Nechci nechat doma děti a létat po válkách. Tam si myslím, že nastane ten zásadní rozdíl, který zase Markéta trochu popírá tím, že ona bere tu holčičku bere někdy s sebou, někdy ji někde strčí, ale já jsem si mateřství chtěla užít a nechtěla jsem nikdy vyměnit dítě za kariéru. To by mě feministky úplně zabily, ale jsou profese a válečná novinářina, když to tak chcete nazývat, k nim patří, kdy žena nemůže skloubit rodinu s tou kariérou, není to možný, už jenom tím rizikem. Vy musíte zamezit tomu, abyste udělala z vlastního dítěte sirotka, takže musíte méně riskovat než třeba předtím, to je úplně jednoznačné. Není ta rovnoprávnost z hlediska přírody možná v některých profesích, a tahle patří mezi ně.

Změnil se po narození potomka v něčem váš pohled, když jste jezdila do těch oblastí, že jste to třeba brala emotivněji, protože už jste si prožila těhotenství a porod? Utrpení dětí a podobně

No možná jsem jednak opatrnější, nejezdím na tak dlouho, to jsou takové praktické věci a jednak určitě víc mám empatie k ženám spíš než k dětem, děti mi prostě přijdou všude stejně

zlobivé. Jako já mám strach, jestli ho nepřejede auto a teď si někdy představuju, když třeba jedu na Východní Ukrajinu, že vlastně chápu ty matky, chápu ten strach jejich, nebo to co musí prožívat, když někde vlečou děti přes frontu nebo utíkají. Třeba uprchlice s dětmi na tureckým pobřeží, tam mě to hrozně zasáhlo. My jsme pozorovali, jak nasedají do člunů, a teďka do toho neznáma, a teď jsem viděla ty děti... A říkala jsem si, že to nechci nikdy jako matka zažít, abych se svými dětma utíkala. A dřív bych od toho měla mnohem větší odstup. Protože jak jsem viděla maminky, jak je rozdělují od těch dětí do člunů a jednoho šoupli do jednoho a druhou do jiného. Tak jsem si říkala, co bych dělala já... No já bych vyskočila z toho člunu a plavala bych k tomu druhému, abych byla s ním. Najednou to vidíte očima matky. To mateřství si myslím, že je velká změna v tom pohledu a vlastně je mi trochu líto těch chlapů, že tohle oni nezažijí, to absolutní mateřský citění ve chvílích, kdy jde o život. Neháním je, prostě to mají jinak. Každý chlap se kterým budete dělat ve válce rozhovor, tak vám bude vykládat spíše o svých hrdinských činech a každá žena vám spíš nebude nic vyprávět, ale ta se bude snažit nakrmit děti, zachránit je, to je pro ně absolutní prioritou. Pro chlapy to je vlastní hrdinství v těch válkách, obrana vlasti, já sám v té situaci. Pro ženy je hlavní, aby přežily děti hlavně.

Pocítila jste někdy pohrdání jen proto, že jste ženou?

Stávalo se mi a dodnes se mi stává, že mi píšou různí muži strašlivě urážlivé, sexistické dopisy a emaily. To se mi stává. Nebo třeba hodně často, a to jsem měla i dřív, ale i teď, že mi píšou že dělám tu práci jenom proto, že mě nikdo nechce. Teď ještě víc než genderově, tak vám říkají jste stará bába, která už nic nedokáže, a to jsou hrozné dopisy. To bylo taky v těch 90. letech, že mi muži nadávali, ženy moc ne, že mám nějaký sexuální problém, že jezdím jenom za těmi zbojníky a že mi nestačí tady hezcí čeští kluci. Hodně tady a tam moc ne. Sem tam vás taky někdo urazí, ale spíš naopak. Spíše si to považovali, že tam jste. Jasně, občas vás někdo zkoušel obtěžovat, ale většinou to bylo nedorozumění. A oni si fakt jako myslí, že máme jiný vztah k tomu sexu, jak koukají na ty filmy, na basic instinkty a podobně, tak mají zvrácené představy, třeba na tom středním východě, ale i pak v tom Afghánistánu, jak se chovat k ženám. V naprosté většině si tam nikdo nedovolil mě urážet nebo ponižovat. Akorát ti mulláhové jednou, když jsem je žádala o nějaké povolení, tak řekli, že se s ženami nebaví, ať přivedu manžela, tak jsem ho přivedla a bylo. Ale nebylo to nějak ponižující. Bylo to pravidlo, které tam platí.

Co Vás motivuje pokračovat v práci?

Já taky dostávám hezký dopisy. V Deníku N nás hodně povzbuzují, třeba včera jsem měla hodinový online rozhovor s panem šéfredaktorem, on se snaží každého vyslechnout, a spíš než vyslechnout vám furt říká, jak je to dobrý. Hodně se tam chválí, málo kritizuje. Teďka najednou cituje z vašich článků a vy vidíte, že si to přečetl a jako myslím si, že tam chápou, že to je důležitý. Já sem tam nějaký články dávám na Facebook a tam je i spousta hezkých ohlasů. Některé články se dostanou na papír, a to já mám hrozně ráda, když si to můžu otevřít a podívat se na tom papíru. Ty zahraniční články, ještě teď během Covidu, nejsou tak čtený. Každého zajímá, co je doma, takže by se tím člověk mohl trochu deprimovat, ale pak zase vidíte, že si to přečetlo dvacet tisíc lidí a něco si o tom myslí, tak z toho máte radost. A další věc je, že mě hrozně zajímá dění v těch oblastech, já to furt sleduju, až moc a když to pak sledujete, tak máte chuť to někomu říct, napsat, nebo tak, takže mě ta témata hrozně baví.

Jaké pocity se ve vás mísí, když jste ve válečných oblastech?

Ze začátku musím říct, že tam byla snaha něco dokázat, ukázat, že to umím, protože mi spousta lidí nevěřilo, že přežiju v Rusku, natož v Čečensku. Takže to byla taková motivace, že jsem si říkala: „tak a já vám teď ukážu, že nejen Štětina a nějakí zpravodajové CNN, ale i já to dokážu.“ Tak to mě hodně hnalo dopředu. Určitě ctižádost, tu já v sobě stále mám. A potom čím dál víc, když už dosáhnete, že si vás všimnout, že publikujete, že vás sem tam někdo pochválí, tak si začnete možná více všimnout těch věcí kolem sebe. Tak když jsem v nějaké válce byla déle, třeba v Čečensku nebo na Ukrajině, tak mě trochu přepadá pocit zmaru. Že vy napíšete stokrát o tom, co se tam děje. Stokrát, že se stalo to, a to a to. Víte, že tomu je možné nějak zabránit, třeba velkým mezinárodním tlakem, snažíte přibližovat osudy lidí, který jsou úplně zničený, prostě desítky tisíce lidí se zničenými životy, a ono se vůbec nic neděje. Tak to je hrozně frustrující a musíte si najít jiný důvod, proč to děláte, protože myslet si, že změním svět novinářinou, to jde tak do těch dvaceti. Já si vždycky říkám: „jasně, dějí se furt tady tyto hrůzy, i když to píšu furt dokola, ale co by se dělo, kdybych tady nebyla, tak by to možná bylo ještě horší.“ Tak to je jediná povzbudivá myšlenka. Jinak to moc povzbudivé, to psaní o válkách není, protože málokdy se dožijete toho, že to dopadne dobře. I když pak ta válka skončí, tak nastane období jako v Čečensku, které taky není žádný „ejchuchu“. Máte za sebou spousty mrtvých, spousta emigrantů, uprchlíků. Včera jsem říkala panu šéfredaktorovi: „chtěla bych napsat nějaké pozitivní téma, já už nemůžu... mučení, zavírání, Bělorusko, Ukrajina, Koronavirus, samí mrtví, v Afghánistánu se to zhoršuje, každý den je tam nějaký výbuch, tak já chci něco pozitivního.“ Na nic jsme nepřišli.

Příloha č. 6: Písemný rozhovor s Barborou Šámalovou z 15. února 2021

Ve kterých válečných konfliktech jste působila? A jak jste se k reportování z válečných zón dostala?

Ve druhé válce v Perském zálivu v roce 2003 jsem působila v jižním Iráku a Kuvajtu. ČT tehdy měla zpravodaje na čtyřech místech v oblasti. Do Iráku jsem jezdila i následně, působila jsem v Afghánistánu, Bosně a Hercegovině, na Blízkém východě a v mnoha zemích, kde neprobíhá válka, ale práce v terénu je složitá - v Rusku, na Kubě, v Jižní Americe a v posledních letech v Asii - zejména v Číně, KLDL, Myanmaru, na Filipínách atd.

Proč jste si vybrala práci válečné/zahraněční novinářky?

Nenazvala bych se válečnou novinářkou, ale zahraniční reportérkou, která část profesního života strávila v krizových oblastech. Zajímá mě světové dění a považuji za důležité, aby lidé dostávali důvěryhodné zprávy z místa a dozvěděli se, jakými problémy žijí lidé jinde. Baví mě práce v terénu a ráda píšu a kombinuji text s obrazem.

Co vše jste musíte vždy zařídit před odjezdem?

Bez ohledu na to, jestli jedete do války nebo ne, je nutné zorientovat se v problému, obstarat si informace, vytipovat témata. Podívat se do hloubky na příčiny konfliktu, pochopit, jak začal a jak se vyvíjí. Kromě toho řešíte praktické věci, sháníte kontakty, zajišťujete logistiku. V případě války je nezbytné zjistit, které zóny jsou relativně bezpečné, a kterým se musíte vyhnout, kde a jak se budete pohybovat, komu se dá důvěřovat, kde si uděláte základnu apod.

Jak dlouho zaberou přípravy, než odjedete do válečné oblasti?

Většinou je na přípravu minimum času, musíte se prostě sbalit a odjet. Rychlost je mnohdy rozhodující. K válce v Iráku se ale schylovalo dlouho, takže jsme situaci sledovali měsíce.

Co si berete s sebou? Jaké jsou nutnosti (technické i osobní), které vozíte s sebou?

Notebook, mobil, nabíječky, baterie. Satelitní telefon, protože spojení nemusí vždy fungovat. Zařízení pro živé vstupy. O techniku se naštěstí stará kameraman. Do války si musíte vzít ochranné prostředky - přilbu, vestu. Pokud se budete pohybovat v místech, kde není voda, jídlo, elektřina atd, musíte mít i nějaké zásoby, spacák, léky, první pomoc, svítilnu apod. Všechno ostatní je postradatelné, snažím se cestovat s minimem věcí. Občas je taky důležité zamyslet se

nad tím, co si nevzít - před některými cestami si čistím telefon a počítač pro případ, že by vás zadrželi.

Jak probíhá výběr a schvalování zahraniční cesty? Jaká jsou kritéria?

U zahraničních zpravodajů je to specifické. Předpokládá se, že znají svůj region a vědí, co je důležité, takže mají značnou míru zodpovědnosti. Cesty schvaluje vedení redakce, rozhodovací proces je rychlý.

Jak se mediální organizace podílí na jejím zabezpečení?

Všechny věci včetně logistiky a produkce zařizují sama, mám ráda věci pod kontrolou a nechci být nepříjemně překvapena.

Jak probíhá komunikace s „mateřským“ médiem, šéfredaktory, editory?

Nabízím témata a domlouváme se, co redakci zajímá a v jakém kontextu. Díky internetu a mobilům je to daleko jednodušší. V porovnání s rokem 2003 jsou dnešní možnosti v práci televizních reportérů fantastické. Když spojení funguje, máte informační zdroje a přehled o celkové situaci. Ke střihu stačí notebook. Pokud se připojíte k internetu, odešlete reportáž nebo vstoupíte do vysílání kdekoliv. To je obrovská úleva, ale samozřejmě ve válečných konfliktech a v odlehlých oblastech nemůžete počítat s tím, že spojení bude fungovat. Za války v Perském zálivu jsme někdy byli i několik dnů bez kontaktu s redakcí. Byli jsme třeba celý den odříznutí v poušti nebo v Basře a věděli jen to, co se momentálně dělo na místě. Často jsme vyráželi za úsvitu, ujeli autem stovky kilometrů, natočili reportáž a spěchali zpátky na základnu. Psala jsem v autě, kameraman řídil a řídili jsme se k satelitnímu stanovišti, kde jsme reportáž ustríhali a odtrsovali do ČT, aby se večer dostala do vysílání. Byl to maratón a nikdy jsme nevěděli, jak to dopadne. Vzpomínám si, jak se nám jednou nepodařilo odvysílat reportáž z Egypta jen proto, že nás vrátný nepustil do budovy televize, přestože jsme tam měli objednanou střížnu a trasu.

Jak a popřípadě přes koho hledáte fixery?

Vyměňujeme si kontakty se zahraničními kolegy. V asijských zemích, kam jezdím často, mám stále fixery, se kterými jsem ve spojení nepřetržitě, abych měla přehled o situaci na místě, i když tam nemohu být.

Jaká je s nimi spolupráce? Dá se jim důvěřovat?

Pokud bych k někomu neměla důvěru, nespolečně bych s ním. Lidé, se kterými pracuji opakovaně, jsou nesporně profesionální. Je výhodou, když vám fixera doporučí někdo, kdo s ním má osobní zkušenost. Párkrát se mi stalo, že jsem s fixerem nebyla spokojená a rychle jsme se rozloučili.

Vlastní pozitivní/negativní zkušenost s nimi? (např. fixeri mnohdy zachraňují svými znalostmi v terénu život nebo naopak mohou být z jedné strany barikády a poskytovat neobjektivní pohled)

Každý zahraniční reportér ví, že dobrý fixer je základem úspěchu. Na druhou stranu, fixer vám pomůže zorientovat se v terénu a oslovit lidi, ale témata a formu si musíte najít sami. Třeba ve válce v Iráku, na Kubě, v Jižní Americe jsem fixera neměla. V Iráku jsme se pohybovali s kameramanem sami, teprve později jsme se díky iráckému exilu seznámili s učitelem v Basře, který nám pomáhal. Neměl zkušenosti s novinářinou, ale byl spolehlivý, věděl, kde se můžeme bezpečně pohybovat a s kým mluvit, a my jsme věděli, že nás neprodá. Když se pohybujete v nějakém konfliktu, ve válce, získáváte informace hlavně od lidí, kteří v tom konfliktu uvízli. Takové informace mohou být neúplné, nespolehlivé nebo dokonce zavádějící. Proto musíte ověřovat a ověřovat. Pochybovat o všem, co vám kdo řekne. Hledat důkazy, které to potvrdí nebo vyvrátí. Zajímat se o detaily. Dobrým zdrojem bývají humanitární agentury nebo mezinárodní organizace, které v oblasti působí. Při předávání informací je samozřejmě taky nutné vážit slova a výrazy, nepodléhat emocím, zachovat odstup.

Co musí válečný novinář splňovat, aby se vyhnul nebezpečí? Jak nebezpečí minimalizovat?

Nevyhledávat situace, o nichž předem víte, že jsou riskantní. Žádná reportáž nestojí za to, abyste ohrozili život svůj, někoho z kolegů nebo místních obyvatel. Důležité je držet se lidí, kterým můžete důvěřovat. V konfliktech se často naskytne příležitost, kdy vám některá ozbrojená skupina nabídne ochranu a vy se díky ní dostanete do míst, kam byste se jako novináři sami nedostali nebo by to bylo příliš riskantní. Jenže to nevyhnutelně ohrozí vaši neutralitu a můžete se nechat ovlivnit, stát se nekritickým. Zároveň musíte dát pozor, abyste nevyzradili informace, které by tu skupinu mohly ohrozit, třeba polohu, sílu jednotky, identitu členů.

Pohyb ve válečné oblasti – čím se řídíte v terénu?

Určitě je bezpečnější, když se pohybujete v týmu. Můžete si pomáhat, radit se, společně se rozhodovat. Novináři jsou sice přirozeně soutěživí, ale sdílení informací je v takových situacích užitečné. V televizním štábu je základním pravidlem nikdy se nerozdělovat. Při každé cestě na sebe necháváme v redakci kontakt a uvádíme polohu. Domluvíme se, kdy a jak se budeme hlásit a co dělat, pokud bychom se neozvali. Proto je dobré mít u sebe satelitní telefon, protože spojení je nespolehlivé. Pokud nemůžeme některé informace předat redakci, necháme je u spolehlivého kontaktu na místě. Např. když jsme si museli pronajmout v Bagdádu auto, abychom se dostali na jordánskou hranici, nechali jsme našemu tlumočnickovi a zahraničním kolegům jméno řidiče a poznávací značku auta pro případ únosu.

Používáte balistiku s nápisem PRESS a helmu nebo se snažíte na sebe neupozorňovat a pohybovat se bez tohoto značení?

Určitě je nutné mít ji s sebou, ale záleží na situaci. V některých situacích vám může zachránit život a někdy je spíš na obtíž. Pokud jdete na místo, kde se střílí, je potřeba se do ní předem obléct. Jakmile se něco strhne, nebude na to čas. Konkrétně v Iráku jsme ji ale používali výjimečně. Poutala pozornost, dělala z nás terč a při pohybu byla nepraktická. V davu nebo před únosem by nás neochránila, a to byla tehdy největší rizika. Mimo kameru jsem nosila nikáb a abáju, ve které jsem aspoň částečně splynula. I v Afghánistánu jsem v civilních zónách nosila odpovídající oblečení a šátek. Ale třeba na demonstracích v Hongkongu bychom se bez reflexní vesty neobešli, neoznačené lidi policie zatýkala. Nosili jsme i přilby a ochranné brýle, protože policisté cíleně stříleli gumové projektily a slzný plyn i po novinářích. Několik lidí přišlo o oko nebo utrpěli vážné úrazy hlavy.

Myslíte si, že to mají ženy novinářky pokrývající krizové oblasti v určitých ohledech těžší nebo naopak lehčí?

Domnívám se, že riziko je pro ženy i pro muže zhruba stejné. Samozřejmě musíte respektovat pravidla dané kultury, např. nosit šátek v islámských zemích apod. Nebezpečné je, pokud se v některých situacích jako žena ocitnete sama v přítomnosti cizích mužů, nebo když se dostanete do davu. Takovým situacím je třeba předejít. Jednou se mi v Iráku stalo, že nás s kameramanem oddělil dav při rozdávání humanitární pomoci, což bylo nepříjemné a velice nebezpečné. Naštěstí nás oba včas vytáhli britští vojáci. Být žena je výhodou v situacích, kdy

děláte zpravodajství o ženách, zejména v některých kulturách. Vodu a nepohodlí neřeším, v dnešní době se i na to dá připravit.

V porovnání se zeměmi, které jste navštívila, dá se říct, že v nich hraje vzhledem ke vztahu k ženám i geografické hledisko? Například, že někde byla role ženy výhodou a jinde zase obtíží?

Na Blízkém východě to mají ženy složitější. Ale točila jsem mnohokrát i s islámskými duchovními a také mi dali rozhovor, přestože někteří se celou dobu dívali jinam. Jeden z nich nám pak dokonce poskytl ochranku na demonstraci, aby nás účastníci nezranili.

Pocítila jste někdy při své práci na vlastní kůži pohrdání jen proto, že jste žena?

Ne.

Co považujete za nejdůležitější počín, který se Vám povedl během novinářské práce ve válečné zóně?

Na americkou invazi do Iráku jsme čekali v Kuvajtu, takže jsme byli dobře připraveni a vyrazili hned, jakmile začala. Tak jsme se dostali do Iráku jako jedni z prvních, samozřejmě kromě kolegů, kteří byli přímo v Bagdádu a zažívali bombardování. Hned zkraje války jsme přinášeli autentické zpravodajství z jižního Iráku, kde žili Saddámem Husajnem utlačovaní Šíité, a odkud postupovala fronta směrem k Bagdádu. Díky tomu jsme natočili spoustu unikátních reportáží o humanitární situaci, hořících ropných polích, rabování na dobytém území apod. Zejména mi utkvěla v hlavě reportáž o Šíitech, kterým Saddámův režim pozatýkal příbuzné. Roky je neviděli, nevěděli, co se s nimi stalo, jestli jsou naživu, a zoufale hrabali v rozbořené věznici, protože si dělali naděje, že by někoho z nich mohli najít a zachránit.

Jaké pocity se ve vás mísí, když jste/byla ve válkách?

V první řadě profesní obavy, aby všechno vyšlo, abychom získali kvalitní materiál, aby s námi lidé mluvili. Pokud natáčíte v ozbrojeném konfliktu, samozřejmě máte i strach. Když jedete autem do neznámého města, kde řádí ozbrojení rabující loupežníci, jako tomu bylo v Basře, není vám lehké u srdce. Naproti tomu třeba v Číně sice není válka a cítím se tam bezpečně, ale prakticky všechno je ovlivněno tím, že se při natáčení musíme neustále skrývat nebo unikat před státní bezpečností. Z psychologického hlediska to není o nic méně náročné. Zároveň zažívám obdiv k lidem, kteří bojují za věc, které věří, i když vědí, že nemají šanci vyhrát. Tím nemyslím doslovně boj se zbraní v ruce, ale to, že dělají, co považují za správné, přestože je kvůli tomu

pronásledují. Konkrétně v Číně se s tím setkávám. Po návratu z krizových oblastí na mě silně doléhá, jak rozdílný je život v různých částech světa. Pamatuji si, jak jsem po čtyřech měsících v Iráku šla po Praze a připadala si jako ve snu.

Co vás motivuje pokračovat v práci?

Je to nesmírně zajímavá práce a považuji za velké štěstí, že ji mohu dělat. Motivuje mě pozitivní ohlas diváků. Děkuji za něj, opravdu si ho vážím. A vědomí, že pro lidi, kteří uvíznou v nějakém konfliktu, je strašně důležité, aby se o ně zajímala světová veřejnost. Rozhovor s novináři je pro ně často poslední zoufalá možnost, jak volat o pomoc. V Hongkongu, když byli lidé denně na demonstracích, aby uhájili demokracii, a stáli proti obrovské přesile těžkooděnců, za mnou neustále někdo chodil a říkal, Hongkong vám děkuje.